

Π Α Ν Δ Ω Ρ Α .

15 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ, 1870.

ΤΟΜΟΣ ΚΑ΄.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 440

ΕΙΚΩΝ

ΤΗΣ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ.

(Τίτλος. Ἰδε φυλλάδ. 490.)

Ἰδοὺ τί λέγει ὁ σοφὸς συγγραφεὺς τῆς ἱστορίας τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν·

« Ὅποτεν παραβάλωμεν τὴν ἱστορίαν τῶν Ἰνδῶν, τῶν Βαβυλωνίων καὶ τῶν Αἰγυπτίων, εἶναι ἀδύνατον ν' ἀμφιβάλλωμεν ὅτι μεταξὺ αὐτῶν ὑπῆρξε συνεχὴς συγκοινωνία ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς, ἢ ὅτι καὶ τὰ τρία ταῦτα ἔθνη δὲν εἶχον κοινὴν τὴν καταγωγὴν, διότι καὶ εἰς τὰ τρία παρατηροῦνται ἀπαράλλακτοι μεταφυσικαὶ καὶ θρησκευτικαὶ δοξασαί, ὁμοία πολιτικὴ διαμόρφωσις, ὁμοίος ῥυθμὸς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ἐμβλημάτων θρησκευτικῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἀναλογία εἶναι πρόδηλος. Τὰ ἐμβλήματα τῶν Βαβυλωνίων εἰσὶν ἥττον γνωστὰ τῶν Αἰγυπτιακῶν καὶ Ἰνδικῶν· ταῦτα ὅμως, μεταδοθέντα ἡμῖν μέρος μὲν διὰ τῶν Ἑλλήνων, μέρος δὲ διὰ τῶν Ἰνδικῶν συγγραμμάτων, γινώσκομεν ἐντελῶς·

» Καὶ ὅμως ὀλίγον θέλω ἐνδιατρίψαι ἐπὶ τῶν ἀναλογικῶν τούτων. Τοῦ ἀντικειμένου τῆς μεταφυσικῆς

κῆς ὄντος τοῦ αὐτοῦ πρὸς πάντας τοὺς ἀνθρώπους, φυσικὸν ἴσως εἶναι πολλοὶ λαοὶ νὰ φθάσωσιν ἕκαστος κατ' ἰδίαν εἰς τὸ αὐτὸ σύστημα τῆς θρησκευτικῆς φιλοσοφίας. Δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν εὐκόλως ὅτι οἱ λαοὶ οὗτοι παρεδέχθησαν τὰ αὐτὰ ἐμβλήματα, διότι γενικῶς αὐτὰ εἰσὶν ἡ ἐξεικόνισις τῶν ὄντων, ἅτινα συνηθέστερον περικυκλοῦσι τοὺς ἀνθρώπους.

» Ἄλλ' ἡ ταυτότης τῆς πολιτικῆς διαμορφώσεως εἶναι πλέον καταπληκτικὴ, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ πηγάζῃ εἰμὴ ἐκ συνεχοῦς συγκοινωνίας. Ὁ λαὸς εἰς τὰς Ἰνδίας ἦτο διηρημένος εἰς τέσσαρας πρωτίστας τάξεις. Ἡ πρώτη ἦτο ἡ τῶν Βραχμάνων, ἡ καὶ σεβαστοτέρα καὶ ἰσχυροτέρα· τὰ μέλη αὐτῆς ἦσαν οἱ φύλακες τῆς ἐπιστήμης, ἅμα δὲ καὶ οἱ λειτουργοὶ τῆς θρησκείας καὶ τοῦ νόμου, καὶ εἰς μόνα ταῦτα ἀνῆκε τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναγινώσκειν τὰς ἱερὰς βίβλους. Ἡ δευτέρα ἦτο ἡ τῶν πολεμιστῶν· χρέος ταύτης ἦτο ἡ τῆς πατρίδος ὑπεράσπισις, εἶχε δὲ καὶ τὸ πρόνομιον τοῦ ἀκροάζεσθαι τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἱερῶν βίβλων. Ἡ τρίτη ἦτο ἡ τῶν ἐμπόρων, καὶ εἶχε τόσας ὑποδιαρέσεις ὅσα ἦσαν τὰ εἶδη τῆς ἐμπορίας. Ἐπὶ τέλους τὴν τετάρτην ἐσχημάτιζον οἱ τεχνῖται, οἱ γεωργοὶ καὶ ὁ βάνουσις ὄχλος· ὑπῆρχον δὲ τόσαι κληρονομικαὶ ὑποδιαρέσεις ὅσα καὶ ἐπαγγέλματα καὶ εἶδη ἐργασίας.

» Ἡ κοινωνικὴ αὕτη διαίρεσις, ἥτις δὲν ἦτο δυνα-

τὸν νὰ γίνῃ εἰμὴ ὑπὸ νοδὸς ἰσχυροῦ καὶ τῆ συνδρομῆς μέσων ἐκτάκτων, εὐρίσκειται ἐντελῶς ὁμοία καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον. Οἱ Αἰγύπτιοι ἱερεῖς, φύλακες ὅπως καὶ οἱ Βραχμᾶνες τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς θρησκείας, μετεχειρίζοντο πρὸς τοὺς ἄλλοις ὡς ἐκείνοι ἰδιαιτέραν γλῶσσαν, τῆς ὁποίας ἡ γνῶσις εἶχε περιποιήσει αὐτοῖς μεγάλην ὑπόληψιν· ἡ φήμη τῶν εἶχε διαδοθῆ τόσον, ὥστε πάντα τὰ ἔθνη ἑθαύμαζον τὴν σοφίαν τῶν ἱερέων τούτων. Ὅ,τι γνωρίζομεν περὶ τῆς πολιτείας τῶν Βαβυλωνίων ἔχει ἀκριβῆ σχέσιν μὲ τὸν ὄργανισμὸν τῆς Ἰνδικῆς κοινωνίας.

» Τὸ πυραμοειδὲς σχῆμα τῶν ἀρχαίων μνημείων τῶν τριῶν τούτων λαῶν ἀποδεικνύει ἴσως ἔτι κάλλιον, ἢ τὸ ὁμοίμορφον τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ πολιτικοῦ ὄργανισμοῦ καὶ τὰς σχέσεις αὐτῶν· διετήρησαν μεταξὺ αὐτῶν, ἢ τὸ κοινὸν τῆς καταγωγῆς, διότι οὐδὲν εἶναι ὀλιγώτερον, σταθερὸν, οὐδὲν πλέον αὐθαίρετον ἢ τὸ σχῆμα κτιρίου· ἤθελεν εἶσθαι ἀδύνατον νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ ὁμοιότης τοῦ σχήματος τούτου ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα τῆς φυσικῆς ἀναπτύξεως τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων.

» Ἐπὶ τέλους οἱ τρεῖς λαοὶ ὁμοιάζον πρὸς ἀλλήλους διὰ τῆς γεωγραφικῆς αὐτῶν θέσεως. Κατὰ φύσιν ἐκτεταμέναι καὶ καρποφόροι πεδιάδας πλησίον ποταμῶν μεγάλων καὶ καταλλήλων πρὸς ἐμπορικὴν συγκοινωνίαν.

Προβαίνων δὲ ὁ Κυβιέρος προστίθῃσιν ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἐπιστημῶν ἀναχαιτιζομένη κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ὑπὸ τῶν βαρβαρικῶν ἐισβολῶν δὲν προέκοψε· καὶ τότε μόνον προώδευσεν ὅτε εἰσεχώρησαν εἰς τὴν δύσιν διὰ τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες εἶχον ἐπισκεφθῆ τὴν Αἴγυπτον. Οἱ Ἴνδοι δὲν συνετέλεσαν ἀμέσως εἰς τὸν γενικὸν πολιτισμὸν, διότι εἰ καὶ ἀνευρέθησαν μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἑλπίδος, ἡ ἀρχαία κατάσταση καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν γνώσεων αὐτῶν δὲν ἔγειναν ἡμῖν γνωσταὶ εἰμὴ πρὸ εἴκοσιν ἔτων περίπου, δηλαδὴ ἀφ' οὗ κατῴρθωσαν νὰ ἐξηγήσωσι τὰς ἱεράς αὐτῶν βίβλους, ὧν καὶ ἡ μετάδοσις μόνη εἶναι πολὺ δύσκολος ὡς ἀπηγορευμένη παρὰ τοῦ θρησκευτικοῦ νόμου.

» Ἐντοσοῦτω αἱ ἐπιστῆμαι πιθανῶς ἐξ Ἰνδιῶν κατὰγονται. Διάφοροι σκέψεις ὑποστηρίζουσι τὴν ἰδέαν ταύτην.

Ἴδου λοιπὸν ἱκανῶς ἐβεβαιώθημεν, ὅτι ἡ σιωπῆ τοῦ Ἡρόδοτου καὶ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἐπιστημῶν εἰς τὰς Ἰνδίας, κατὰ τὴν προϊστορικὴν περίοδον, δὲν ἐστέρησαν ἡμᾶς οὐδενὸς ὠφελίμου. Θέλομεν ἀνευρεῖ εἰς τὰς ὀχθὰς τοῦ Νείλου τὸ ἀντίστοιχον ἢ μᾶλλον τὴν πιστὴν εἰκόνα τοῦ πολιτισμοῦ ὅστις ἦν τότε εἰς τὰς κοιλάδας τοῦ Ἰνδοῦ καὶ τοῦ Γάγγου. Καὶ τῶν

ὄντι, ὡς λέγει ὁ Κυβιέρος, ἐκ τῶν σχέσεων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων μετὰ τῆς Αἴγυπτου δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν φῶς περὶ τῶν δοξασίων, τῶν ἰδεῶν, τῶν σπουδῶν, τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, ἐνὶ λόγῳ περὶ παντὸς ὅ,τι συνεκρότει τὸν διανοητικὸν βίον τοῦ Φαραῶ πέντε σχεδὸν ἑκατονταετηρίδας πρὸ τοῦ χριστιανισμοῦ.

Ὁ Ἡρόδοτος δὲν εἶναι ὁ πρῶτος τῶν Ἑλλήνων ὁ ἐπισκεφθεὶς τὴν Αἴγυπτον, ἀλλ' ὁ μόνος ὅστις ὡς ἱστορικὸς ἐξηρῶνῃσεν αὐτήν.

Δύναται τις νὰ κρίνῃ ἀμέσως περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς φύσεως τῶν ζητημάτων, ἃ προέτεινεν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους ἱερεῖς οἵτινες ὑπεδέχθησαν φιλικῶς αὐτὸν, ἐκ τῆς ἀπαντήσεως ἣν ἔδωκε τις τούτων. «Ἡ Αἴγυπτος εἶναι δῶρον τοῦ Νείλου.» Οἱ Αἰγύπτιοι ἱερεῖς, οἵτινες κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν συναδέλφων αὐτῶν Χαλδαίων καὶ Ἰνδῶν ἠγάπων νὰ περικαλύπτονται δι' ἐμβλημάτων, δὲν ἦσαν ἄμοιροι πάσης θετικῆς ἐπιστήμης, ἐπειδὴ εἶχον ἀναγνωρίσει τὸν τρόπον τοῦ σχηματισμοῦ καὶ τὴν γεωλογικὴν σύστασιν τοῦ ἐδάφους τῆς χώρας αὐτῶν.

Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι ἦσαν πρὸ πάντων ὀνομαστοὶ διὰ τὴν ἀστρονομικὴν αὐτῶν ἐπιστήμην. Ἀλλ' οἱ Χαλδαῖοι προηγήθησαν αὐτῶν εἰς ταύτην τὴν τάξιν τῶν γνώσεων προέβησαν εἰς παρατηρήσεις περιλαμβανούσας σειρὰν χρόνων ἀληθῶς μεγίστην, διότι κατὰ σχολιαστὴν τινὰ τοῦ Ἀριστοτέλους, τὸν Σιμπλίκιον, ἐπὶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ἀλεξάνδρου ὁ Καλλισθένης ἔλαβε παρὰ τῶν Χαλδαίων καὶ ἔπεμψε τῷ Ἀριστοτέλει σειρὰν παρατηρήσεων, ἡ ἀρχαιότερα τῶν ὁποίων ἦτο δεκαεννέα αἰῶνων.

Εἰς τὸ σύγγραμμά «Ἐπιστολαὶ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν Ἐπιστημῶν» τὸ σταλὲν τῷ Βολταίρῳ, ὁ Βαιλὸς ζητεῖ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὑπῆρξεν εἰς τὴν ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν λαὸς, ὅστις εἶχεν ἀναπτύξει πολὺ τὰς ἐπιστημονικὰς γνώσεις, καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων τὴν ἀστρονομίαν. Ὁ λαὸς, τοῦ ὁποίου ὁ Βαιλὸς παραλείπει τὸ ὄνομα καὶ τὴν θέσιν, ἦτο ἴσως ὁ τῶν Χαλδαίων.

Ὁ Βαιλὸς ἔγραψε πρὸς τὸν Βολταίρον ταῦτα·

«Ἐπιθυμῶ πάντοτε νὰ πιστεύετε πρὸς τὸν ἀπολωλότα παλαιὸν μου λαόν. Εἴμεθα σύμφωνοι ὡς πρὸς τὰ ἀστρονομικὰ, ταῦτα εἶναι ἀκριβῆ. Ἐφρόντισα νὰ συνάξω καὶ νὰ παραστήσω αὐτὰ ὑπὸ τὴν καταλληλοτέραν ἔποψιν, ὅπως καταδείξω τὴν πορείαν καὶ τὰς προόδους τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Διαφέρω μόνον κατὰ τινὰς ἰδέας εὐρίσκομένας εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ συγγράμματός μου περὶ τῆς ἱστορίας τῆς παλαιᾶς ἀστρονομίας. Αὐταὶ ἀνήκουσιν εἰς ἐκείνους τοὺς παλαιούς καὶ ἵνα εἶπω οὕτω ἀρχικοῦς καιροῦς, οἵτινες περιέκλειον ἐν τῷ σκότει αὐτῶν τὴν ἐφεύρεσιν τῶν πραγμάτων.

» Εἶπον ὅτι, ἐξετάζοντες μετὰ προσοχῆς τὴν κατάσταση τῆς ἀστρονομίας εἰς Κίναν, Ἰνδίας καὶ τὴν Χαλδαίαν, εὐρίσκομεν λείψανα μᾶλλον ἢ στοιχεῖα ἐπιστήμης. Ἐὰν ἐβλέπατε, Κύριε, οἰκίαν χωρικοῦ ἐκτισμένην διὰ χαλίκων μεμιγμένων μετὰ τεμαχίων ὠραίου ἀρχιτεκτονικοῦ οἰκοδομήματος, δὲν ἠθέλατε συμπεράνει ὅτι εἶναι λείψανα παλατίου κατασκευασμένου ὑπὸ ἀρχιτέκτονος ἱκανωτέρου καὶ ἀρχαιότερου τῶν κατοίκων τῆς οἰκίας ταύτης; Οἱ λαοὶ τῆς Ἀσίας, κληρονόμοι προγενεστέρου λαοῦ, ἔχοντος ἐπιστήμης ἢ τοῦλάχιστον τελειοποιημένην ἀστρονομίαν, ἦσαν οἱ φύλακες μᾶλλον ἢ οἱ ἐφευρεταί.»

Ὁ Δελάμβρ, ἄξιος γεωμέτρης καὶ ἀστρονόμος, ἀλλ' ἤττον σοφὸς τοῦ Βαιλὸς περὶ τὴν ἱστορίαν, ἐξάνεστη μετὰ πικρίας κατὰ τῆς γνώμης ταύτης καὶ τὴν ἐπολέμησε διὰ κακίστων ἐπιχειρημάτων.

Κακῶς ἐγνώριζεν ὁ Δελάμβρ τὴν κατάστασιν τῶν ἐπιστημῶν παρὰ τοὺς ἀρχαίους Ἴνδοις. Ὁ Αἰθρὸς εἰς τὸ πόνημά του «ἱστορίαν τῶν μαθηματικῶν ἐπιστημῶν ἐν Ἰταλίᾳ» ἀπέδειξε τοῦτο δι' ἀκαταμαχῆ του τρόπου. Ἐὰν λοιπὸν προέκειτο ν' ἀποφασίσωμεν μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀντιθέτων γνώμων, ἠθέλομεν κλίνει πρὸς τὴν τοῦ Βαιλὸς, ἀποβάλλοντες ὅμως πάντοτε τὴν ἰδέαν τοῦ ἀρχικοῦ λαοῦ τοῦ ἀπολωλότος εἰς τὰ σκότη τοῦ παρελθόντος. Ἡ γενικὴ ἱστορία φαίνεται ἡμῖν παραδόξως περιορισμένη συγκριτικῶς πρὸς τὴν ἔκτασιν τῶν γαιῶν, αἵτινες ἦσαν κατωκημένα παρὰ τῶν ἀνθρώπων πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων, καὶ κατὰ τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν παρελθόντων αἰῶνων· καὶ ὅμως θέλομεν ἐπιφέρει εἰς μαρτυρίαν τὰς μᾶλλον ἢ ἤττον ἀτελεῖς ἀποδείξεις αὐτῶν· διδοὶ ἡμῖν ἡ ἱστορία.

Κατὰ τὴν πέμπτην ἑκατονταετηρίδα π. Χ. ὅτε ὁ Ἡρόδοτος ἐπισκέφθη τὴν Βαβυλῶνα, εὗρε πόλιν ἀπέραντον, οἷα τὸ Λονδίον περίπου, οἱ Παρίσιοι ἢ τὸ Πακίον. Ἡ Ἀσιατικὴ αὕτη μητρόπολις ἦτο πλήρης μνημείων ἀρχαιοτάτων. Ὁ περίφημος πύργος τοῦ Βήλου ὁ τὸσον θυυμασίως ἀνυψωθείς, ἠδύνατο νὰ ἦναι ἄλλο τι εἰμὴ μεγαλοπρεπὲς ἀστεροσκοπεῖον; Καθὼς εἶπομεν, οἱ Χαλδαῖοι εἶχον συλλογὰς παρατηρήσεων περὶ ἀστέρων πρὸ δεκαεννέα αἰῶνων. Ἐπὶ Ἀλεξάνδρου οἱ Ἕλληνας, οἵτινες ἦσαν πάντῃ ἄπειροι τῆς Ἀστρονομίας, οὐδ' ἐξείρχοντο τοῦ στενοῦ κύκλου τῆς κοσμογονίας αὐτῶν, ἔλαβον παρὰ τῶν χειρῶν τοῦ Καλλισθέους τὰς ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις τῶν Χαλδαίων, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν καὶ νὰ ὠφεληθῶσιν ἀπ' αὐτῶν. Ἐὰν ὁ Καλλισθένης εὗρεν αὐτὰς εἰς τὴν Βαβυλῶνα, δὲν εἶναι τεκμήριον ὅτι εἰς ταύτην τὴν ἀπέραντον καὶ ἀρχαιοτάτην πόλιν ὑπῆρξεν οἱ πρῶτοι ἀστρονόμοι, καὶ ὅτι ἀστρονομικαὶ παρατηρήσεις εἶχον γείνει εἰς τὴν Χαλδαίαν καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους;

Δύναται τις μάλιστα νὰ ὑποθέσῃ ὅτι οἱ Χαλδαῖοι ἀνεκάλυψαν τὸ ἀληθὲς σύστημα τοῦ Παντός, δηλ. τὸ ἀκίνητον τοῦ ἡλίου καὶ τὴν κίνησιν τῆς γῆς καὶ τῶν μικρῶν πλανητῶν περὶ τὸν κεντρικὸν ἀστέρα. Ἴδου ἴσως, ἂν ὄχι ἀπόδειξις, τοῦλάχιστον τεκμήριον.

Οὔτε ὁ Ἰππαρχος, οὔτε ὁ Πτολεμαῖος εἶπόν τι περὶ κομητῶν, οὐδὲ τὸ ὄνομα αὐτῶν ἀνέφεραν. Ἀλλ' ὁ Σένεκας, εἰς τὰ Φυσικὰ αὐτοῦ Ζητήματα, ἐξηγεῖ ἐντελῶς τί εἶναι οἱ πλανώμενοι ἀστέρες, οἱ διατρέχοντες τὸ στερέωμα κατὰ σταθεροὺς καὶ γενικοὺς νόμους.

Οἱ κομηταί, λέγει ὁ Ρώμαϊος συγγραφεὺς, εἶναι αἰώνια ἔργα τῆς φύσεως. ἔχουσιν ὠρισμένον δρόμον ὃν διατρέχουσι, γινόμενοι μὲν ἀφανεῖς, πάντοτε δὲ ὑπάρχοντες. Ἐὰν δι' αὐτοῦ δὲν ὑπάρχῃ ζωδιακός, τοῦτο συμβαίνει διότι ὁ οὐρανὸς ὑπάρχει ἐλεύθερος πανταχόθεν, καὶ διότι ὅπου ὑπάρχει διάστημα, δύναται νὰ ὑπάρξῃ καὶ κίνησις. Δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν ἔαν αἱ ἐπάνοδοι αὐτῶν γίνωνται κανονικαί· αἱ ἐμφανίσεις αὐτῶν εἶναι σπάνια· οἱ ἄνθρωποι δὲν ἠδυνήθησαν εἰσέτι νὰ παρατηρήσωσιν εἰμὴ τὸν δρόμον πέντε πλανητῶν· θέλει ἔλθει ἡμέρα, καθ' ἣν ἡ σπουδὴ πολλῶν αἰῶνων θέλει ἀνακαλύψει πράγματα τὴν σήμερον κεκρυμμένα. Θέλουσι γίνεαι γνωστά τὰ μέρη, εἰς τὰ ὅποια πλανῶνται οἱ κομηταί· διατί ἀπομακρύνονται τόσον τῶν ἄλλων ἀστέρων, τίς εἶναι ὁ ἀριθμὸς καὶ τὸ μέγεθος αὐτῶν, κτλ.

Ὁ Σένεκας οὐδὲ γεωμέτρης ἦτο οὐδ' ἀστρονόμος. Τοιαύτη ἰδέα δὲν καταβαίνει εἰς τὴν κεφαλήν τοῦ ἀνθρώπου τυχαίως καὶ διὰ μίαν. Ὁ Σένεκας λοιπὸν ἐνταῦθα φανερόν τι γινώσκων ἦν οἱ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ Ἕλληνας συγγραφεῖς ἢ καὶ οἱ προγενέστεροι ἀπέδιδον εἰς τοὺς παλαιούς Χαλδαίους. Τοιοῦτό τι δυνάμεθα νὰ εἶπωμεν κατὰ δικαιοτέρον λόγον, καὶ περὶ τοῦ ἀληθοῦς πλανητικοῦ συστήματος. Διατί οἱ Χαλδαῖοι διὰ τῆς σειρᾶς τῶν παρατηρήσεων, αἵτινες ἀνέβαινον εἰς χιλιάδας ἔτων, δὲν θὰ ὠδύνηθησαν πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ ἀληθοῦς συστήματος τοῦ παντός, ὁπότε ὁ Κοπέρνικος ἔστις, ὅτε καὶ ὅπου ἤμαρ, δὲν εἶχε βεβαίως εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ πάντα τὰ μέσα τῆς ἀνερευνησεως αὐτῶν οἱ Χαλδαῖοι, ἐφθασε καθοδηγούμενος ὑπὸ μόνων σχεδὸν τῶν γενικῶν ἰδεῶν, αἵτινες ἦλθον ἐκ Χαλδαίας, καὶ ὑπὸ τῶν παρατηρήσεων τοῦ Πτολεμαίου, νὰ ἀνακαλύψῃ ἢ μᾶλλον νὰ ἀνακαίνισῃ κατὰ τοὺς ἀρχαίους τὸ ἀληθὲς σύστημα τοῦ παντός;

Ὅπως καὶ ἂν εἶναι φαίνεται ὅτι οἱ Χαλδαῖοι καὶ οἱ Αἰγύπτιοι ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων εἶχον καλλιέργησιν τὴν ἀστρονομίαν. Ἡ ἐπιστήμη αὕτη ἦτο αὐτοῖς ἀναγκαία, οὐ μόνον διὰ τὰ γεωργικὰ ἔργα, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὄρισμὸν τῆς ἐπανάδοι τῶν θρησκευ-

τικῶν ἐορτῶν. Διὰ τὰ δύο ταῦτα ἀντικείμενα ἀκριβῆς διαίρεσις τοῦ χρόνου ἦτο ἀναπόφευκτος, αὕτη δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῆ εἰμὴ διὰ τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως τῆς περιοδικῆς κινήσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων.

Ἐξ ὧν διηγείται ὁ Ἡρόδοτος ἐξάγεται, ὅτι πρῶτοι οἱ Αἰγύπτιοι διήρσαν τὸ ἔτος εἰς δώδεκα μῆνας. Τὴν διαίρεσιν δὲ ταύτην ἐθεμελίωσαν ἐπὶ τῶν φάσεων τῆς σελήνης, τοῦ εὐκολωτέρου πρὸς παρατήρησιν ἀστέρος. Τὸ ἔτος λοιπὸν ἦτο σεληνιακὸν καὶ περιελάμβανε περίοδον μόνον 36 $\frac{1}{2}$ ἡμερῶν ἀντὶ 365 κατὰ μέσον ὄρον, αἵτινες συγκροτοῦσι τὸ καθ' ἡμᾶς ἔτος. Ἐντείνθη ἐξήγετο ὅτι ἐν τῷ διαστήματι 16 ἢ 17 ἐτῶν ἡ τάξις τῶν ὥρων τοῦ χρόνου ἀντετρέπετο ἐντελῶς. Ἦτο χεμίων ὅτε τὰ Αἰγυπτιακὰ ἡμερολόγια ἐδείκνυον θέρος καὶ ἀντιστρόφως.

Ἀπέναντι τῆς ἀποδείξεως τῆς πλάτης αὐτῶν οἱ Αἰγύπτιοι συνέλαβον τὴν ἰδέαν νὰ παρατηρήσωσι τὴν πορείαν τοῦ ἡλίου, ὅπως καλλίτερον ὀρίσωσι τὴν τῶν ὥρων τοῦ χρόνου καὶ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους. Ἡ ἐπιχείρησις αὕτη ἐμελλε μὲν νὰ ὀδηγήσῃ αὐτοὺς εἰς βέλτιον ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ μετὰ μακρὸν χρόνον. Ἡ πρώτη ἀπέπειρα συνίστατο εἰς τὸ νὰ συγκροτήσῃ τὸ ἔτος ἐκ 360 ἡμερῶν διαιροισμένων εἰς 12 μῆνας ἴσης διαρκείας. Ἀλλ' ἡ διαφορὰ πρὸς τὸ ἀληθινὸν ἔτος ἦτο εἰσέτι σημαντικὴ. Διὸ ὅτι εἶχον ἰδεῖ κατὰ πρῶτον παρουσιάζετο καὶ πάλιν. Αἱ ὥραι τοῦ χρόνου συνεχέοντο ἐκ νέου, ἀλλὰ μόνον μετὰ 3 $\frac{1}{2}$ ἔτη. Ἐπανέλαβον λοιπὸν τὴν μελέτην, ἐπιδιώρθωσαν τὰς προηγουμένας παρατηρήσεις καὶ ἐπὶ τέλους ἐφθασαν εἰς σύνταξιν ἔτους ἐκ 365 ἡμερῶν· τοῦτο δὲ ἦτο ὑπολογισμὸς σωστὸς μετὰ μικρᾶς διαφορᾶς, ἦν καὶ αὐτοὶ οἱ Αἰγύπτιοι ἀστρονόμοι εἶχον παραδεχθῆ.

Ἰδὸν βέλτιον ὄρατον ἀποτέλεσμα, περὶ τῆς πραγματικότητος τοῦ ὁποίου οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία, διότι ἡ ἱστορία ἐμπεριέχει τὰς ἀποδείξεις. Ὁ Ἰούλιος Καίσαρ ἐπιστρέφων εἰς Ῥώμην μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀλεξανδρείας, ὅπου εἶχε λάβει συνέντευξιν μετὰ τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων, μετερῆθιμισε τὸ Ῥωμαϊκὸν ἡμερολόγιον κωνονίσας αὐτὸ ἐπὶ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ ἔτους. Ὅπως οἱ Βαβυλώνιοι καὶ οἱ Ἰνδοί, οὕτω καὶ οἱ Αἰγύπτιοι ἠγνόουν νὰ προείπωσι τὰς ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου· προέλεγον ὅμως ὡς ἐγγιστα τὰς τῆς σελήνης ὁσάκις ἦσαν ὀλικαί. Ἐπειδὴ τὰ φαινόμενα ταῦτα ἐπαναλαμβάνονται περιοδικῶς, κατὰ πᾶν δέκατον ὄγδον ἔτος περίπου (18 ἔτη καὶ 11 ἡμέρας), προέβλεπον τὴν ἐπάνοδον αὐτῶν καὶ χωρὶς νὰ κατέχωσι τὴν ἐπιστήμην, βοηθεῖα τῆς ὁποίας οἱ νεώτεροι προλέγουσι τὰς ἐκλείψεις μετὰ τῆς αὐτῆς βεβαιότητος.

Οἱ Αἰγύπτιοι ἐκαλλιέργουν τὰ μαθηματικά, ἀλλ'

οὐδαμῶς φαίνεται ὅτι ἕκαμιν μεγάλας προόδους εἰς ταύτην τὴν ἐπιστήμην πλὴν εἰς τὰ μέρη, ἅτινα συνδέονται μετὰ τῆς ἐφηρμοσμένης μηχανικῆς. Αἱ γνώσεις αὐτῶν περὶ τῆς πρακτικῆς μηχανικῆς δὲν ἐπιδέχονται ἀμφιβολίαν. Ἀρκεῖ νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὴν κολοσιαίαν ἀρχιτεκτονικὴν αὐτῶν, τὰ ὑπερμεγέθη τμήματα τοῦ γρανίτου καὶ συνηθίτου ἅτινα ἀποσπῶντες ἐκ τῶν πλησίον τοῦ Νείλου ὄρων μετεκόμεζον μακρὰν διὰ τῶν διωρύγων τοῦ ποταμοῦ τούτου, καὶ ἀνήγειρον οἰκοδομήματα μεταξὺ τῶν ἀμμοῶν πεδιάδων, μεταχειριζόμενοι τρόπους εἰς ἡμᾶς ἀγνώστους, μὴ εὐρεθέντας βεβαιῶς κατὰ τύχην.

Δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι, ὅπου αἱ τέχναι ἐφθασαν εἰς τελειότητά τινα, ἐκεῖ καὶ αἱ ἐπιστήμαι ἔπρεπε νὰ προοδεύωσι παραλλήλως. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἐκδηλώσεως τῆς ἀνθρωπίνης μεγαλοφυΐας ὑπάρχει ἀναγκαία σχέσις. Εἶναι δυνατόν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι, ἂνευ ἀρχῶν μηχανικῆς ἢ γεωμετρίας, οἱ Αἰγύπτιοι ἤθελον δυνηθῆ νὰ ἐγείρωσι τοσαῦτα γιγαντιαία μνημεῖα καὶ νὰ καταμετρήσωσι τὰς γαίας μετ' ἀκριβείας, ἔργον πρὸς αὐτοὺς σημαντικὸν ἕνεκα τῆς πλημμύρας τοῦ ποταμοῦ, ἧτις ἐνιαυσίως συνέχεε τὰ ὅρια τῶν κτημάτων αὐτῶν; Δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι, ἐστέρημένοι τῶν δύο τούτων ἐπιστημῶν, ἤθελον κατορθῶσαι νὰ σκάπτωσι λάκκους πολλῶν λευγῶν περιφερείας, νὰ ἀνοίγωσι ἀπειράριθμους ὄχετους ὅπως διανεμῶσι τὰ ὕδατα τοῦ Νείλου, νὰ κατασκευάζωσι καὶ νὰ κινῶσι πᾶν εἶδος ἐντέχνων καὶ ἰσχυρῶν μηχανῶν; Μεταξὺ τῶν μηχανῶν, αἱ οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι κατασκεύασαν πρὸς καταμέτρησιν τοῦ χρόνου καὶ τῆς περιόδου τῶν ἀστέρων, ὑπάρχουσι τινες καταδεικνύουσαι οὐ μόνον ἐπιστήμην ἀλλὰ καὶ πολλὴν εὐφυΐαν. Τῆς ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος καὶ ἄλλων Ἑλλήνων διαβρυλληθείσης ἱατρικῆς τῶν Αἰγυπτίων ἡ πρόοδος ἀνεχαιτίστη ὑπὸ τοῦ φυλετικοῦ πνεύματος καὶ πρὸ πάντων ὑπὸ νόμου, ὅστις σώζων ἴσως τὴν ζωὴν πολλῶν ἀσθενῶν, καθυπέβαλε τὴν ἱατρικὴν εἰς μόνην τὴν φρόνησιν τοῦ ἱατροῦ. Πᾶν φάρμακον, πᾶσα συνταγὴ εὐδοκιμοῦσα κατετίθετο εἰς τοὺς ναοὺς. Ἐκ πάντων δὲ τῶν οὕτως δεδοκιμασμένων τρόπων ἐγένετο συλλογὴ ἢ σῶμα ἱατρικῆς, ὅπως σχεδὸν σήμερον συνθέτομεν τοὺς εἰς χρῆσιν τῶν φαρμακοποιῶν κώδικας. Ἐν ὃ ἱατρὸς εὐχαριστεῖτο νὰ μεταχειρισθῆ τὰ ἱατρικὰ τὰ ἐγγεγραμμένα εἰς τὴν ἱεράν ταύτην βίβλον, οὐδεμίαν εἶγεν εὐθύνην καὶ ἂν ἀπέθνησκεν ὁ ἀσθενής. Ἦτο ἐντοσοῦτω ἐλεύθερος νὰ δοκιμάσῃ καὶ νέους τρόπους· ἐὰν ὅμως ὁ ἀσθενής ἀπέθνησκεν, ὁ νόμος διέταττε ν' ἀκολουθήσῃ ὁ ἱατρὸς τὸν θανάτον.

Ἐννοεῖται ὅτι τῆς οὗσης τῆς νομοθεσίας ὁ ἱατρὸς σπανίως ἐπεθύμει νὰ δοκιμάσῃ θεραπείαν

νέαν ἢ νέον φάρμακον· ὅθεν αἱ πρόοδοι τῆς ἱατρικῆς ἐγένοντο μηδαμικαί ἐν Αἰγύπτῳ.

Ἡ τομὴ τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων ἦτο ἀπηγορευμένη, καὶ ἐνομιζέτο μάλιστα ἱεροσυλία παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Αἰγυπτίοις· ἀρα ἠγνόουν τὴν ἀνατομίαν. Ἐντοσοῦτω ὁ λαὸς οὗτος ἀνέκαθεν ἦτο περίφημος διὰ τὴν τέχνην τοῦ ταριχεύειν τοὺς νεκρούς. Ἐπειδὴ δὲ ὁ νόμος ἐπέταττε νὰ γίνωνται αἱ ταριχεύσεις χωρὶς ποτὲ νὰ τέμνωσι τὰ πτώματα, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸ τὸ κρῆνιον νὰ ἀνοίγωσιν, ἡ ἐργασία κατὰ τὴν δύσκολον, διότι ἀπῆται χημικὰς συνταγὰς τῶν ὁποίων ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν τὴν φύσιν.

Ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων οἱ Αἰγύπτιοι ἐγνώριζον νὰ καταργάζωνται τὸν σίδηρον, κατασκευάζοντες ἐξ αὐτοῦ διάφορα ὄργανα καὶ ἐργαλεῖα· ἀλλὰ κατὰ παράδοξον ἐξείρεσιν, τὸ ὠφελιμώτερον τῶν ἐργαλείων, τὸ ἄροτρον, ἦτο ἐκ ξύλου. Ἐπὶ πολλοὺς δ' αἰῶνας δὲν ἠθέλησαν νὰ ἀλλάξωσι τὴν κατασκευὴν τοῦ οὐσιώδους τούτου ὄργάνου τῆς γεωργίας, φοβούμενοι μὴ προσβάλωσι τὴν θεὰν Ἰσιν, εἰς ἣν ἀπέδιδον τὴν ἐφεύρεσιν.

Ἀλλ' ἂς περάνωμεν τὸν λόγον διὰ τινῶν λέξεων περὶ τῆς Αἰγυπτιακῆς φιλοσοφίας. Περὶ αὐτῆς πολλὰ ὀλίγα γινώσκουμεν. Ὡς καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς Ἀνατολικῶσι λαοῖς συνεχέτο μετὰ τῆς Θεολογίας καὶ ἠφανίζετο ὑπὸ τὰ ἐμβλήματα, τῶν ὁποίων πολλὰ συνέλεξεν ὁ Ἡρακλῶν, γραμματικὸς Ἕλληνας τῆς Πανοπόλεως. Εἶναι ἀληθεῖς λογόγριφοι, οἵτινες ἐμαντεύθησαν κατὰ τύχην μᾶλλον ἢ ἐξηγήθησαν παρὰ μεταφραστῶν Λατίνων καὶ Γάλλων. Πᾶν ὅ,τι κατενόηθη καθαρώτερον ἐκ τῆς Αἰγυπτιακῆς φιλοσοφίας, εἶναι ὅτι αὕτη ἀνέδραμεν εἰς τὰς πρώτας αἰτίας ἀναγνωρίζουσα ἐν ὃν ὑπέρτατον, ὑπερπῆσαν ὑπὸ τὴν μορφήν ἀνθρώπου κρατοῦντος σκῆπτρον, καὶ ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ὁποίου ἐξήρχετο ὄν.

Τὸ ὄν τοῦτο, σύμβολον τοῦ κόσμου, ἢ μᾶλλον παντὸς τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ γεννωμένου, βλαστάνοντος καὶ οργανιζομένου, ὑπάρχει καὶ εἰς πάσας τὰς Ἀνατολικὰς θεολογίας, παρὰ τοῖς Βαβυλωνίοις, Πέρσαις, Ἰνδοῖς καὶ τοῖς Σίναϊς αὐτοῖς. Τὸ συμβολικὸν τοῦτο ὄν εἶναι τὸ ἀντίστοιχον τοῦ ὄφρα, τὸ ὁποῖον ἀνεύρεται εἰς πάσας τὰς ἀρχαίας θεολογίας, ἔτι δὲ καὶ εἰς τὰς τῶν λαῶν τοῦ νέου κόσμου.

Μένει νὰ ὀμιλήσωμεν περὶ ἄλλου τινὸς λαοῦ εὐρισκομένου μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Αἰγύπτου, καὶ ὡς φαίνεται μετενεγκόντος ἐκ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἕτερον ἔθνος πολῦτιμα στοιχεῖα πολιτισμοῦ, παρ' αὐτοῦ μεταμορφωθέντα καὶ συχνάκις εὐτυχῶς μεταποιηθέντα. Ἐννοοῦμεν δὲ τοὺς Φοίνικας.

Γνωστὸν ὅτι οἱ Φοίνικες ἐδοξάσθησαν ἀντικαταστήσαντες τὴν φωνητικὴν γραφὴν εἰς τὴν ἰδεογραφ-

φικὴν. Οἱ Αἰγύπτιοι ἱερεῖς ἀπέβριψαν τὴν κατάκτησιν ταύτην τοῦ ἀρτιγενούς πολιτισμοῦ, προτιμήσαντες νὰ διατηρῶσιν ὡς εἶδος περικαλύμματος, ὠφελίμου εἰς τοὺς σκοποὺς αὐτῶν, τὴν συμβολικὴν γραφὴν θαυμασίως κατάλληλον ἵνα κρύπτωσι τὰς γνώσεις αὐτῶν. Ἀλλ' οἱ λαοὶ τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, οἵτινες δὲν εἶχον τοὺς αὐτοὺς λόγους ν' ἀποβρίψωσι τοιοῦτον πολῦτιμον εὐεργέτημα, ἔσπευσαν νὰ παραδεχθῶσι τὸ ἀγράφτον τῆς νέας γλώσσης τὸ ὑπὸ τῶν Φοινίκων δημιουργηθέν.

Καὶ ἄλλον ἐπιστημονικὸν τίτλον ἐὰν δὲν εἶχον οἱ Φοίνικες, ἡ ἐφεύρεσις τῆς γραφῆς ἀρκεῖ πρὸς δόξαν αὐτῶν. Πρέπει δὲ νὰ προσθέσωμεν καὶ τοῦτο ὅτι, ἄξιοι θαλασσοπόροι ὄντες, μεταχειρίζοντο ἀγκύρας εἰς τὰ πλοῖα καὶ εἶχον διδασθῆ νὰ διασχίζωσι τὰς θαλάσσης ὀδηγούμενοι ὑπὸ τῆς πορείας τῶν ἀστέρων καὶ τῆς παρατηρήσεως διαφόρων οὐρανίων φαινομένων.

Οὐδὲν ἄλλο ἔθνος εὐρίσκετο εἰς κατάστασιν νὰ διαφιλονεικήσῃ πρὸς τοὺς Φοίνικας τὸ κράτος τῆς θαλάσσης. Εἰς αὐτοὺς ἔπρεπε νὰ προστρέξῃ τις ἵνα προμηθευθῆ πλοῖα καὶ ναύτας. Ἀφοῦ διέτρεξαν καὶ ἐξηρεύνησαν τὰ παράλια τῆς μεσογείου, ἐθεμελίωσαν ἀποικίας εἰς Σικελίαν, Σαρδηνίαν καὶ Ἰσπανίαν· οἱ Φοίνικες θαλασσοπόροι ἐτόλμησαν νὰ διαβῶσι καὶ τὰς Ἡρακλείους στήλας καὶ πρῶτοι ἐπλευσαν εἰς τὸν Ὠκεανόν. Εἰσῆλθον εἰς τοὺς λιμένας τῆς Γαλατίας δώδεκα ἑκατονταετηρίδας π. Χ. Τόσαι διάφοροι γνώσεις συνδέονται εἰς τὴν πρακτικὴν θαλασσοπλοῖαν, ὥστε εἶναι λογικὸν νὰ ὑποθέσωμεν αὐτὰς ὑπαρχούσας εἰς λαὸν διακρινόμενον περὶ τὴν τέχνην ταύτην.

Τὰ ἀπειρα πλοῦτη τὰ ἀποκτηθέντα διὰ τῆς ἐμπορίας, γενναίως ἐνισχυθείσης ὑπὸ τῆς ναυτικῆς αὐτῶν, ἀνέπτυξαν εἰς ὑπέρτατον βαθμὸν τὰς τέχνας τῆς πολυτελείας καὶ φιλοκαλίας τῶν κατοίκων τῆς Φοινίκης. Ἄπαντες γνωρίζομεν ὅτι εἰς αὐτοὺς χρεωστεῖται ἡ ἀνακάλυψις τῆς πορφύρας, θαυμασίας βαφικῆς ὕλης τοσοῦτον ἐν ὑπολήψει παρὰ τοῖς πλουσίοις Πατρικίοις τῆς Ῥώμης. Ἡ πόλις τῆς Τύρου διεφηνιζέτο ὑπὸ τῶν Ἑβραίων προφητῶν ὡς ἡ πλουσιωτάτη καὶ ὠραιοτάτη τῶν χρόνων ἐκείνων.

Εἰς τοὺς ἐπαίνους τούτους καὶ εἰς τὰς μαρτυρίας ταύτας τοῦ θαυμασμοῦ τῶν ξένων λαῶν, εἰς τινὰς ἀποδείξεις τοῦ μεγαλείου αὐτῶν, διεσπαρμέναι εἰς τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, περιρίζεται δυστυχῶς πᾶν ὅ,τι δυνάμεθα νὰ πορισθῶμεν περὶ Φοινίκων. Ὁ τρομερὸς Ἀλέξανδρος ὅστις κατέστρεψε τὴν Τύρον ἐξ ὀλοκλήρου, ἠφάνισε καὶ τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἔθνους τούτου. Δυνάμεθα μάλιστα νὰ εἰπώμεν ὅτι ἀπέσβεσαν αὐτὸν ἐκ τῆς ἱστορίας. Ἡ λαμπρά καὶ ἰσχυρά τῶν Φοινίκων ἐπὶ τῆς ὄχθης τῆς Ἀ-

φρικῆς, ἡ Καρχηδών, ἔλαβε βραδύτερον τὴν αὐτὴν τύχην τῆς μητροπόλεως Τύρου. Οἱ Ῥωμαῖοι διὰ τοῦ αὐτοῦ πυρὸς κατέστρεψαν τοὺς κατοίκους, τὰ τείχη καὶ τὰ ἀρχεῖα αὐτῆς· διὸ καὶ οὐδὲν διεσώθη ἐκ τοῦ λαοῦ τούτου, ὅστις διὰ τῆς ἀρχαιότητος τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ διδάσκαλος καὶ ὁδηγὸς πάντων τῶν μετὰ ταῦτα.

Ἰδοὺ ἐφθάσαμεν εἰς τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ἐθεμελιώθη ἐν Ἑλλάδι ἡ Σχολὴ τοῦ Θάλητος ἡ ὀνομαζομένη Ἰωνικὴ, ἡ ἀπλούστερον εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν ἐπτὰ σοφῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀκτινοβολοῦσιν αἱ δύο μεγάλαι εἰκόνες τοῦ Θάλητος καὶ τοῦ Σόλωνος. Νέος αἰὼν ἀρχεῖται διὰ τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν. Ἡ πρώτη περίοδος, ἣν προϊστορικὴν ὀνομάσαμεν, ἐκλείσεν. Οἱ ἄνδρες τῶν ὁποίων μέλλομεν νὰ διηγηθῶμεν τὸν βίον καὶ τὰ ἔργα, ἐγκαινίζουσι τὴν φιλοσοφικὴν περίοδον, ἧγουν ἐκείνην, καθ' ἣν ἡ φιλοσοφία, ἐξεληοῦσα τέλος πάντων τῶν ναῶν, ὅπου ἐκρατεῖτο τόσον χρόνον σκοτεινὴ καὶ περιορισμένη, διαδίδεται ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, καὶ μεταβαίνει ἐξ αὐτῆς εἰς μέγα μέρος τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀσίας.

ΑΓΓΛΟΙ ΑΘΛΗΤΑΙ.

Πολλὸ πρὸ τῆς εὐρέσεως τοῦ εἴδους ἐκείνου τῆς πυγμαχίας, ὅπερ *boxe* καλεῖται παρὰ τῶν Ἀγγλῶν, οἱ κάτοικοι τῆς Μ. Βρετανίας ἐπεδίδοντο εἰς τὴν πάλην. Οἱ κάτοικοι ἰδίως τοῦ Λονδίνου τοσοῦτον ἠγάπων τὴν ἀσκήσιν ταύτην, ὥστε κατ' ἔτος τὸν Αὐγούστου, ὅτε ἐτελεῖτό τις πανήγυρις σπείδοντες ἠλείφοντο εἰς τὸν ἀγῶνα. Ἄλλ' ἔκτοτε ἡ τόση πρὸς τὴν πάλην βροπὴ ἐψυχράνθη, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἐξαφανισθῇ ἐντελῶς· πολλαχοῦ μάλιστα καὶ ἀκμάζει. Λέσχη συνεστήθησαν κατὰ τὰς δυτικὰς κομητείας ὅπως ἐξάπτωσι τὸν ζῆλον καὶ ἀπονέμωσι βραβεῖα πρὸς τοὺς ἀριστεύοντας. Ἡ ἐν Λίβερπουλ ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τὸ ὄνομα *Αθλητικὴ Ἐταιρεία* προστάτην εἶχε τὸν Ἡρακλῆν, οὗ τινος τὸ βρωμαλέον πρόσωπον εἶναι ἐγκεχαραγμένον ἐπὶ τῶν κατ' ἔτος διανεμομένων μεταλλείων.

Καὶ εἰς τὴν Σκωτίαν δὲ ἐγένετο φροντὶς νὰ ἀναζωπυρηθῇ ὁ ὑπὲρ τῆς πάλης ζῆλος. Καὶ ἐκεῖ συνεστήθη λέσχη, ἣν ἔθετο ὁ Λόρδ Ὀλλανδ ὑπὸ τὴν ἰδίαν προστασίαν, ἐπιτρέψας γενναίως εἰς τοὺς ἐταίρους τὴν εἰς τὸν ἐν Κένσιγκτων κῆπον αὐτοῦ εἴσοδον, ἵνα γυμνάζωνται εἰς τὸν δρόμον, τὴν ὄρχησιν, τὸ *κάλβερ* κλ. Ἰδοὺ δὲ τί ἐστὶ τὸ *κάλβερ*· ὀλόκληρος ἐλάτη, τεσσάρων περίπου μέτρων μῆκος ἔχουσα, λεπτοτέρω δὲ τὴν μίαν ἄκρην, ἀναλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ ἀθλητοῦ, ὅστις φέρει αὐτὴν μέχρι τοῦ ὕψους τοῦ ὄμου

αὐτοῦ καὶ ἐξακοντίζει καθέτως. Ἀπαιτεῖται δὲ νὰ πέσῃ κατὰ γῆς, καὶ νὰ σταθῇ ὀρθία ἐπ' ὀλίγον.

Ἰπῆρχε δὲ καὶ σφύρας ἀγῶν, ὁ ἐξῆς· βάρβον, μῆκος ἔχουσαν μέτρου, καὶ ὀγκώδη σιδεράν σφαίραν εἰς τὸ ἔτερον τῶν ἄκρων. λαμβάνων ὁ ἀθλητὴς μὲ γυμνοὺς βραχίονας, περιστρέφει πολλάκις καὶ ἐξορμῶν ῥίπτει μακρὰν. Πρόκειται δὲ οὐχὶ τόσον νὰ δείξῃ ὁ ἀγωνιζόμενος τὴν βίωμην καὶ τὴν ἐπιτηδεϊότητα αὐτοῦ, ὅσον νὰ σταθῇ ἐγκαίρως ὅταν ὀρμῆ, καὶ νὰ μὴ ὑπερπηδήσῃ τὸν κατὰ γῆς ἴστων, παρὰ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ ἐντυπωθῇ τὸ τελευταῖον βῆμα. Νικᾷ δὲ ὁ ἀπώτερον ῥίπτων τὴν βάρβον ἀπὸ τοῦ σημείου τῆς ὀρμῆς.

Οἱ πλέον ἀτρόμητοι ἀθληταὶ τῆς Μεγ. Βρετανίας εὐρίσκονται σήμερον ἐν Κορνουάλλη καὶ Δέβονσαϊρ. «Ἐάν ποτε, λέγει συγγραφεὺς Ἀγγλος, ἀναστηθῶσιν οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες, οἱ ἀθληταὶ οὗτοι θὰ θαυματουργήσωσι.»

Τὴν παρελθοῦσαν ἑκατονταετηρίδα ἤκμαζεν ἐν Ἀγγλίᾳ περιώνυμος τις ἀθλητὴς, ὁ Thomas Parkyns, ὅστις συνδυάζων τὴν πράξιν μετὰ τῆς θεωρίας, ἐδημοσίευσε καὶ σύγγραμμα περὶ ἀγῶνων. Ἦτο ἄλλος Ἡρακλῆς. Συνέστησε δὲ ἰδίᾳ δαπάνη ἀγῶνας, ὄρισας καὶ βραβεῖα ἅτινα ἐδίδοντο καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ συμβάντα τὸ 1741, μέχρι τοῦ 1810 ἔτους. Σημειωτέον ὅμως ὅτι πολλάκις ἐκέρδαινε τὰ βραβεῖα, καὶ οὕτω ἐπανάφερεν εἰς τὸ θησαυροφυλακεῖον αὐτοῦ, τὰ ἴδια αὐτοῦ χρήματα. Εἶχε δὲ καὶ Ἡρακλείους ὑπηρέτας πρὸς οὓς ἐπάλασε, καὶ τοὺς ὁποίους προσελάμβανε μετὰ δοκιμασίαν, τόσῳ πλέον ἀναγκαίαν, ὅσον οἱ καλοὶ ἀθληταὶ οὐδέποτε μεθύσκονται. Αὐτὸς ὁ ἴδιος ἀπέχεν οἴνου, καὶ διὰ τοῦτο οὐδέποτε ἠσθένησεν· ἀπέθανε δὲ περὶ τὸ 78 ἔτος τῆς ηλικίας αὐτοῦ, καταβληθεὶς ὑπὸ ἀκαταμαχῆτου ἀθλητοῦ, τοῦ Χάρωνος.

Τὸν αὐτὸν αἰῶνα ἔζη καὶ ἕτερος ἀθλητὴς ἔτι τρομερότερος, ὁ Θωμᾶς Τόφαν. Γεννηθεὶς τὸ 1710 ἐν Λονδίῳ ἀποκατεστάθη τὸ 1741 ἐν Δέρβυ, ὅπου τὴν 28 Μαΐου ἔδωκε δειγμα ἀπιστεύτου δυνάμεως, ἀνασηκώσας τρεῖς πίθους (βαρέλια) μεστοῦς ὕδατος, βάρους ἔχοντας 1836 ἀγγλικῶν λιτρῶν!

Ὅτε παρουσιάσθη εἰς τὴν ἀρχὴν ἵνα ζητήσῃ τὴν ἄδειαν ν' ἀγωνισθῇ, ὁ δῆμαρχος ἰδὼν ὅτι τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ αἰτοῦντος ἦτο ἐκ τῶν συνήθων, ἐζήτησε νὰ ἐκδυθῇ ὅπως ἐπισκεφθῇ αὐτὸν λεπτομερῶς. Καὶ τούτου γενομένου εἶδεν ὅτι εἶχεν Ἡρακλείους ἀληθῶς μυῶνας, τὰς δὲ μασχάλας καὶ τοὺς πόδας ἐξυφασμένα διὰ ἰνῶν καὶ νεύρων. Σοφὸς τις ἰατρὸς τοῦ Λονδίνου καὶ μαθητὴς τοῦ Νεύτωνος, ὁ Κ. Désaguiliers, ἀκμάσας τὸ 1683—1743, ἀκούσας τὰ τεράστια κατορθώματα τοῦ Τόφαν, μετέβη ἐπίτηδες εἰς Δέρβυ, ἵνα προβῇ εἰς ἐρεῖνας φυσιολογικὰς

ΛΟΡΔΟΣ ΕΡΛΙΣΤΑΟΥΝ

(Συνέχ. Ἰδε φυλλ. 492.)

Ἡμίλει τοῦλάχιστον τόσον ὅσον καὶ εἰς τὸ παρελθόν, πρὸ πάντων δὲ περὶ τῶν ταξειδίων του. Εἶπεν ἐν παρόδῳ ἀπαντῶν εἰς ἐρώτησίν τινα τὴν ὁποίαν τῷ ἀπέτεινα, ὅτι εἶχεν ἐπανεέλθει εἰς τὴν Ἀγγλίαν μετὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῆς μιλαίδου Λιμιλίας τοὺς ὁποίους συνήνητησεν εἰς Ἑλβετίαν· ἀλλ' ἐν γένει ἡ ἡμίλια του ἦτο γενικὴ μᾶλλον ἢ προσωπικὴ καὶ συχναίως διεκόπτετο ὑπὸ στιγμῶν σοβαρότητος καὶ σιωπῆς.

Ἐμείναμεν οὕτως ἐκεῖ πολὺ ἀργά· ὁ Λόρδος Ἐρλιστάου καὶ ἡ Ἰωάννα ἐκάθητο πλησίον ὁ εἰς τοῦ ἄλλου ὡς μνηστῆρες. Καὶ ὅμως οὐδὲ ψιθύρισμα ἐκ τῶν συνήθων εἰς τοὺς μνηστῆρας παρετήρησα, οὐδὲ βλέμμα δυσαρσεκείας διὰ τὴν παρουσίαν τῆς μητρὸς μου καὶ ἐμοῦ. Ἦτο προφανὲς ὅτι εὐχαριστεῖτο ὅπως τὰ πράγματα εὐρίσκοντο· ὅτι εὐχαριστεῖτο νὰ κάθηται πλησίον τῆς χωρὶς οὐδ' αὐτὸς νὰ προπροσέχῃ εἰς μόνην τὴν Ἰωάνναν, οὐδὲ ἡ Ἰωάννα πρὸς μόνον αὐτόν. Ἐβλεπον καθαρὰ ὅτι ὁ περιφίλατος ἐκεῖνος ἔρω, ὁ ἀπαιτῶν τὰ πάντα ὑπὲρ ἑαυτοῦ δὲν ὑπῆρχε πλέον.

Τὸ ἔβλεπον ἄρα γε καὶ ἡ Ἰωάννα; Καὶ βλέπουσα τοῦτο, τὸ ἤθελεν; Ἐνόει, ὅπως πᾶς ἀνὴρ τὸ ἐνόει, ὅτι εἰς ἀληθῆ ἔραστὴν θὰ ἦτο μαρτύριον νὰ ἴσταται ἐκεῖ βλέπων τὸ γλυκὺ ἐκεῖνο πρόσωπον, ἔχον πλησίον του δύο ἄλλα πρόσωπα; Καὶ ὅτι μετὰ τὸν μικρὸν ἐκείνον ἀποχωρισμὸν, τὸ νὰ τὴν ἀποχωρισθῇ ἐκ νέου ἔστω καὶ διὰ δώδεκα ὥρας, μὲ τὸ ἤσυχον ἐκεῖνο «καλὴν νύκτα» καὶ μετὰ τὸν ἀτάραχον ἐκείνον ἀσπασμὸν τὸν ὁποῖον ἐπέθεσεν ἐπὶ τῶν ψυχρῶν δακτύλων τῆς, θὰ ἦτο ἀνυπόφορον . . . ἀδύνατον;

Τί ἐγένετο ὅλος ἐκεῖνος ὁ ἐμπαθὴς του ἔρω; Ἐκῆ . . . ἐξέπνευσε . . . ταχέως ὅπως χαρτίον φλογιζόμενον. Τί ἐγνώριζε, τὸ ἐρωτευμένον ἐκεῖνο παιδίον, περὶ τοῦ ἀληθοῦς πάθους τοῦ Ἰσχυροῦ καὶ σιωπῆ . . . τοῦ ἱκανοῦ νὰ ὑποφέρῃ τὰ πάντα, τοῦ μὴ φοβουμένου μηδεμίαν ἀντίστασιν, τοῦ γινομένου ἀγνωστέρου διὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ πυρὸς· τοῦ ὑπομένουτος ὅταν ζημιώνεται . . . ἀλλὰ καὶ τοῦ μὴ εὐχαριστεμένου εἰμὴ ὅταν ἐντελῶς κερδαίνῃ ἢ ὅταν ἐντελῶς χάνῃ, καὶ μὴ ἀγαπῶντος μὲ μισοὺς ὄρους· τοῦ ὄντος καὶ μὲν ἀπαιτητικοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀποδίδοντος πᾶν ὅ,τι ἀπαιτεῖ παρὰ τοῦ ἔρωτος ὅστις ἀποβροφᾷ πᾶσαν ἄλλην ἀγάπην, καὶ ὅστις ἀνυψοῦται μόνος καὶ ἐντελής, ἀναπαλλοτρίωτος καὶ ἀπόλυτος . . . τοῦ ἔρωτος τὸν ὁποῖον ὁ ἀνὴρ πρέπει νὰ τρέφῃ πρὸς τὴν γυναῖκά του;

καὶ μηχανικὰς. Παριστᾷ δὲ αὐτὸν ἄνθρωπον εἰλικρινῆ καὶ οὐχὶ ἀγύρτην.

Ὁ Τόφαν εἶχε δύναμιν δώδεκα ἐν ταυτῷ ἀνδρῶν, ὡς ἐπίσθη ἰδίῳις ὀφθαλμοῖς ὁ ἀνωτέρω φυσιολόγος Désaguiliers. Ἀνεσήκωνε διὰ τῶν ὀδόντων αὐτοῦ μακρὰν τράπεζαν ἐξ ποδῶν, βάρους ἔχουσαν ἡμίσεως κανταρίου, καὶ ἐκράτει οὕτω αὐτὴν ἀπὸ τῆς μιᾶς ἄκρας ὀριζοντεῖως ἐπὶ πολλὴν ὥραν.

Ἔθετον ἐπὶ τοῦ τραχήλου αὐτοῦ μακρὸν μοχλὸν σιδήρου, οὗ τινος κρατῶν τὰ δύο ἄκρα ἐλύγιζεν αὐτὸν καὶ ἔφερε πρὸς τὰ ἔμπροσθεν· μετὰ ταῦτα ἐξισάζων αὐτὸν ἐπανάφερεν εἰς τὴν πρώτην κατάστασιν. Κατὰ τὸν Désaguiliers ἡ δευτέρα αὕτη πράξις εἶναι πολὺ δυσκολώτερα τῆς πρώτης, διότι οἱ μυῶνες οἱ διαχωρίζοντες ὀριζοντεῖως ἀπ' ἀλλήλων τοὺς δύο βραχίονας, εἰσὶν ἀσθενέστεροι τῶν συνενούτων αὐτοῦ.

Τὸ προτέρημα τοῦτο ἐφήρμοσέ ποτε εἰς τινα μεθ' οὗ εἶχε διενέξει· ἀρπάσας ὄγκον σιδήρου παρὰ τινος ἐστίας, περιέβαλε δι' αὐτοῦ τὸν λαιμὸν τοῦ ἀντιπάλου ὡς διὰ λαιμοδέτου. Διὸ τοσοῦτον ἐφοβοῦντο οἱ γείτονες, ὥστε προσεπάθουν νὰ μὴ δώσωσι ποτε αὐτῷ ἀφορμὴν ὀργῆς. Αἱ οἰκοδέσποιναί μάλιστα ἐσπούδαζον πάντοτε νὰ κρύπτωσι τὰ ἐκ μετάλλου πινακία καὶ ἄλλα μαγειρικὰ σκεῦη, φοβούμεναι μὴ ἔλθῃ ὄρεξις εἰς τὸν τρομερὸν Ἡρακλῆν νὰ συντρίψῃ αὐτὰ ὡς ὡά, ἢ ζαρῶση ὡς χαρτίον.

Ἐπὶ τέλους, λέγει ὁ εἰρημένος ἰατρὸς, εἶδεν αὐτὸν νὰ σηκώσῃ διὰ μόνων τῶν χειρῶν ὄγκον λίθου 800 λιτρῶν. Τότε ἐνόησεν ὅτι ἦτο βρωμαλέωτερος πάντων τῶν ἐπὶ βίωμην φημιζόμενων, διότι οὗτοι δὲν δύνανται νὰ σηκῶνωσι λίθον βαρύτερον τῶν 400 λιτρῶν.

Ἄλλ' ὁ ἰσχυρότατος οὗτος κατὰ τὸ σῶμα ἄνθρωπος, ἦτο πάντῃ ἀνίσχυρος κατὰ τὴν ψυχὴν· διότι ἡ γυνὴ αὐτοῦ τοσοῦτον ἐβασάνιζε τὸν ταλαίπωρον, ὥστε ἐγένετο νέος ἔτι ὢν αὐτόχειρ. Αἱ ἐφημερίδες τοῦ κκιροῦ ἐκείνου διηγοῦνται ὅτι ἐτέρπετο θραύων παρὰ τὰ ὄτα τῶν ἄλλων κάρσα κοκοφοίνικος ὡς ἂν ἦσαν λεπτοκάρσα. Ἐσπέραν τινα ἰδὼν ἀστυνομικὸν κλητῆρα κοιμώμενον ἐντὸς τῆς σκοπιᾶς, ἀνεσήκωσε καὶ ταύτην καὶ ἐκείνον, καὶ μετακομίσας μακρὰν εἰς νεκροταφεῖον, ἀπέθεσεν ἐπὶ τοίχου ὑψηλοῦ. Φαντάσθητε τὴν ἀπορίαν τοῦ ταλαίπωρου νυκτοφύλακος ὅτε ἀφυπνισθεὶς τὸ πρῶτ' εἶδεν ἑαυτὸν μετέωρον!

Πάλιν, δι' ἑκατοστήν φοράν ἠδίκησα τὸν λόρδον Ἐρλιστάουν. Καὶ πάλιν, βαδίζων εἰς τὴν ἔρημον ὁδὸν ἕως οὗτου ἡ σελήνη ἐκρύβη ὀπισθεν τοῦ ἀπέναντί μου εἰς ὅστου καὶ ἐσβέσθη τέλος τὸ πρὸ καιροῦ καιὸν κηρίον εἰς τὸ δωμάτιον τῆς Ἰωάννας, πάλιν, λέγω, ἔκρινα ἐσπευσμένως, ἀνιλεὼς αὐτὸν, ὅπως συμβαίνει πάντοτε ὁσάκις θέλωμεν νὰ μετρήσωμεν τοὺς ἄλλους πρὸ τὸν ἴδιον ἡμῶν διαβήτην. Ἐλκυσμένησα . . . καὶ εἶπε νὰ τὸ ἐλκυσμονοῦμεν ὀλιγώτερον συχνά! ὅτι ἡ θεία Πρόνοια οὐδέποτε ἐπλασσε δύο δένδρα τοῦ αὐτοῦ ἐντελοῦς σχήματος, ἢ δύο φύλλα τοῦ αὐτοῦ δένδρου ἐντελοῦς ὅμοιοι μεταξὺ των.

Ἦτο τότε Παρασκευή . . . ἢ μάλλον Σάββατον, . . . διότι δὲν εἰσῆλθα εἰς τὸν οἶκόν μου πρὸ τῆς πρωῆς. Τὴν Κυριακὴν τὸ πρῶτ' ἐγερθεὶς διέτρεξα δέκα μίλια ἵνα ὑπάγω εἰς μικρὰν ἐκκλησίαν τῆς ἐξοχῆς τὴν ὁποίαν ἐγώριζα· τὸ ἐσπέρας δὲ μόνον ἐνεφανίσθη εἰς Pleasant-Row. Ἡ Ἰωάννα εἶχεν ἐξέλθει· ἡ λαίδυ Ἐρλιστάουν καὶ ἡ λαίδυ Αἰμιλία Γὰζ τὴν παρελάθον ἐφ' ἀμάξης εἰς περίπατον, ἢ δὲ λαίδυ Αἰμιλία θὰ ἐπανήρχετο μετ' αὐτῆς μετὰ τὸ γεῦμα.

— Γνωρίζει ἡ λαίδυ Αἰμιλία τί τρέχει μεταξὺ τῆς Ἰωάννας καὶ τοῦ λόρδου; ἠρώτησα εἰς τὴν μητέρα μου μετὰ μακρὰν σιωπὴν. Νομίζω ὅτι πρέπει νὰ τὸ μάθῃ.

— Περὶ τοῦ ἀρραβῶνος τῆς Ἰωάννας; Πιθανότατον. Πλὴν δὲν γνωρίζω τίποτε· ἡ Ἰωάννα εἶναι τόσοσον παράξενος.

— Ἦτον ἐδῶ χθὲς ἐκεῖνος; ἠρώτησα.

— Ὡ, ναι, καὶ ἡ λαίδυ Ἐρλιστάουν. Τὴν μεταχειρίζονται μὲ πολλὴν σέβας. Ταλαίπωρος Ἰωάννα, πόσον θὰ αἰσθανθῶ τὴν ἔλλειψίν της ὅταν θὰ ὑπανδρευθῇ . . .

— Σιωπῆ, μητέρα, ἀκούω κρότον ἀμάξης.

Καὶ μετ' ὀλίγον ἦλθον καὶ αἱ δύο, ἡ Ἰωάννα καὶ ἡ λαίδυ Αἰμιλία, συνοδευόμεναι ὑπὸ τοῦ λόρδου Ἐρλιστάουν τὸν ὁποῖον ἡ μήτηρ μου προσεκάλεσε νὰ μείνῃ.

Ἡ λαίδυ ἠπόρησε μὲν διὰ τοῦτο, ἀλλ' οὐδὲν εἶπεν, ἐκτὸς μόνον μετὰ ταῦτα, μετὰ χάριτος ὅπως παιδικῆς, παρετήρησεν ὅτι τὸν παρεκάλει, ἂν ἔμμενεν ἐκεῖ, νὰ μὴ συγχέῃ τὰ μύρια πράγματα τὰ ὁποῖα εἶχε νὰ διηγηθῇ εἰς τὴν φιλιάν τῆς Μίς Δούγλας.

Ὅχι. Ἦτο φανερόν ὅτι τὸ εὐτυχές, τὸ ἀθῶον ἐκεῖνο πλάσμα οὐδὲν ἐγνώριζε περὶ τῆς μεταξὺ τοῦ λόρδου καὶ τῆς Ἰωάννας σχέσεως· ἡ Ἰωάννα οὐδὲν τῇ εἶπεν· εἶχεν ἄρα γε δίκαιον ἢ ἀδικον σιωπήσασα;

Παρακαλέσασα τὸν λόρδον καὶ τὴν λαίδυ Αἰμιλίαν νὰ καταλάβωσι τὰς δύο τιμητικὰς θέσεις ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου, ἐκάθησεν ἀπέναντι αὐτῶν πλησίον τῆς τραπέζης. Τὸ μεϊδιάμα τὸ ὁποῖον ἀνταπεκρί-

νετο πάντοτε εἰς τὸ τῆς λαίδυ Αἰμιλίας ἦτο γλυκύτατον μὲν ἀλλὰ καὶ σοβαρότατον, ὡς ἂν ἦτο πολλὸ πλεόν ἠλικιωμένη καὶ τῶν δύο.

Ἦτο παράδοξος ἐσπέρα καὶ τόρα συχνὰ ἀνεθυμούμενος αὐτὴν ἀπορῶ· ὁποῖα μυστηριώδεις συνωμοσίαι τῆς τύχης ἀναφύονται ὅχι μόνον μεταξὺ τῶν καλῶν ἀνθρώπων, θέτουσαι αὐτοὺς εἰς θέσεις εἰς τὰς ὁποίας πᾶν βῆμα ἀπαντᾷ πλεκτάνην πειρασμοῦ καὶ πᾶσα λέξις ἀγάπης ἢ ἀγαθότητος πίπτει ὡς πληγὴ ἀκανθῶν ἐπὶ ἄλλου!

Ὁ Λόρδος Ἐρλιστάουν ἐφέρετο ἀμέμπτως· ἂν εἰς τὴν εἰλικρινῆ ὁμιλίαν τῆς λαίδυ Αἰμιλίας ἐφάνη ὅτι ἦσαν ἀδιακόπως ὁμοῦ, ὄνειροπωλοῦντες περὶ τεχνῶν καὶ ποιήσεως εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἰταλίας, ὅτι ἔκαμνον εὐγενῆ σχέδια τῆς ζωῆς καὶ ἐδιδάσκοντο μεγαλοπρεπῆ μαθήματα ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν Ἄλπεων, ἐφάνη ὅμως καὶ ὅτι ὁ μεταξὺ των δεσμὸς οὐδέποτε ὑπερέβη τὸ ὄριον τῆς φιλίας. Ἐφάνη ἐπίσης ὅτι ἡ βία τῆς φιλίας ἐκείνης ὑπῆρξεν ἄλλη φίλη, πρὸς τὴν ὁποίαν, χωρὶς νὰ τὴν ὀνομάσῃ, εὗρισκεν ὁ νέος Λόρδος ὅτι ὁμοίαζεν ἡ λαίδυ Αἰμιλία. Πλὴν ἡ μετρίοφρων λαίδυ Αἰμιλία οὐδέποτε ἐφαντάσθη ὅτι ἠδύνατο νὰ τὴν παρομοιάσῃ μὲ τὴν φιλιάν τῆς φίλης, ἣτις πάντοτε τῇ ἐφαινετο ὅτι τῇ ὁμοίει ὅπως καὶ ὁ Λόρδος Ἐρλιστάουν.

— Ἡξεύρεις τί μὲ εἶπεν; ὅτι εἶσαι ἡ εὐγενεστέρα γυνὴ τὴν ὁποίαν ἐγνώρισέ ποτε, ἐψηθύρισεν εἰς τὴν Ἰωάνναν ἐναγκαλιζομένη αὐτήν. Δὲν μὲ ἦτο δύσκολον νὰ ἐννοήσω ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ πρόκειται περὶ ἄλλης ἢ περὶ τῆς ἰδικῆς μου Ἰωάννης Δούγλας.

Ἡ Ἰωάννα ἠσπάζθη αὐτήν. Ἰστάντο καὶ αἱ δύο εἰς τὸ παράθυρον ὅθεν ἐφαινετο ὑπεράνω τῶν καπνοδόχων καὶ στεγῶν ὁ λαμπρὸς, γλυκὺς οὐρανός.

— Ὅποια ὠραία ἐσπέρα! ἀνέκραξεν ἡ μικρὰ λαίδυ. Ὁ Λόρδος Ἐρλιστάουν ἔλεγε τὴν Παρασκευὴν εἰς Richmond, ὅτι ποτὲ δὲν ἐνθυμεῖται τόσοσον ὠραίαν ἄνοιξιν.

Δὲν ἐνθυμεῖτο; Καὶ ἡ ἄνοιξις εἰς τὸν Πύργον τοῦ Λυθουῆτ; Εἶχε λησμονήσει λοιπὸν αὐτήν. Ἐβλεπε μετ' ἀνησυχίας τὰ δύο ἐκεῖνα πρόσωπα πολὺ ἀντίθετα τὸ ἐν ἀπὸ τὸ ἄλλο, καὶ ὅμως ἔχοντα μεταξὺ των ἀμυδρὰν ὁμοιότητα γυναικὸς πρὸς νέαν κόρην.

Μὲ μὲν σταθερὰν καὶ μὲ ἦθος ἐμφαίνον ὅτι δὲν ἦλθεν αἰφνιδίως εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἀλλ' ὅτι προῖ δούσα αὐτὸ, ἦτο προητομασμένη, εἶπε βλέπουσα ἐντὸς τῶν εὐτυχῶν ὀφθαλμῶν τῆς νέας·

— Εἰς τὴν ἠλικίαν σου, παιδί μου, καὶ εἰς τὴν τοῦ Λόρδου Ἐρλιστάουν τὰ πάντα εἶναι καὶ πρέπει νὰ ἦναι ὠραία ἄνοιξις.

Βεβαίως ὁ Ἐρλιστάουν ἤκουσε ταῦτα, διότι ὁ

σκοπὸς τῆς ἦτο νὰ τὴν ἀκούσῃ. Μετ' ὀλίγον δὲ παρετήρησα ὅτι εὗρε περίστασιν νὰ καθήσῃ πλησίον τῆς καὶ νὰ ὁμιλῇ μὲ τὴν Μίς Δούγλας καὶ μόνον μετ' αὐτῆς· αὐτὸς δὲ ἤκουεν.

Οἱ ἄνθρωποι φρονοῦσιν ὅτι δύνανται νὰ ὑποκρίνωνται γενναίως καὶ νὰ κρύπτωσι τὰ αἰσθηματὰ των θαυμασίως· ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀδύνατον. Πᾶσα ἀγάπη, εὐσυνειδησία, ὑπερηφάνεια τῆς τιμῆς, πᾶς φόβος τοῦ νὰ προξενήσῃ τις λύπην, τὰ πάντα ἀποκρίνουσι μάταια καὶ δὲν δύνανται νὰ κρύψωσι τὴν ἀλήθειαν· διότι ἀναφίνεται πάντοτε ὀπισθεν βλέμματος ἢ πράξεώς τινος, γυμνῆ μὲν καὶ ψυχρᾷ, πλὴν ζῶσα καὶ ψηλαφητῆ ἀλήθεια.

Οὕτω καὶ νῦν, ἂν καὶ ἐκάθιστο πλησίον τῆς περιποιούμενος αὐτὴν τὰ μέγιστα, ἐνῶ πᾶς ἦχος τῆς φωνῆς του ἐνέφαινεν εἰλικρινὲς σέβας καὶ ἀγάπην ὡς ἂν ἠσθάνετο ἐνδομύχως ὅτι ἀκουσίως ἔσφαλε πρὸς αὐτήν, ὅμως πᾶς ὅστις γνωρίζει τί εἶναι ἢ τί δὲν εἶναι ὁ ἔρω, ἔβλεπε καθαρώτατα ὅτι τὸ τότε αἰσθηματὸς πρὸς τὴν Ἰωάνναν Δούγλας, δὲν ὁμοίαζε πλέον εἰς τὸ πρὸ δύο ἐτῶν, ὅπως καὶ τὰ κήρινα πρόσωπα τὰ εὐρισκόμενα εἰς τὰς καθολικὰς ἐκκλησίας στολισμένα μετ' ἀνθέων τὰ ὁποῖα εὐγλώττως τῇ περιέγραφεν, οὐδόπως ὁμοιάζουσιν εἰς τὰς ἀγίας τὰς ὁποίας παριστάνουσι, ἢ τὰς λατρευόμενας καὶ προσφιλεῖς γυναῖκας τὰς ὁποίας ἤθελον νὰ ἀνεθυμίσωσι.

Τὸ μὲν σέβας καὶ ἡ ὑπόληψις του ὑπὲρ αὐτῆς ἔμμενον, ὁ ἔρω ὅμως εἶχεν ἀποθάνει, ἄρα γε ἀπὸ φυσικὸν θάνατον, ἢ ἴσως ὅτι ἦτο καὶ φυσικὸν εἰς τὴν ἠλικίαν καὶ τὸν χαρακτήρα του νὰ κάμνῃ ἀντικαταστάσεις; Τοῦτου δοθέντος τὸ πρᾶγμα εἶχε κρυφθῆ τιμίως καὶ μετὰ προσοχῆς. Δὲν ἦτο οὐδὲ μωρὸς οὐδὲ κτηνώδης . . . ἦτο εὐγενοῦς γεννήσεως. Πλὴν τὴν ἐσπέραν ἐκείνην αἱ περιποιήσεις του, χωρὶς νὰ ἦναι ὑπὲρ τὸ δέον ἐπιδεικτικαί, ἀπετεινοντο προφανῶς μόναι καὶ ἀδιαμοίραστοι εἰς τὴν Ἰωάνναν Δούγλας.

Ἄπαξ ἡ δις εἶδα τὴν λαίδυ Αἰμιλίαν παρατηροῦσαν αὐτὸν μὲ βλέμμα ὑποπτον, μετὰ ταῦτα δὲ ἐπαναλαμβάνουσαν τὸ ζῶπρον τῆς μεϊδιάμα. Ὅχι, ἦτο ἀδύνατον.

Ὁ νέος οὗτος ἐν ὅλῃ τῇ ἀνθρωπότητι τῆς νεότητος, ὁ κεκοσμημένος μὲ ὀριμώτεραν φρόνησιν ἢ ἄλλοτε, τὴν ὁποίαν ἔμαθεν ἀδιάφορον ποῦ καὶ ἀπὸ ποῖον, οὐτινος τὸ στάδιον ἠνοίγετο τότε πρὸ αὐτοῦ, στάδιον ἄξιον ἀληθοῦς Ἀγγλοῦ εὐγενοῦς, ἔχοντος ἀνά χειρας τὴν τριπλῆν ἰσχὺν τῆς κοινωνικῆς θέσεως, τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἀνατροφῆς, καὶ τὴν θέλησιν νὰ μεταχειρισθῇ καλῶς καὶ τὰ τρία ταῦτα· καὶ ἡ Ἰωάννα Δούγλας, ἣτις δὲν ἦτο πλέον πολλὰ νέα, καὶ δὲν εὐχαριστεῖτο πλέον μὲ τὰς διασκεδάσεις τῆς μεγάλης νεότητος, καὶ ὡς συντριφθεῖσα μάλιστα ὑπὸ τῶν τρικυμιῶν τοῦ κόσμου, ὥστε καὶ εἰς τὰς

εὐθυμοτέρας τῆς ὄρας ἢ εὐθυμίας τῆς ἦτο σοβαρὰ, καὶ ἔβλεπέ τις ἐπ' αὐτῆς ἐνίοτε ἔκφρασιν κόρου ὡς ἂν ἐξήτει λιμένα ἵνα ἀναπαυθῆ μάλλον ἢ εὐτυχίαν, πιθανὸν νὰ ἠσθάνοντο ἔρωτα, ἢ τοῦλάχιστον τὴν ἐπιμονὴν ἐκείνην ἀγάπην ἣτις λαμβάνει τὸ ὄνομα τοῦτο· ἀλλ' ἡ ἐνότης, ἡ ἀπόλυτος συμπάθεια ἐν τῷ βίῳ καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν τοῦ βίου, ἣτις καθιστᾷ τὸν γάμον ἱερὸν καὶ ἐπιθυμητὸν, δὲν ἦτο πλέον δυνατὴ μεταξὺ αὐτῶν.

Ἡ Μιλαίδυ Αἰμιλία ἀνεχώρησεν, ὁ δὲ Λόρδος Ἐρλιστάουν ἀποῦ συνώδευσεν αὐτὴν μέχρι τῆς ἀμάξης, ἀντὶ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν αἴθουσαν μὲ παρεκάλεσε νὰ ὑπάγῃ νὰ περιπατήσῃ μετ' αὐτοῦ ὀλίγον ὄραν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν περιήλθομεν σιωπῶντες, μετὰ δὲ ταῦτα ὡς ἐξ ὑπονοουμένου δικαιοῦματος μὲ ἠρώτησε διάφορα περὶ τῆς οἰκογενείας μας καὶ τῆς Ἰωάννας. Ἐπὶ τέλους εὐχαριστήσας με δι' ἀνδρικοῦ καὶ σοβαροῦ ἤθους διὰ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἐξετέλεσα τὰ καθήκοντα μὲ τὰ ὁποῖα μὲ εἶχεν ἐπιφορτίσει, μὲ εἶπεν ὅτι ἠλπίζεν ὅτι ἔμμενα πάντοτε ἀκαλὸς του ἐξάδελφος.

Ἐπανελθόντες εὗρομεν τὴν Ἰωάνναν καθημένην πλησίον τοῦ πρὸ μικροῦ ἀναφθέντος λύχνου ἔχουσαν βιβλίον ἀνοικτὸν πρὸ αὐτῆς καὶ ἀναγινώσκουσαν εἰς τὴν μητέρα μου τὸν Ἑσπερινὸν Ψαλμόν. Ὅτε δὲ εἰσῆλθομεν ἀνύψωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὁ δὲ Λόρδος Ἐρλιστάουν εἶπεν·

— Ἐνόμιζες ὅτι ἀνεχώρησα;

— Ὅχι, ὦ, ὅχι! ἀπεκρίθη ἡ Ἰωάννα.

Ἐκεῖνος δὲ καθήσας πλησίον τῆς ἤρχισε νὰ τῇ ὁμιλῇ λεπτομερῶς περὶ τοῦ σκοποῦ του νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ μόνον στάδιον εἰς τὸ ὁποῖον εὐκόλως εἰσέρχονται οἱ νέοι τῆς κοινωνικῆς θέσεώς του, τὸ πολιτικόν. Ὅλαι του αἱ παρατηρήσεις ἦσαν καθαραὶ καὶ καλαί· ἦτο προφανές ὅτι εἶχε πολλὴ σκεψθῆ περὶ τούτου, καὶ ὅτι ἠσθάνετο τὴν εὐθύνην ὅλων τῶν ἐργετημάτων τῆς τύχης του.

— Ἐχεις πολλὰ ἀγαθὰ, εἶπεν ἡ Ἰωάννα μετὰ γλυκύτητος.

— Νομίζεις; Ἀπεκρίθη ὁ νέος στενάζων. Ναι, ἔχεις δίκαιον. Βεβαίως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ πιστεύσῃς ὅτι ἐσκεπτόμην ἄλλως.

— Δὲν εἶναι πιθανὸν νὰ φαντασθῶ τι ἀνάξιον σοῦ.

— Εὐχαριστῶ . . . εὐχαριστῶ.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἐρωτήσας αὐτὴν ἂν ἐνέκρινε τὸ σχέδιον τοῦ βίου του προσέθηκε·

— Σὲ ὀνόμαζα συνήθως συνειδησίμ μου, τὸ ἐνθυμεῖσαι. Λοιπὸν εἶσαι εὐχαριστημένη;

— Εἶμαι.

Φαίνεται ὅτι ὁ τρόπος τῆς ἔκαμμεν ἐντύπωσιν εἰς αὐτὸν, καὶ ἔρριψεν ἐπ' αὐτῆς βλέμμα· πλὴν τὰ χεῖλη ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ὁμιλοῦν ὑπὸ τὴν σκιάν τῆς μα-

κράς Ισχυρῆς χειρὸς τῆς, δὲν ἐξέφραζον ὀλιγωτέραν γλυκύτητα ἢ ἄλλοτε.

Καὶ ὁμοίως ὁ Λόρδος δὲν ἐφάνετο ἀκόμη ἐντελῶς ἥσυχος. ἤρχισε νὰ κινῆται ἐντὸς τῆς αἰθούσης, παρατηρῶν ἐπὶ τῆς ἐστίας δύο ἢ τρία μικρὰ πράγματα τὰ ὁποῖα ἡ Ἰωάννα εἶχεν ἀγοράσει κατὰ τὴν δημοπρασίαν τῶν ἐπιπλῶν μας.

— Μὲ φαίνεται ὅτι ἐνθυμοῦμαι τὸ ἀγγεῖον τοῦτο, εἶπεν, ἔκειτο ἄλλοτε εἰς τὴν τράπεζαν τῆς γωνίας εἰς . . .

— Ὡ, ὄχι, σὲ παρακαλῶ! ἀνέκραξεν ἡ Ἰωάννα καὶ ἡ φωνὴ τῆς ἐξέφραζε ὀξυτάτην ὀδύνην.

Ἐκεῖνος δὲ ἀκούσας αὐτὴν ἐστράφη καὶ λαβῶν τὴν χειρὰ τῆς εἶπεν·

— Ἐπίστευες ὅτι ἐλησμόνησα τὸν Πύργον τοῦ Λυθουέττ;

— Ὡ ὄχι, ὄχι . . . δὲν λησμονεῖς, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὸν λησμονήσῃς. Καὶ ἂν τὸ θελήσῃς ποτὲ δὲν θὰ τὸ κατορθώσῃς.

— Ἐλπίζω. . . ἤρχισε νὰ λέγῃ ὁ νέος, ἀλλ' ἡ Ἰωάννα ἐπαναλαβοῦσα τὴν ἀταραξίαν τῆς ὑπέλαθε·

— Μὲ βλάπτει πολὺ νὰ ὁμιλῶ περὶ τοῦ Πύργου τοῦ Λυθουέττ· σὲ παρακαλῶ ἄς μὴ τὸν ἀναφέρωμεν πλέον.

— Ὅπως ἐπιθυμοῦμαι.

Καὶ εἶδον ὅτι ἡ ἐκείνη ἀπέσυρε τὴν χειρὰ τῆς, ἢ ἐκεῖνος τὴν ἀφῆκε νὰ πῆσῃ καὶ δὲν προσεπάθησε νὰ τὴν λάβῃ ἐκ νέου. Ἐκάθησαν συνομιλοῦντες πλησίον ὁ εἰς τοῦ ἄλλου ὡς φίλοι, μέχρι τῆς στιγμῆς ὅτε ἀνήγγειλεν ὁ ὑπηρέτης τὴν ἀφίξιν τῆς ἀμάξης τοῦ λόρδου Ἐρλιστάου.

Τότε ἀνεγερθεὶς ἤρχισεν ἐκ νέου νὰ περιδιαβάξῃ καὶ νὰ ἀνοικοκλείῃ τὰ φύλλα τῶν βιβλίων τῆς μικρᾶς βιβλιοθήκης τῆς Ἰωάννας.

— Ἄ! δὲν σὲ ἔδοσα ἐγὼ τὸ βιβλίον τοῦτο; . . . πόσον τὸ ἡγάπων ἄλλοτε· ἰδοὺ τὸ ἔχω καὶ σημειωμένον . . .

Καὶ ἀρχίσας νὰ ἀναγινώσκῃ ἐξήπτετο καθόσον ἐπροχώρει. Ἦσαν οἱ ἐπτὰ ἐκεῖνοι στίχοι τοὺς ὁποίους εἶχεν ἀπαγγεῖλει μετὰ τοσοῦτου ζωηροῦ πάθους τὴν νύκτα πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ἐξ Ἀγγλίας. Μὲ τὴν αὐτὴν φωνὴν ὡς καὶ τότε, ἀλλὰ μὲ διαφορετικὴν ἔκφρασιν, ἀνέγνωσε καὶ πάλιν τοὺς στίχους τούτους μέχρι τέλους.

«Ἐνόησα τέλος ὅτι ἐκείνη ἦτο ἡ κεκρυμμένη ὀπτασία τὴν ὁποίαν πρὸ τῶσων ἐτῶν ἐζήτησαν οἱ ὀφθαλμοί μου, ὅτι ἦτο ἡ . . .

— Αἰμιλία, ὑπέλαβεν ἡ Ἰωάννα.

Πάλιν, δευτέραν ἤδη φορὰ, ἡ Ἰωάννα ἀντικατέστησε τὴν λέξιν τοῦ κειμένου μὲ ἄλλην τὴν ὁποίαν ἐπρόφερε μετὰ φωνῆς χαμηλῆς μὲν ἀλλὰ σταθερᾶς, ὡς ἂν ἐξέφραζεν ἀπλήρη πραγματικότητα καὶ οὐδὲν

πλέον. Ὁ λόρδος Ἐρλιστάου ἀκούσας ταῦτα ἀνεπήδησε βιαίως, κατεκοκκίνισεν ὄλος, ἔκλεισε τὸ βιβλίον, τὸ ἐρρίψε μακριὰν του καὶ εἶπε τεταραγμένος·

— Τώρα πρέπει νὰ καταγίνωμαι πλέον μὲ διπλωματικά ἔγγραφα . . . ἐτελείωσα μὲ τὴν ποίησιν. Καλὴν νύκτα σας ὄλοι . . . καλὴν νύκτα Ἰωάννα!

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓΔΩΔΕΚΑΤΟΝ.

Ἡ ζωὴ, ὡς καὶ ὁ ἔρωσ, ἔχει τὰς ἐνεργητικὰς δυνάμεις καὶ παθητικὰς φάσεις τῆς· τὰς ἐποχὰς τῆς τοῦ χειμῶνος καὶ τῆς χιόνος ὅτε πᾶσα ἐξωτερικὴ ζωτικότητα παύει, καὶ ὅτε ἀπαιτεῖται ἡ μεγαλύτερα ἐξάσκησης τῆς φρονήσεώς μας καὶ τῆς πίστεως ὅπως μᾶς πείσῃ ὅτι ὑπάρχει ζωτικότητα.

Βαδίζομεν μετὰ κόπου καὶ ἐν τῷ σκότει, ὅπου ἐκίστη ἡμέρα μᾶς φέρει καὶ οὐχὶ μακρύτερα. Οὕτω λοιπὸν, ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, ἀγνοῶ καὶ ἐγὼ πόσας, ἐξῆσα περιφερόμενος ἀπὸ τῆς κατοικίας μου εἰς Mincing Lane, προφρασιζόμενος πλησμονὴν ὑποθέσεων ὅπως δικαιολογήσω, ἂν ὑπῆρχεν ἀνάγκη δικαιολογίας, τὴν ἀπουσίαν μου ἀπὸ τοὺς κατοίκους τοῦ Pleasant Row. Εἰς πάντα τὰ συμβαίνοντα ἔκει ἤμην τόσον ἀνίσχυρος ὅσον ἂν ἔζων εἰς τὸν Βόρειον πόλον. Ἦτο λοιπὸν προτιμότερον νὰ εὐρίσκωμαι μακριὰν.

Ἀλλ' ὅπως πιστεύω σταθερῶς εἰς τὴν ζωτικότητα τῆς φύσεως κοιμωμένης ὑπὸ τὴν χιόνα, οὕτω πιστεύω τώρα καὶ ἐπίστευα τότε εἰς τὴν αἰωνίαν ζωτικότητα τῆς ἀληθείας, τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἔρωτος ἐν τῇ ἀγνοτέρᾳ αὐτῶν μορφῇ. Ναί, πιστεύω εἰς τὸν ἔρωτα, ἐναντίον ὅλων τῶν παραποιήσεων καὶ νοθεύσεων του, τινὲς τῶν ὁποίων εἶναι τόσον καλῶς ἀπομιμημένοι, ὥστε δύνανται ἐπὶ τινα καιρὸν νὰ ὑποληφθῶσιν ὡς ἀληθεῖς· ἐναντίον παντὸς τὸ ὁποῖον κερματωμένον καὶ μολύνει αὐτὸν, δὲν ἀμφισβῆλω ὅτι εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας παντὸς τιμίου ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ὑπάρχει ὁ ἀληθὴς ἐκεῖνος χρυσὸς, τοῦ ὁποίου ἂν ἀνακαλυφθῇ ἡ ἀξία δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πλοῦτος ὀλοκλήρου ζωῆς, καὶ ὅστις μένει πάντοτε ὀησαυρὸς τῆς ζωῆς ἔστω καὶ ἀγνοουμένης τῆς ἀξίας του· διότι εἶναι πάντοτε καθαρὸς χρυσὸς φέρων ἐπ' αὐτοῦ τὴν εἰκόνα καὶ ἐπιγραφὴν τοῦ Μεγάλου Βασιλέως.

Πολλὰ ἔμαθον κατὰ τὰ ὀλίγα τελευταῖα ἐκείνα ἔτη. Ἐγὼ, ὁ Μάρκος Βράουνη δὲν ἤμην πλέον ὁ Μάρκος Βράουνη τοῦ ὁποίου ἄλλοτε αἰ ἀνεξέργαστοι οἰκοδομαὶ τῆς φαντασίας του κατεκρημνίσθησαν διὰ μιᾶς ἢ δύο λέξεων προφερθεισῶν ἐλαφρῶς ἡμέραν τινὰ ὑπὸ τὰς καστανέας τοῦ πύργου τοῦ Λυθουέττ. Ἡ οἰκοδομὴ του ἐκείνη κατέπεσεν ὅπως ἴσως τὸ ἤξιζε διότι ἦτο ἄνευ βάσεως· ἦτο ἡ μόνη ἀρχιτεκτονικὴ προσπάθεια ἀργὰ ἀναπτύχθεισος νεότητος· ἡ

μεῖς οἱ ἄνδρες κτίζομεν διαφορετικὰ. Μοὶ ἐφάνετο ὅτι δὲν ἔγινε ἐντελῶς ἀνὴρ εἰμὴ ἀφότου ἔπεσεν ἐπ' ἐμοῦ ὅλη ἡ εὐθύνη τῶν δύο ἐκείνων φιλιτάτων γυναικῶν, εὐθύνη ἣτις μὲ ἔκαμε νὰ συναισθανθῶ τὴν ἀδυναμίαν καὶ τὴν ἰσχύμ μου.

Ναί, τὴν ἰσχύμ μου! «Magna est veritas et praevallebit, λέγουσι τὰ ὀλίγα λατινικὰ τὰ ὁποῖα εὐκαίρησα νὰ μάθω ποτὲ. Ὁ ἄνθρωπος ὅστις κατέχει τὴν ἀλήθειαν θὰ ἦναι πολλὰ τυφλὸς ἂν δὲν δύναται νὰ διακρίνῃ εἰς τῶς ἄλλους τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ τὸ ψεῦδος, καὶ ἐκεῖνος ὅστις ἐμπιστεύεται ἑαυτὸν δὲν φοβεῖται νὰ ἐμπιστευθῇ καὶ εἰς τὴν Θεῖαν Πρόνοιαν διὰ τὰ πάντα.

Ταλαίπωρή μου Ἰωάννα! Ἰωάννα μου, σφοδρῶς κυματιζομένη, δοκιμαζομένη, πειραζομένη, ἄνευ πατρὸς, ἢ ἀδελφοῦ, ἢ φίλου! ἄνευ οὐδεμιᾶς καρδίας ἐν τῷ κόσμῳ τὴν ὁποίαν νὰ γνωρίζῃ καὶ ἐπὶ τῆς ὁποίας νὰ στηριχθῇ καὶ νὰ ζητήσῃ συμβουλήν καὶ ἀνάπαυσιν!

Ἐνίστε μὲ ἐπήρχετο ἡ ἰδέα νὰ ὑπάγω πρὸς αὐτὴν τότε . . . Ὄχι . . . Ἡ ἀρχαία μου δοξασία ὅτι ἡ σιωπὴ δυνατὸν νὰ ἦναι νόμιμος, ἀλλ' οὐδέποτε ἡ ὑποκρισία, μὲ ἐμπόδιζε πάντοτε νὰ γίνω σύμβουλος τῆς Ἰωάννας. Ἄλλως τε ἔπρεπε πᾶν ὅ,τι θὰ ἀπεφασίεζεν νὰ ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς ἀμερολήπτου εὐθύτητός της, καὶ πᾶν ὅ,τι θὰ ὑπέφερε θὰ τὸ ὑπέφερον ἀναποφεύκτως μόνη.

Ἢ ὄχι, Ἰωάννα! ὄχι, μόνη! καὶ θὰ τὸ ἐμάνθανες ἂν οἱ ἄνθρωποι ἠδύναντο νὰ εἴπωσι μετὰ ταῦτα τὰ βάρη, τὰ ὁποῖα ἔφεραν διὰ τοὺς ἄλλους μυστικῶς καὶ χωρὶς νὰ τὸ ζητήσῃ τις ἀπ' αὐτοῦ, ἂν ἠδύναντο νὰ μετρήσωσι τὰς ἡμέρας τῆς θανάσιμου ἀνησυχίας, τὰς ἄνευ ὕπνου νύκτας ὅτε λογικῶς ἢ ὄχι, ὁ νοῦς ἐπανερχεται μετὰ γυναικείου τρόμου εἰς πᾶν πιθανὸν καὶ δυνατὸν κακόν, τυραννῆται, βκσανίζεται καὶ καταθλίβεται, καὶ συντριβεται ἐναντίον τῶν ὀρίων τοῦ χρόνου, τῆς ἀποστάσεως ἢ τῆς ἀνάγκης, ὅτε θὰ ἐδιδέ τις ὀλοκλήρον τὸν κόσμον ὅπως ἀνεγερθῇ καὶ βαδίσῃ ἐμπρός!

Ἐπὶ τέλους, ἐσπέραν τινὰ, ἤρπασα τὸν πῖλόν μου καὶ ἐξελεθὼν, ὑπέηξα ἐκεῖ.

Ἄμαξά ἀπεμακρύνετο ἀπὸ τὴν θύραν τοῦ Pleasant Row· ἐστράφη πρὸς τὴν πλαγίαν ὁδόν. Ἐκεῖ διήλθε πάλιν πλησίον μου καὶ εἶδον ἐντὸς αὐτῆς τὸ γλυκὺ πρόσωπον τῆς λαίδου Αἰμιλίας Γὰζ βυθισμένον εἰς σκέψεις, αἵτινες ἐζωγραφίζοντο ἐπ' αὐτοῦ μελαγχολικώταται.

Ἡ κυνική μου διάθεσις διεσκεδάσθη εἰς ἀόριστον εἶδος οἴκτου, διὰ τέσσαρα πρόσωπα τὰ ὁποῖα δὲν θὰ ὀνομάσω, ἀλλὰ τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἐγνώριζον ἀναμφιβόλως οἱ ἄγγελοι οἱ ὑπηρέτουντες τὸν Θεόν.

Εὔρον τὸν Λόρδον Ἐρλιστάου καθήμενον μετὰ τῆς μητρὸς μου· ἀμφοτέρω ἀνεπήδησαν καὶ εἶπον ὅτι ἐνόμιζον ὅτι ἦτο ἡ Ἰωάννα.

— Εἶναι ἐξω ἡ Ἰωάννα, μόνη τῆς καὶ μὲ αὐτὴν τὴν βαγδαίαν βροχὴν;

— Δὲν ἤμπορῶ νὰ τὴν ἐμποδίσω, Μάρκε . . . τὸ θέλει. Πλὴν λησμονῶ ὅτι δὲν ἤξεύρεις ὅτι ἔλαβε καὶ ἄλλας μαθητριάς καὶ ἐργάζεται τόσον κοπιαστικὰ ὡς ἂν ἐμελλε νὰ ζῆσῃ ὄλην τῆς τὴν ζωὴν ὡς πτωχὴ διδασκάλισσα τῆς μουσικῆς.

Ὁ Λόρδος Ἐρλιστάου ἀνεγερθεὶς βιαίως ἐπλησίασεν εἰς τὸ παράθυρον ὅπου ἔμεινε ἔως ὅτου ἐκρούσθη ἡ θύρα καὶ εἰσῆλθεν ἡ Ἰωάννα. Κάθυγρος, λασπωμένη, ἔχουσα βιβλίον μουσικῆς ὑπὸ τὸν βραχίονά της, ὡχρὰ μὲ τὸ κεκοπιακὸς ἐκεῖνο ἦθος τὸ ὁποῖον φέρουσι μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐπὶ τοῦ προσώπου τῶν ὄλοι οἱ διδάσκαλοι, ἴστατο ἐνώπιον τοῦ νέου ἐκείνου, ὅστις ἐκ φύσεως καὶ ἀνατροφῆς ἠσθάνετο τοσοῦτον ὀξέως πάντα τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα· ἴσως ἐνόησεν ἡ Ἰωάννα τὴν στιγμὴν ἐκείνην τὸ ἀπερίγραπτον ἐκεῖνο αἶσθημα τὸ ὁποῖον ὄλη του ἡ εὐγενὴς καλωσύνη δὲν ἠδυνήθη νὰ κρύψῃ· κατακοκκίνισα καὶ εἰποῦσα δύο ἢ τρεῖς λέξεις ὅπως ἐξηγήσῃ ὅτι ἀδὲν ἐκρῶνε ποτὲ, ἀπῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιόν της.

Αἱ ἀντιθέσεις εἶναι καλαὶ ἀλλ' ὄχι ἀντιθέσεις ὡς αὐτή.

Ὅλην τὴν ἐσπέραν ἐκείνην, ἄπειρα μικρὰ περιστατικὰ ἄνευ σημαντικότητος αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ συνέβαινον ἀδιακόπως καὶ ἔκαμνον τὴν Ἰωάνναν νὰ ἀναπηδᾷ ὡς ἄνθρωπος, ὅστις προσπαθῶν νὰ βαδίσῃ σταθερῶς, πατεῖ ἀδιακόπως ποῦ μὲν εἰς ἀκάνθας, ποῦ δὲ εἰς ὄζεις λίθους· τὰ μικρὰ δὲ ταῦτα πράγματα ἀκουσίως, ἀνεπαίσθητως προδίδουσι τὴν παρακμὴν τῆς ἀγάπης.

Καὶ ἐκείνη μὲν ἔλαβε τὸ ἐργόχειρόν της, ὁ δὲ λόρδος Ἐρλιστάου ἐκάθησε πλησίον τῆς ἀεργός. Στραφεῖσα δὲ πρὸς αὐτὸν τὸν ἠρώτησε μηχανικῶς ποῦ ἦτο ὄλην τὴν ἐβδομάδα; ἐκεῖνος δὲ τῇ ἀπήνησε μὲ ἦθος ἀπολογητικόν, καὶ τῇ ἀνέφερε μακρὰν σειρὰν ὑποχρεώσεων τὰς ὁποίας ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀποφύγῃ.

— Δὲν ἤθελα νὰ εἰπῶ αὐτὸ, ὑπέλαβεν ἡ Ἰωάννα· ἤξεύρω ὅτι εἶσαι πολλὰ ἐνασχολημένος. Ἦσο εἰς τὴν ὑποδοχὴν τῆς βασιλείσεως τὴν Τετάρτην;

— Ναί· ἦτο ἀνάγκη νὰ ὑπάγω ἐπανερχόμενος ἀπὸ τὴν περιόδιαν μου, καὶ σκοπεῖω νὰ ἀναχωρήσω πάλιν διὰ τὴν διπλωματικὴν ἐκείνην ἀποστολὴν περὶ τῆς ὁποίας σὲ ὀμίλησα.

Ἡ Ἰωάννα κατένευσε καὶ εἶπεν·

— Ἡ λαίδου Αἰμιλία ἦτο ἐκεῖ· τὴν εἶδα ἐνδεδυμένην καὶ ἐφάνετο ὠραιότατη . . . δὲν ἦτο ἀληθῶς ὠραία;

— Μοὶ φαίνεται, ἀπεκρίθη ὁ λόρδος.

Ἡ δὲ μήτηρ μου ἀκούσασα τοῦτο διηγήθη πῶς πρὸ μικροῦ εἶχεν ἔλθει ἡ λαΐδα Αἰμιλία, καὶ πῶς εὐροῦσα ἐκεῖ μόνον τὸν λόρδον Ἐρλιστάου καὶ τὴν Ἰωάνναν ἀποῦσαν, δὲν ἠθέλησε νὰ μείνῃ.

— Ἦτο μᾶλλον δυσαρεστημένη . . . ἂν δύναται τις νὰ εἰπῇ ὅτι γλυκὴ ὡς αὐτὴ πλάσμα εἶναι δυνατὸν νὰ ᾖναι ποτὲ δυσαρεστημένη. Ἰποθέτω ὅτι ἡ πολλὰ εὐθυμὸς αὐτὴ ζωὴ τοῦ κόσμου δὲν συμβιβάζεται μετ' αὐτὴν· διότι δὲν φαίνεται οὔτε τόσον ὑγιὴς οὔτε τόσον εὐτυχὴς ὅσον πρὸ τινῶν μηνῶν.

Ἡ φυσιογνωμία τοῦ λόρδου Ἐρλιστάου ἦτο πάντοτε πολλὰ ἐκφραστικὴ· τὴν σιγὴν δὲ ἐκείνην ἐξέφραζε δυσάρεστα πράγματα, καὶ ἡ Ἰωάννα τὸν εἶδεν. Καὶ εἰς τὸ πρόσωπον αὐτῆς ἐφαίνετο ὀλιγωτέρα ἀμφιβολία καὶ θλίψις ἢ ἀπέραντος οἴκτος· ἀλλ' ὅτε ὁ λόρδος ἀνύψωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς αὐτὴν ἀνεπήδησεν ὡς ἂν τῷ ἦτο ἀνυπόφορον νὰ συναντήσῃ τὸ βλέμμα της.

— Εἰς τί καταγίνεσαι τόσο; ἠρώτησε. Πάντοτε καταγίνεσαι.

— Διορθῶν μουσικὰ θέματα τῶν μαθητριῶν μου.

— Αὐταὶ αἱ μαθήτριά! ἐπανελθον ὠργισμένοι. Κύριε Βράουν, δὲν δύνασθε σεῖς τοῦ ὁποῖου ἡ ἐπιρροή φαίνεται ἐδῶ ἴση τοῦλάχιστον μετ' τὴν ἰδικὴν μου, νὰ παραστήσετε πόσον περιττὸν, πόσον ἐντελῶς ἀπρεπὲς εἶναι διὰ τὴν Μίς Δούγλας νὰ ἐξακολουθῇ ἔχουσα μαθητριά;

— Δὲν εἶχεν ἄλλας ἕως τότε, παρὰ μόνον τὴν Αἰμιλίαν Γάζ, ἀπεκρίθη.

Ὁ λόρδος ἐσιώπησεν, ἡ δὲ Ἰωάννα εἶπε μετὰ γλυκύτητος·

— Αἱ μαθήτριά μου δὲν με βλάπτουν καθόλου, ἀπ' ἐναντίας με ὠφελοῦν. Με εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἐργάζωμαι. Εἰργαζόμενη ὤλην μου τὴν ζωὴν, καὶ πιστεύω ὅτι θὰ ἐξακολουθήσω πάντοτε νὰ τὸ κάμνω.

— Τί ἐννοεῖς;

— Ὅτι σὲ τὸ εἶπῶ ἄλλην ἡμέραν.

— Ἰωάννα . . . Μίς Δούγλας . . . πιστεύω ὅτι . . .

— Σιωπὴ σὲ παρακαλῶ . . . σὲ εἶπα ἄλλην ἡμέραν.

Ὁ λόρδος Ἐρλιστάου συνήνεσε μετὰ τινος ὑπερηφανείας, κατὰ τὸ ὑπόλοιπον δὲ τῆς ἐσπέρας ἀπετείνετο πρὸ πάντων εἰς τὴν μητέρα μου καὶ εἰς ἐμέ . . . σπανιώτατα δὲ εἰς τὴν Ἰωάνναν. Ὀλίγον μόνον πρὶν ἀναχωρήσῃ λαβὼν αὐτὴν κατὰ μέρος τῆ εἶπε·

— Δὲν ἠδυνήθη ποτὲ ἀφ' οὗτο ἐπανήλαθαι νὰ ὁμιλήσω ἰδιαιτέρως μαζὴ σου. Με ἐπιτρέπεις νὰ ἔλθω αὐριο; καὶ ἐνταυτῷ θέλεις νὰ με εὐχαριστήσῃς δεχομένη αὐτό;

Καὶ ἔθεσεν ἐπὶ τοῦ τρίτου δακτύλου τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς της δακτυλίδιον λάμπον ἀπὸ ἀδάμαν-

τας. Πρὶν δὲ κατορθῶσῃ ἐκείνη νὰ ὁμιλήσῃ αὐτὴς ἀνεχώρησε.

Κατὰ τὸ μικρὸν διάστημα κατὰ τὸ ὁποῖον διέμεινα ἐκεῖ μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του, ἡ Ἰωάννα ἔστατο ὅπου τὴν εἶχε ἀφήσει, μετὰ τὸ δακτυλίδιον λάμπον ἀκόμη εἰς τὴν χειρὰ της . . . ἥτις εἶχεν ἀρχίσει νὰ χάνῃ τὴν στρογγυλότητά της καὶ νὰ γίνεταί ἰσχνὴ καὶ ἀφανισμένη ὡς χεὶρ γραίας.

Τὴν ἐπαύριον, ὄχημα μετὰ δύο ἵππους ἦλθεν εἰς Missing Lane πρὸς μεγάλην μου ἀπορίαν καὶ εἰσήλθεν εἰς τὸ σκοτεινὸν μου γραφεῖον, τὸ ὁποῖον κατεῖχον μόνος τὴν ὥραν ἐκείνην, ὁ λόρδος Ἐρλιστάου, φαινόμενος ὅλος τεταραγμένος.

— Συγχωρήσατέ με, με εἶπεν, δὲν θὰ σὰς κρατήσω περισσότερο ἀπὸ δύο λεπτά· ἀλλ' ἐπεθύμουν πρὶν ὑπάγω εἰς τὴν ἐξαδέλφην σας, νὰ σὰς ἐρωτήσω ἂν ὑπηγορεύσατε ἢ συμβουλευσατε κατὰ τι τὸ γράμμα τοῦτο;

Ἡ ἀπορία μου ἤρκει ὅπως ἀποδείξῃ τὴν ἐντελῆ μου ἄγνοιαν.

— Οὕτω ἐφρόνουν καὶ ἐγὼ· σὰς ἐγνώριζα πάντοτε τίμιον ἄνθρωπον . . . ποτὲ δὲν θὰ ὑπηγορεύετέ τι τὸ ὁποῖον νὰ βλάψῃ τὴν τιμὴν μου. Ἀναγνώσατε τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν καὶ κρίνετέ μας τοὺς δύο.

Ὅποια ἰδέα! τρίτος νὰ γίνῃ κριτὴς δύο ἐραστῶν! . . . Ἐδίστασα καὶ ἐκεῖνος ἐπανελάθε·

— Σὰς παρακαλῶ νὰ τὴν ἀναγνώσατε· εἰσθε ἐν μέρει κηδεμών της καὶ σὰς τὸ ζητῶ ὡς δικαίωμα μου.

Ἡ ἐπιστολὴ ἦτο σύντομος·

«Ἀγαπητέ μοι φίλε,

Σὲ στέλλω μετὰ τῆς παρουσίας τοῦ δακτυλιδίου σου. Ἄλλοτε δύναμαι νὰ δεχθῶ ἐκ μέρους σου ἄλλην ἀνάμνησιν φίλου πρὸς φίλην· ἀλλὰ . . . ὄχι δακτυλίδιον.

Ὅτι πρὸ τινος καιροῦ ἐπεθύμουν νὰ σὲ εἶπω, νομίζω τότε καλλίτερον νὰ σὲ τὸ γράψω. Θέλω νὰ σὲ παρακαλέσω νὰ ἐξαλείψῃς ἀπὸ τὴν καρδίαν σου πᾶσαν ἰδέαν ὅτι εἶσαι συνδεδεμένος μαζὴ μου. Οἱ λόγοι οἱ ὁποῖοι με παρεκίνησαν πάντοτε νὰ ἐναντιοῦμαι εἰς πᾶσαν ἐπίσημον ὑποχρέωσιν ἐκ μέρους σου εὐρέθησαν ὀρθοὶ καὶ καλοὶ. Ἦσο πάντοτε ἐλεύθερος . . . καὶ μένεις πάντοτε ἐλεύθερος. Σὲ ἐγνώριζα καλλίτερα ἀφ' ὅτι σὺ ἐγνώριζες τὸν ἑαυτὸν σου, καὶ δὲν σὲ μέμφομαι καθόλου.

Πιστεύω ὅτι με ἠγάπησες ἄλλοτε περιπαθῶς, καὶ ὅτι ἐν μέρει θὰ με ἀγαπᾷς πάντοτε, ἀλλ' ὄχι μετὰ τὴν πλήρη καὶ τελείαν ἀγάπην τὴν ὁποῖαν ὀφείλεις εἰς τὴν γυναῖκά σου, καὶ τὴν ὁποῖαν μόνον θὰ ἠδυνήθη ποτὲ νὰ συγκατατεθῶ νὰ δεχθῶ ἀπὸ τὸν σύ-

ζυγόν μου. Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἶμαι ἀποφασισμένη νὰ διατελέσω ὅ,τι πάντοτε θὰ εἶμαι

Ἡ εἰλικρινὴς φίλη σου
ΙΩΑΝΝΑ ΔΟΥΓΛΑΣ.

— Λοιπὸν, Κύριε Βράουν; εἶπεν ὁ λόρδος.

Ἡ καρδία μου ἐπαλλε τρομερῶς καὶ ὁμῶς ἔπρεπε νὰ τὸν ἀπαντήσω.

— Εἶμαι βέβαιος ὅτι ἡ ἐξαδέλφη μου ἀπεφάσισεν ὅ,τι σὰς γράφει, καὶ ὅτι ἐπὶ τέλους τοῦτο θὰ ᾖναι τὸ καλλίτερον καὶ διὰ τοὺς δύο σας.

— Καὶ με ποῖον δικαίωμα; . . . πλὴν λησμονῶ ὅτι ἐξήγησα τὴν γνώμην σας. Τώρα ἀφ' οὗ μετὰ τὴν ἐδόσατε με κάμνετε καὶ τὴν χάριν νὰ με συνοδεύσατε εἰς Pleasant Row;

Ἡ διανοητικὴ κατάστασις τοῦ νέου ἦτο τοσοῦτον καθαρά, ὥστε ἀπεφάσισα νὰ ὑπάγω μαζὴ του, ὡς ὁ πλησιέστερος συγγενὴς καὶ μόνος φίλος τῆς Ἰωάννας. Οὐδὲ λέξιν σχεδὸν ἀντηλλάξαμεν ἕως οὗτο εὐρέθημεν ἐνώπιόν της.

Ὁ λόρδος Ἐρλιστάου ἐπροχώρησεν ἀγερώχως.

— Μίς Δούγλας, εἶπε, τολμῶ νὰ ἔλθω συνεπιεῖς ἐπιστολῆς τὴν ὁποῖαν ἔλαβα . . . (ιδὼν ὅμως αὐτὴν ἔχασε τὴν γενναιοτήτά του καὶ προσέθηκεν) Ἰωάννα, τί ἐννοεῖς; Τί ἔκαμα διὰ νὰ σὲ προσβάλω;

— Τίποτε.

— Τότε ἐξηγήθητι. Πρέπει νὰ με δώσης ἐξήγησιν.

Ἡ Ἰωάννα ἰδοῦσα τὴν παραφορὰν τοῦ ἐγένετο λευκὴ ὡς μάρμαρον· ἀλλὰ καὶ τὴν φορὰν ταύτην ἐκράτησεν ἑαυτὴν, μετὰ τὸ αἰσθημα ἐκεῖνο τὸ ἀνώτατον πάντων τὸ ὁποῖον αἱ γυναῖκες ὀνομάζουσι ἀρμόδιαν ὑπερηφάνειαν, τὸ ὁποῖον τὴν ἔκαμεν ἀπ' ἀρχῆς τοῦ πρὸς αὐτὴν ἐρωτός του νὰ σκέπτεται πῶτον περὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ καλοῦ του.

— Πρὶν σὲ ἀπαντήσω . . . εἶπέ μοι μίαν λέξιν εἰλικρινῶς· γνωρίζω ὅτι ποτὲ δὲν θὰ εἶπῃς οὔτε θὰ πράξῃς τι ψευδές. Με ἀγαπᾷς ὅπως με ἠγάπας πρὸ τριῶν ἐτῶν;

Ὁ λόρδος Ἐρλιστάου δὲν ἀπήντησε, δὲν ἐτόλμα νὰ ἀπαντήσῃ.

— Τότε, ὁποῖος καὶ ἂν εἶναι ὁ κώδικς τῆς τιμῆς τῶν ἀνθρώπων, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ θὰ ἦτο ἐντελής ἀτιμία νὰ με νυμφευθῆς.

Ἡ μήτηρ μου ἐξῆλθε τοῦ δωματίου καὶ ἠθέλησα νὰ τὴν μιμηθῶ· πλὴν ὁ λόρδος Ἐρλιστάου με παρεκάλεσε νὰ μείνω.

— Μείνετε! εἶπεν, ἡ τιμὴ μου περὶ τῆς ὁποίας ἡ κυρία ἀμφιβάλει, ἀπαιτεῖ νὰ ἔχω μάρτυρας εἰς τὴν ἄδυναμάν αὐτὴν κρίσιν.

Στραφεὶς δὲ πρὸς τὴν Ἰωάνναν ἠρώτησε·

— Θέλεις λοιπὸν νὰ ἐννοήσω ὅτι θεωρεῖς τὴν χειρὰ μου ἀναξίαν νὰ τὴν δεχθῆς;

— Δὲν εἶπα ἀναξίαν . . . ἀλλὰ ἠξέυρεις, (καὶ

ἠτένιζεν αὐτὸν ἀσκαρδαμυκτὶ) ἠξέυρεις καλῶς ὅτι δὲν ὑπάρχει τότε μεταξὺ σοῦ καὶ ἐμοῦ τὸ μόνον ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον καθιστᾷ τὸν γάμον νόμιμον καὶ ἱερὸν.

— Καὶ ποῖον εἶναι τοῦτο; . . . σὲ παρακαλῶ νὰ τὸ ὀνομάσῃς.

— Ὁ ἔρωσ. Ἐννόησέ με καλῶς· ποτὲ δὲν ἀμφίβαλα περὶ τῆς τιμῆς σου. ἠξέυρω ὅτι θὰ με ἐνυμφέω, ὅτι θὰ ἦσο πρὸς ἐμὲ πιστότατος, τρυφερός, καὶ καλός· πλὴν τοῦτο δὲν με ἀρκεῖ· ἀπαιτῶ ἀγάπην. Δὲν θέλω ἡμίσειαν καρδίαν, διδομένην ἐξ ἐλέους καὶ γενναιοδωρίας. Θέλω ὀλόκληρον τὴν καρδίαν τοῦ συζύγου μου ἢ . . . οὐδέν.

— Πάντοτε τὸ παλαιὸν σου παράπονον διὰ τὴν ἄστατον φύσιν μου, εἶπεν ὁ λόρδος Ἐρλιστάου μετὰ πικρίας, διότι δὲν ἦσο ἡ ἀπρώτη μου ἀγάπη ὡς λέγουσιν συνήθως;

— Ὄχι, δὲν εἶμαι τόσο ἀνόητος . . . πολλῶν ἀνθρώπων ἡ τελευταία ἀγάπη εἶναι ἀσφαλεστέρα τῆς πρώτης· οὕτω θὰ ᾖναι καὶ ἡ ἰδικὴ σου. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ᾖναι ἡ τελευταία. Εἶναι καλλίτερον νὰ σὲ εἰπῶ τὴν ἀλήθειαν (καὶ ἡ Ἰωάννα ὠμίλει ταχέως καὶ ἐξημμένη ὡς ἄνθρωπος πρὸ πολλοῦ μετὰ βίας σιωπῶν), ἐσυνήθιζες νὰ με ὀνομάζῃς ἄγγελον, ἀλλ' εἶμαι ἀπλῆ γυνὴ καὶ γυνὴ ἔχουσα πολλὰ ἐλαττώματα. Γνωρίζω τί εἶναι ἡ ζηλοτυπία, δύσκολον νὰ τὴν ὑποφέρῃ τις εἰς τὴν φιλίαν, δυσκολότερον εἰς τὸν ἔρωτα ἀλλὰ θὰ με ἦτον ἀδύνατον νὰ τὴν ὑποφέρω εἰς τὸν γάμον. Ὅτι με ἔκαμε νὰ παραφρονήσω . . . Ὅτι με ἔκαμε κακὴν. Ὡστε καὶ χάριν ἐμοῦ δὲν τολμῶ νὰ σὲ ὑπανδρευθῶ.

— Δὲν τολμᾷς;

— Μὴν ὀργίζεσαι· δὲν σὲ κατακρίνω· ἀλλ' ἄς μὴ κλείωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς μας εἰς τὴν ἀλήθειαν. Ἡ ἀγάπη δύναται νὰ μεταβληθῇ, καὶ μεταβάλλεται· καλλίτερον λοιπὸν εἶναι νὰ μεταβληθῇ εἰς μνηστῆρα ὅτε τὸ πρᾶγμα εἶναι εὐκολοθεράπευτον καὶ συγχωρημένον, ἢ εἰς σύζυγον ὅτε καὶ τὸ νὰ συγχωρήσῃ τις αὐτὸν θὰ ἦτο ἐν μέρει περιφρόνησις.

— Με περιφρονεῖς; ὦ Ἰωάννα!

Ὅτε ἤκουσε τὴν ἀγωνίαν τῆς φωνῆς του, ἡ ἀταραξία τῆς Ἰωάννας ἐξηλείφθη διὰ μιᾶς.

— Ὄχι, ὄχι, δὲν εἶναι σφάλμα σου· ἐγὼ ἔπρεπε νὰ τὸ προῖδω . . . Ἐγὼ ἤμην γυνὴ καὶ σὺ ἦσο μόνον παιδίον . . . ἦτο φυσικόν, ἦτο σχεδὸν δίκαιον νὰ μεταβληθῆς.

Γονυπετήσασα δὲ πλησίον τῆς τραπέζης ὅπου ἐστηρίζετο ἐκεῖνος, τὴν κεφαλὴν κρούπων ἐντὸς τῶν χειρῶν του, εἶπε·

— Φρεδερίκε, Φρεδερίκε! δὲν ἤθελα νὰ σὲ λυπήσω τόσο!

— Μὲ περιφρονεῖς, ἐπανελάθην ὁ νέος, καὶ ἔχεις δίκαιον διότι καὶ ἐγὼ περιφρονῶ ἑμαυτόν. Ὁχι, Ἰωάννα, δὲν δύναμαι νὰ σὲ εἶπω ψεῦδος, δὲν σὲ ἀγαπῶ . . . ὅπως σὺ τὸ ἐννοεῖς.

Ἰώως ἡ ἀλήθεια, ἣτις δὲν εἶχεν ἐπικυρωθῆ ἕως τότε διὰ ζώσης, δὲν εἶχε προσβάλει τὴν καρδίαν της διὰ τῆς ἀδυσωπήτου καθαρότητός της. Ἡ Ἰωάννα ἀντριχίλασεν ἐλαφρῶς, ὁ δὲ λόρδος ἐξηκολούθησε μετὰ πάθους.

— Ἄγνω πῶς τοῦτο συνέβη, οὐδ' ἐγὼ τὸ γνωρίζω καθόλου, ἀλλ' ἔγινεν. Ἐπὶ ὀλοκλήρους μῆνας ὑπῆρξα δεῖλός καὶ ὑποκριτής· ἐκάστη ἡμέρα ἦτο βάσανος εἰς ἐμέ. Ὅπως ἀποφύγω τὴν τυραννίαν αὐτὴν παρ' ὀλίγον νὰ γίνω ὑποκριτής δι' ὅλην μου τὴν ζωὴν. Ἰωάννα, μὴ μὲ περιφρονῆς . . . λυπήσου με!

— Σὲ λυποῦμαι.

— Θέλεις νὰ μὲ βοηθήσης;

— Ναί.

Ἐχώρισε τὰς συνεσταλμένας χεῖρας τοῦ λόρδου Ἐρλιστάου, λαβοῦσα τὴν μίαν μεταξὺ τῶν ἰδικῶν της δὲν ἦτο πλέον χεὶρ μνηστῆρος! Μετὰ ταῦτα δὲ στραφεῖσα πρὸς ἐμὲ καὶ κινήσασα ἐλαφρῶς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ χεῖλη της μὲ παρεκάλεσε νὰ ἐξέλθω.

Ὁ κώδιον ἐκρούσθη ἅπαξ ὅπως ἀναχωρήσῃ ἡ ἅμαξα τοῦ λόρδου Ἐρλιστάου, καὶ ὀλίγον μετὰ ταῦτα ἡ Ἰωάννα πλησιάσασα εἰς τὴν θύραν ἐφώναζε τὴν μητέρα μου καὶ τῆ εἶπε·

— Σὰς παρακαλῶ νὰ μὲ δόσετε ἕν τεμάχιον ἄρτου καὶ ποτήριον οἴνου.

Ὅτε εἰσήλθομεν πάλιν εἰς τὸ δωμάτιον ἡ Ἰωάννα ἵστατο πλησίον του, ἐνῶ ἐκεῖνος ἔτρωγε τὸν ἄρτον καὶ ἔπινε τὸν οἶνον, τὸ τελευταῖον τοῦτο σημεῖον τοῦ ἀποχωρισμοῦ των. Εἶχεν ἀνάγκην αὐτοῦ διότι ἦτο ὠχρὸς ὡς νεκρὸς καὶ αἱ χεῖρές του ἔτρεμον ὡς ἀνθρώπου ἔχοντος πυρετόν. Ὅ,τι διηγήθη εἰς αὐτὴν βεβαίως θὰ ὑπῆρξε πολλὰ ὀδυνηρὸν εἰς αὐτὸν, πλην ἦτο φανερόν ὅτι τῆ ἐξεμυστηρεῖται τὰ πάντα.

Ἡ Ἰωάννα ὠμίλησε.

— Θεῖα μου καὶ ἐξάδελφέ μου Μάρκε, ὁ λόρδος Ἐρλιστάου ἐπιθυμεῖ νὰ σὰς ἀποχαιρέτισῃ· ἀναχωρεῖ πάλιν εὐθὺς εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ὅταν θὰ ἐπανεέλθῃ τὸν εἶπα ὅτι θὰ μὰς εὕρῃ ὅλους πιστοὺς τοῦ γίλου.

Ἐπρόφερε δὲ τὴν λέξιν ταύτην μὲ μεγίστην ἐμφρασιν καὶ οὐδεμίαν ἄλλην ἐξήγησιν ἔδωσε.

Ἐκάθησεν ἀκόμη ὀλίγον ἀναπαύων τὴν κεφαλὴν του ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου, ἐνῶ ἡ Ἰωάννα παρετήρει αὐτόν. Ἐπὶ πῶς τὸν ἐβλεπε! Δὲν ἦτο σχεδὸν βλέμμα ἔρωτος, ἀλλ' ἀνεκφράστου ἀγάπης ὅποιον τρέφει μήτηρ πρὸς πάσχον τέκνον της.

Τὸ πάθος παρακμάζει, ἡ προσωπικὴ ἀφοσίωσις

θνήσκει, ἀλλ' ἡ ἀγάπη τὴν ὅποιαν διατηρεῖ τις πρὸς ὅ,τι ἅπαξ ἠγάπησε μένει, νομίζω, ἀδιάφθορος.

Αἰσχος εἰς τὸν ἄνδρα ἢ τὴν γυναῖκα οἵτινες ἤθελον ἐπιθυμήσει αὐτὴν διαφορετικὴν! διότι φονεύων τις αὐτὴν θὰ ἐφόνευε τὴν πίστιν εἰς αὐτὸν τὸν ἔρωτα, καὶ ἡ ἀμφιβολία τοῦ ἔρωτος εἶναι ὁ θάνατος τῆς ψυχῆς!

Ὁ λόρδος Ἐρλιστάου ἠγέρθη. Ἡ Ἰωάννα τῷ εἶπεν ὅτι θὰ τὸν συνώδευε μέχρι τινός, καὶ ἐκεῖνος ἐκάθησε πάλιν ἐκ νέου ἀνευ ἀντιστάσεως. Ἐφαίνετο ἐντελῶς ὀδηγούμενος ὑπ' αὐτῆς. Μόνον ἅπαξ, ὡς ἂν ὀξὺς τις λογισμὸς δὲν ἠδύνατο νὰ κατασταλῇ ἐν αὐτῷ, τὸν ἤκουσα ψιθυρίζοντα·

— Εἶναι περιττόν, δὲν δύναμαι νὰ συγκατατεθῶ. Δὲν πρέπει νὰ τὸ εἶπῃς εἰς αὐτήν.

— Πρέπει, εἶναι ὀρθόν. Οὐδὲν εἶναι τόσον ἐλέθριον εἰς τὴν ἀγάπην, ὅσον ἡ μυστικότης. Πρέπει νὰ εἶπῶ τὰ πάντα.

— Ἰωάννα!

— Ἐμε φοβεῖσαι; Ἐμε, Φρεδερίκε;

Ἀκούσας τὴν μόνην ἐπιπληκτικὴν λέξιν τὴν ὅποιαν ἀπέτεινέ ποτε εἰς αὐτὸν ἡ Ἰωάννα, ὁ λόρδος Ἐρλιστάου ἐνέδωκεν ἐντελῶς.

— Γράψε με μόνον. Ἡ ἀμφιβολία θὰ ἦναι ἀνυπόφορος ἕως ὅτου μὲ γράψῃς.

— Θὰ σὲ γράψω . . . ἅπαξ.

— Ὁχι ἄλλοτε πλέον;

— Ὁχι, πλέον!

Ἀνεγείρας τοὺς ὀφθαλμοὺς εἶδεν ἐπὶ στιγμὴν . . . εἶναι δυνατόν νὰ ἴδῃ ἀνὴρ τί συμβαίνει ἐντὸς γυναικείας καρδίας;

— Μίαν λέξιν ἀκόμη, εἰπέ μοι ὅτι δὲν εἶσαι δυστυχής.

Ἡ Ἰωάννα σταματήσασα ἐπὶ στιγμὴν ἀπεκρίθη· — Πιστεύω ὅτι δὲν εἶναι θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ νὴν πλάσμα του νὰ ἔχῃ τὴν δύναμιν νὰ καθιστᾷ ἄλλο πλάσμα διαρκῶς δυστυχές.

— Καὶ μὲ συγχωρεῖς;

Ἡ Ἰωάννα ἔκυψεν ἐπ' αὐτοῦ ἐνῶ ἐκεῖνος ἐκάθητο . . . καὶ ἠσπάσθη αὐτὸν ἐπὶ τοῦ μετώπου· ὁ πρῶτος ἀσπασμὸς τὸν ὅποιον τῷ ἔδωκε καὶ ὁ τελευταῖος. Ἐξήλθον καὶ οἱ δύο ὄμοι, τῆς οἰκίας, βαδίζοντες ἀργῶς, ὁ εἰς στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ βραχιόνος τοῦ ἄλλου, μεταξὺ τῶν ἡσυχῶν ὁδῶν, ὅτε οἱ λύχνοι ἦσαν ἀνημμένοι εἰς κομψὰς αἰθούσας, τὰ παιδία ἀπῆρχοντο ἀπὸ τὰ παιγνιδία των εἰς τὰς κλῖνας, καὶ οἱ προσδοκώμενοι καὶ τραχέως ἐργασθέντες ἀπὸ τῆς πρῶτης σύζυγοι ἐπανῆρχοντο εἰς τὰς οἰκίας των.

Ἰπῆρχεν ἐκεῖ νεκροταφεῖον, περιστοιχισμένον σήμερον ἀπὸ οἰκίας, ἀλλὰ τὸ ὅποιον ἦτο τότε κλεισμένον μὲ κιγκλίδας δι' ὧν ἐβλεπέ τις καὶ εὐφραίνετο τὰ ἄνθη, τὰ ὅποια ἤνθιζον λαμπρῶς ὑπεράνω καὶ πῆριξ

τῶν τάφων. Εἰς τὴν γωνίαν τῆς κιγκλίδος ταύτης εἶδον τὴν Ἰωάνναν Δούγλας καὶ τὸν λόρδον Ἐρλιστάου σταματήσαντας . . . ἐστάθησαν ὀλίγον μόνον ὡς ἂν συνέσφιγγον τὰς χεῖράς των . . . καὶ μετὰ ταῦτα ἀπεχωρίσθησαν. Καὶ οὗτος μὲν ἐπορεύθη πρὸς τὴν πόλιν, ἐκεῖνη δὲ ἐβάδισεν ἀργῶς πρὸς τὰ ὀπίσω χωρὶς νὰ στραφῇ.

Ὁχι· ἂς μὴ ἐπανεέλθωμεν πλέον εἰς τὸ μονοπάτιον ἀπὸ τὸ ὅποιον διήλθε!

Μία καρδία ἐκαίετο διὰ σὲ, Ἰωάννα, Ἰωάννα μου! Μακρόθεν ἠκολούθησα αὐτὴν μέχρι Plaisance, ὅπου φθάσασα πρὸ τῆς θύρας τῆς οἰκίας ὑπεβῆθ' αὐτὴν, καὶ περιφερομένη ἀπὸ ὁδοῦ εἰς ὁδὸν ἄλλοτε μὲ βῆμα ταχὺ, ἄλλοτε δὲ ἀργῶς καὶ βραδέως περιήλθε τὰς γνωστάς εἰς αὐτὴν θέσεις τὰς ὁποίας ἄλλοτε ὠνόμασα Ἀγίαν της Γῆνο. Ἐγὼ δὲ κρυπτόμενος πάντοτε ἀλλ' ἔχων καὶ πάντοτε αὐτὴν πρὸ ὀφθαλμῶν, ἠκολούθησα τὴν ἐξαδέλφην μου, τὴν Ἰωάνναν Δούγλας πανταχοῦ.

Ἐπὶ τέλους ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἄκραν γωνίαν τοῦ νεκροταφείου, εἰς τὸ μέρος ὅπου ἀπεχωρίσθη τὸν λόρδον Ἐρλιστάου. Ἐκεῖ ἐπὶ πολλὰς στιγμάς ἐστάθη στηριζομένη ἐπὶ τῶν κιγκλίδων καὶ βλέπουσα δι' αὐτῶν τοὺς τάφους.

Τὴν ἀρῆκα νὰ ἵσταται. Ἦτο καλλίτερον νὰ τὴν ἀφήσω νὰ θάψῃ τὸν νεκρὸν μακρὰν της. Ποῖος ἐξ ἡμῶν δὲν ἐπραξε τὸ αὐτὸ εἰς τὸν βίον του; Ποῖος εἶναι ὁ μὴ ἔχων εἰς τὸν πολυμέριμον αὐτὸν κόσμον τὸν τάφον του;

Ἐπὶ τέλους διαβάς τὸ μεταξὺ μας διάστημα ἤγγισα τὸν βραχιόνά της.

— Ἰωάννα!

— Ἢ Μάρκε, ὀδήγησέ με εἰς τὸν οἶκον, ὀδήγησέ με.

Ἐγὼ δὲ τὴν ὀδήγησα ὅπου ἐζήτει.

(Ἔπεται τὸ τέλος.)

ΠΕΡΙ ΠΟΛΙΟΡΚΙΩΝ.

Τὰ συμβαίνοντα σήμερον ἐν Γαλλίᾳ ἀποδεικνύουσιν ἐναντίον τῶν προσδοκίων τῶν φιλανθρώπων καὶ τῶν ὀνειροπολήσεων τῶν φιλοσόφων ὅτι ἰσάγγελος πολιτεία εἶναι ἀδύνατος ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, καὶ ὅτι δὲν ἦλθεν ἐτι ὁ καιρὸς καθ' ὃν τὸ ἄνιον θὰ κοιμάται ἡσυχον πλησίον τοῦ λέοντος. Ναὶ μὲν ἡ ἐπιστήμη κατῴρωσε θαύματα ὑπὲρ τοῦ ἀνθρώπου· ἡ τέχνη καὶ ἡ φιλολογία ἐξήσκησαν μεγίστην ἐπιβροχὴν ἐπὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἡθῶν, ἡ δὲ ἐμπορία συνῆψε μεταξὺ καὶ τῶν ἀπωτάτω κειμένων ἀπ' ἀλλήλων ἐθνῶν οἰκειοτάτας· σχέσεις· αἱ ρίζαι ὅμως πασῶν

τῶν κακιῶν, τῶν συμφερόντων, τῶν παθῶν καὶ τῆς φιλοδοξίας ὑπάρχουσι πάντοτε αἱ αὐταί, οἶκι καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτάτων περιόδων τῆς ἱστορίας.

Ἐνθαρρυνόμενοι ὑπὸ τῶν πλεονεκτημάτων τῆς εἰρήνης, θερμοὶ τινες φίλοι τῆς ἀνθρωπότητος συνεκρότησαν πρὸ τινῶν ἐτῶν σταυροφορίαν, σκοπὸν ἔχουσαν οὐχὶ κατακτήσεις καὶ αἱματοχυσίαν, ἀλλὰ ἀγάπην καὶ ἀδελφότητα· καὶ ὅμως πολὺ δὲν ἐπέρασε, καὶ ἰδοὺ μετὰ τὸν ὀλέθριον πόλεμον τῆς Κριμαϊκῆς, ἕτερος ὀλεθριώτερος καὶ ἀληθῶς καταστρεπτικὸς, ὁ μεταξὺ Γάλλων καὶ Πρώσων ἀνεφύει. Καὶ τοὺς μὲν πολέμους τοὺς ἀφορῶντας εἰς ὑποστήριξιν δικαιωμάτων, ἀπόκτησιν ἐλευθερίας καὶ ἀνάκτησιν ὑπάρξεως ἐθνικῆς δὲν δικαιούμεθα νὰ καταδικάσωμεν· ἀλλὰ πόλεμος μόνον ἐλαττήριον ἔχων τὴν φιλοδοξίαν, ὡς ὁ διεξαγόμενος ὑπ' ὄψιν ἡμῶν, εἶναι ἀναντιρρήτως ἄξιος πάσης κατακρίσεως.

Καὶ τρομερὰ μὲν πρὸς πάντας τοὺς ἐμπολέμους τὰ ἐκ τοῦ πολέμου δεινὰ, τρομερώτερα ὅμως πρὸς τοὺς πολιορκουμένους, διότι τούτων καὶ ἡ ἀνδρεία, καὶ ἡ σταθερότης, καὶ ἡ φιλοπατρία, καὶ ἡ πίστις καὶ ἄλλαι ἀρεταὶ ἐμβάλλονται εἰς μεγίστην δοκιμασίαν. Οἱ μὴ μελετήσαντες τὴν ἱστορίαν δισταζοῦσι νὰ πιστεύσωσιν ὅτι εἶναι δυνατόν ἄνθρωπος νὰ ὑποφέρῃ ὅσα ὑποφέρουσιν οἱ πολιορκούμενοι· αἰωνία ἀνησυχία, δυστυχία, λιμὸς, νόσος, θάνατος, ἀδιάκοποι μόχθοι, ἰδοὺ ὁ κληρὸς τῶν πολιορκουμένων.

Ἐκ τῆς ἱστορίας μαυθάνομεν ὅτι ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς σήμερον πολλὰι πολιορκίαι ἐγένοντο· τινὲς μάλιστα πόλεις, οἷον ἡ Ἱερουσαλήμ καὶ ἡ Ῥώμη, ὑπέστησαν καὶ ὑπὲρ τὰς δεκαπέντε. Ἐκ τούτων θέλομεν σκιαγραφῆσαι τινὰς, ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς φοβεράς ἐκείνης τῆς ἐπὶ Τίτου, γενομένης τὴν πρώτην ἑκατονταετηρίδα μ. Χ., ὅπως συμπεράνωμεν τὴν ὀδυνηρὰν θέσιν καὶ τοὺς ἄθλους τῶν ἐν Ἀργεντοράτῳ καὶ Μέταις ἐσχάτως πολιορκηθέντων, καὶ τῶν σήμερον πολιορκουμένων ἐν τῇ περιδόξῳ πόλει τῶν Παρισίων.

Δι' αὐτοκρατορικῷ δόγματος ἀφαιρηθὲν ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων τῆς Καισαρείας τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτου, ἀπενεμήθη τὸ ὅθ' ἔτος πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Συρίους. Ἕλληνας τινε, ἔχων οἰκόπεδον πλησίον Συναγωγῆς, ὠκοδόμησεν ἐπ' αὐτοῦ, εἰ καὶ ἀντίστασαν οἱ Ἰουδαῖοι, ἐργαστήρια παρεμποδίζοντα τὴν ἐλευθερὰν κυκλοφορίαν, οὕτως ὥστε δυσκόλως οὗτοι εἰσῆρχοντο εἰς τὸν ναόν. Τελώνης δὲ τις ὀνομαζόμενος Ἰωάννης καὶ ἄλλοι Ἰουδαῖοι ἐκ Καισαρείας, ἐλθόντες πρὸς τὸν διοικητὴν Φλώρον, ἄνδρα πλεονέκτην καὶ ὠμόν, προσήνεγκον αὐτῷ ὀκτὼ τάλαντα ὅπως ἐμποδίσῃ τοῦ Ἕλληνος τὴν περαιτέρω οἰκοδομήν. Καὶ ἐδέχθη μὲν ὁ Φλώρος τὰ χρήματα, ἀνεχώρησεν ὅμως αὐθημερὸν εἰς Σαμάρειαν χωρὶς νὰ ἐνεργήσῃ τὴν αἰ-

τισιν. Τὴν ἐπιούσαν, ἡμέραν Σαββάτου, ἕτερός τις Ἑλλήνων ὅπως σκανδαλίση τοὺς Ἰουδαίους, ἐφόνευσε πτηνάτινα πλησίον τῶν θυρῶν τῆς συναγωγῆς, αἰνιττόμενος τὴν ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως παραγγελθεῖσαν θυσίαν πρὸς καθαρισμόν τῶν λεπτῶν. Ἡ ἄτοπος αὕτη πράξις ἐγένετο πρόξενος πολλοῦ θορύβου, αἱ δὲ δύο μερίδες ἔλαβον τὰ ὄπλα καὶ μάχη συνήρθη ἐν ἀκαρεῖ. Ὁ Ἰουκοῦνδος, ἀρχηγὸς τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ἱππικοῦ παρεμβὰς ἵνα διαλύσῃ αὐτήν, ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, οἱ δὲ Ἰουδαῖοι ἐξεληθόντες τῆς πόλεως ἀνεχώρησαν τριάκοντα στάδια μακρὰν τῆς Καισαρείας, φέροντες μεθ' ἑαυτῶν τὴν Βίβλον τοῦ Νόμου. Ὁ τελώνης Ἰωάννης καὶ τινες ἄλλοι ἔγκριτοι Ἰουδαῖοι μετέβησαν εἰς Σαμάρειαν ἵνα παρεκπονεθῶσιν εἰς τὸν Φλώρον· ἀλλ' οὗτος ἐῤῥίψεν αὐτοὺς εἰς τὴν φυλακὴν, ἐπὶ προφάσει ὅτι ἐγένοντο πρόξενος ταραχῶν ὡς παραλαβόντες ἐκ Καισαρείας τὴν Βίβλον.

Ἡ ἄτιμος διαγωγή τοῦ Φλώρου ἐξῆψε τὴν ἀγανάκτησιν πάντων τῶν ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ· ὁ δὲ Φλώρος ὅπως ἐρεθίσῃ ἔτι μᾶλλον αὐτοὺς καὶ ἀναγκάσῃ νὰ στασιάσωσιν, ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ θησαυροφυλακείου δεκαεπτὰ τάλαντα, τῶν ὁποίων, ὡς εἶπεν, εἶχε χρεῖαν διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ αυτοκράτορος. Καὶ τῶντι ἡ πράξις αὕτη ἐγένετο παραίτιος σφοδροτάτης ταραχῆς. Ὁ λαὸς ὕβριζεν ἀναφανδὸν τὸν Φλώρον, καὶ τινες Ἰουδαῖοι, ὅπως στηλιτεύσωσι τὸν ἄπληστον τοῦτον Ῥωμαῖον, περιήρχοντο ἐπαιτοῦντες ἐλεημοσύνην ὑπὲρ τοῦ πτωχοῦ καὶ δυστυχοῦς Φλώρου. Ὁ διοικητὴς ἦλθε τότε αὐτοπροσώπως εἰς Ἱερουσαλήμ, οἱ δὲ φιλήσυχοι ἐκ τῶν κατοίκων ἔσπευσαν νὰ δεχθῶσιν αὐτὸν μετ' ἀνευφημιῶν· αὐτὸς ὁμοῦ διεσκόρπισε τὸ πλῆθος διὰ τοῦ ἱππικοῦ, καὶ ἀπήτησε νὰ παραδοθῶσιν οἱ ἐξυβρίσαντες αὐτόν. Ἐπειδὴ ὁμοῦ οὐδεὶς ὠνόμασεν αὐτοὺς, διέταξε τοὺς στρατιώτας νὰ λαφυραγωγῆσωσι μίαν τῶν κυριωτέρων ἀγορῶν τῆς ἄνω πόλεως· οὗτοι δὲ διασκορπισθέντες εἰς πάσας τὰς οἰκίας οὐ μόνον ἐλεηλάτησαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς εἰρηνηκοὺς κατοίκους, ἔτι δὲ καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία ἀπέκτειναν, θυσιάσαντες ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τρεῖς χιλιάδας καὶ ἑξακοσίους ἀνθρώπους. Ὁ Φλώρος μάλιστα ἐτόλμησε νὰ συλλάβῃ καὶ Ἰουδαίους φέροντας τὸν τίτλον Ῥωμαίου ἱππότου, καὶ μαστιγῶσας νὰ σταυρώσῃ αὐτοὺς. Ἡ ἀδελφὴ τοῦ ἀπόντος Ἀγρίππυ Βερενίκη, διατρίβουσα τότε ἐν Ἱερουσαλήμ, μετέβη γυμνὸς τοὺς πόδας ἔχουσα εἰς τοῦ Φλώρου, ὅπως παρακαλέσῃ αὐτὸν ἵνα ἀναχατίσῃ τὴν σφαγὴν· μόλις ὁμοῦ ἐσώθη ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν βρβαρῶν.

Τὴν ἐπαύριον οἱ ἱερεῖς καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν προκρίτων μετέβησαν εἰς τὴν ἀγορὰν πενηθοροῦντες, ἵνα παρηγορήσωσι τὸν θρηνοῦντα λαὸν καὶ καταπραῦνωσι τὴν ἀγανάκτησιν αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Φλώρος, ἐπι-

θυμῶν νὰ ἴδῃ ἀνανευομένους τὰς χθεσινὰς σκηνὰς, ἀπήτησε νὰ δώσῃ σημεῖα ὑποταγῆς ὁ λαὸς, ὑποδεχόμενος δι' ἀνευφημιῶν δύο στρατιωτικὰς μοῖρας ἐρχομένας ἐκ Καισαρείας. Κατὰ παράκλησιν τῶν ἱερέων καὶ τῶν προκρίτων ὁ λαὸς ὑπετάγη εἰς τὴν ταπεινώσιν ταύτην, ἐνῶ ὁ Φλώρος ἐμήνυσεν εἰς τὰς μοῖρας νὰ μὴ ἀπαντήσωσιν εἰς τὰς ἀνευφημίας τῶν Ἰουδαίων. Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι, ἰδόντες ὅτι ἐγένοντο δεκτοὶ μετὰ καταφρονήσεως ἐξέφρασαν ἀγανάκτησιν κατὰ τῆς ἐπιβουλῆς τοῦ Φλώρου, οἱ στρατιῶται ἐπέπεσαν κατὰ τοῦ λαοῦ, ἄλλους μὲν ἀποκτείναντες, ἄλλους δὲ καταπατήσαντες φεύγοντας, καὶ καταδιώξαντες μέχρι Βεζεθαῖ, ὅπου ἠθέλησαν νὰ κυριεύσωσι τὸ φρούριον καὶ τὸν ναόν. Οἱ Ἰουδαῖοι ὁμοῦ ἀναβάντες εἰς τὰς στέγας, ἐξηκόντισαν κατ' αὐτῶν λίθους καὶ βέλη, καὶ ἀντέταξαν τοιαύτην ἀνδρίαν, ὥστε ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν. Εὐθὺς οἱ ζηλωταὶ ἢ φιλελεύθεροι Ἰουδαῖοι κατέλαβον τὴν περὶ τὸν ναοῦ, καὶ κατηδάρισαν τὴν στοὰν τὴν φέρουσαν πρὸς τὸ φρούριον, ὁ δὲ Φλώρος ἀνεχώρησεν εἰς Ἱερουσαλήμ, ἀφίει εἰς τοὺς ἱερεῖς, ὑποσχεθέντας νὰ ἐπαναφέρωσι τὴν ἡσυχίαν, μίαν τῶν στρατιωτικῶν μοιρῶν μὴ μετασχούσαν τῶν ταραχῶν. Ἑλλῶν δὲ εἰς Καισαρείαν, ἐξέθετο ψευδῶς εἰς τὸν Κέστιον Γάλλον τὰ γεγονότα, ἀλλὰ καὶ ἡ Βερενίκη καὶ οἱ πρῶτοι τῶν ἐν Ἱερουσαλήμ ἔγραψαν πρὸς τὸν Κέστιον, ἐξιστοροῦντες τὸ κακοῦργημα τοῦ Φλώρου. Εὐθὺς ἐστάλη τις τῶν ἀξιωματικῶν ἵνα ἐξετάσῃ τὸ πρᾶγμα, καθ' ὃδὸν δὲ ἀπαντήσας τὸν βασιλεῖα Ἀγρίππαν ἐπανερχόμενον ἐξ Αἰγύπτου, μετέβη μετ' αὐτοῦ εἰς Ἱερουσαλήμ. Ἡ ὄψις τῆς πόλεως, οἱ γόοι τῶν γυναικῶν, τὸ γενικὸν πένθος ἐμαρτύρουν τὸ μέγεθος τῆς καταστροφῆς. Ὁ λαὸς ἐζήτησε παρὰ τοῦ Ἀγρίππυ νὰ στείλῃ πρὸς τὸν αυτοκράτορα προσθεῖαν ἵνα ἐγκαλέσῃ τὸν τύραννον· ἀλλ' ἐκεῖνος δὲν ἐνέδωκε παραστήσας εἰς τὸν λαόν, πόσον ἦτο μωρὸν ν' ἀποστατήσωσι κατὰ τοῦ φοβεροῦ αυτοκράτορος, καὶ ἀπαριθμήσας τὰ ἔθνη, ἄτινα καὶ πολλὰς ἔχοντα δυνάμεις ὑπετάγησαν εἰς αὐτόν. Ταῦτα καὶ ἄλλα εἰπὼν ἔπεισε τὸν λαὸν ν' ἀποτίσῃ πρὸς τὴν κυβέρνησιν τοῦ ὑστεροῦντος φόρους καὶ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ φρουρίου συγκοινωνίαν. Μετ' ὀλίγον ὁμοῦ προτρέψας τὸν λαὸν νὰ δεχθῇ τὸν Φλώρον ὡς διοικητὴν μέχρι τῆς ἀφίξεως ἄλλου, ἐπιτοσοῦτον ἠρέθισεν αὐτόν, ὥστε ἐβιάσθη νὰ ἐγκαταλείπῃ τὴν πόλιν καὶ νὰ μεταβῇ εἰς τὸ ἴδιον βασιλεῖον.

Ἐν τούτοις ἡ ἀπ' αἰώνων ἐπικρατοῦσα μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων διαίρεσις, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ κυριωτάτη αἰτία τῶν συμφορῶν αὐτῶν ἐξεῤῥάγη τοσοῦτον βία, ὥστε ὁ κοινὸς κίνδυνος ὑπῆρξεν ἀνίσχυρος ἵνα ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν. Οἱ μὲν, καὶ μάλιστα οἱ Σαδδουκαῖοι, ἄνδρες πλούσιοι, καὶ οἱ Φαρισαῖοι, ὁμοῦ-

γοῦσι ἀδύνατον τὴν κατὰ τῆς Ῥώμης ἀντίστασιν, καὶ φοβούμενοι τὴν καταστροφὴν τοῦ κεντρικοῦ θουσιαστηρίου, τοῦ συμβόλου τούτου τοῦ Ἑβραϊκοῦ λαοῦ, ἐδίδον συμβουλὰς μετριοπαθείας· οἱ δὲ προετίμων πᾶσαν θυσίαν ἵν' ἀποτεινάζωσι τὸν ζυγὸν ξένης δυνάμεως· καὶ οὗτοι ἦσαν οἱ ἐξημμένοι φιλελεύθεροι, οἱ κληρονόμοι τῶν ἀρχῶν Ἰούδα τοῦ Γαλιλαίου, οἱ καλούμενοι Ζηλωταί. Ὁ δὲ ὄχλος, ὁ μὴ ἔχων τί νὰ ζημιωθῇ, καὶ διὰ τὴν ἀφάνειαν αὐτοῦ μὴ φοβούμενος τὴν ἐκδίκησιν τοῦ αυτοκράτορος, ἠκολούθει εἰς τοὺς ζηλωτάς, οἵτινες ὑπερισχύσαντες ἐπὶ τέλους ἐκυρίευσαν τὸ φρούριον τῆς Μαζάδας καὶ ἐφόνευσαν τὴν Ῥωμαϊκὴν φρουράν.

Συγχρόνως ὁ τοῦ Ἀνανία υἱὸς Ἐλεάζαρ, διοικητὴς τοῦ ναοῦ ἐδήλωσεν, ὅτι αἱ θυσίαι τῶν ἐθνικῶν δὲν ἔπρεπε πλέον νὰ προσφέρονται ἐπὶ τοῦ θουσιαστηρίου τοῦ Ἰεσῶ, καὶ ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης αἱ ὑπὲρ τοῦ αυτοκράτορος τῆς Ῥώμης προσφερόμεναι διεκόπησαν. Οἱ μετριοπαθεῖς, ἐπιθυμοῦντες νὰ μάθῃ ἢ Ῥωμαϊκὴ ἐξουσία ὅτι αὐτοὶ ἦσαν ὅλως ἀμέτοχοι τῶν ἀταξιῶν, ἀπετάθησαν πρὸς τε τὸν Φλώρον καὶ τὸν Ἀγρίππαν ζητοῦντες βοήθειαν κατὰ τῶν ἀποστατῶν. Καὶ ὁ μὲν Φλώρος εὐχαριστημένος ὅτι ἐπέτυχον τὰ σχέδια αὐτοῦ δὲν ἀπεκρίθη, ὁ δὲ Ἀγρίππας ἔστειλεν ἱππέων χιλιάδας τρεῖς ἵνα βοηθήσωσι τοὺς μετριοπαθεῖς. Καὶ οὗτοι μὲν κατέλαβον τὴν ἄνω πόλιν, οἱ δὲ Ζηλωταί, βοηθούτων καὶ τῶν ληστῶν καὶ ἄλλων κακοῦργων, κατέλαβον τὸν ναὸν καὶ τὴν κάτω πόλιν.

Τότε ἤρχισεν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος. Κατὰ τὰς πρώτας ἑπτὰ ἡμέρας, οὐδὲν τῶν δύο μερῶν ὑπερίσχυσε· τὴν ὀγδόην ὁμοῦ ἡμέραν τῆς ἑορτῆς καθ' ἣν ἱερεῖς τε καὶ λαὸς προσέφεραν ξύλα εἰς τὸν ναὸν ὅπως διατηρῆται τὸ πῦρ τῶν θυσιῶν, οἱ Ζηλωταὶ δὲν ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς ἀντιπάλους αὐτῶν νὰ εἰσελθῶσιν εἰς τὸν ναόν. Ἐντεῦθεν ἐπῆλθεν ἀγὼν καθ' ὃν νικῆσαντες οἱ Ζηλωταὶ ἐκυρίευσαν τὴν ἄνω πόλιν, κατέκαυσαν τὰ παλάτια τοῦ Ἀγρίππυ, τὸ τῆς Βερενίκης καὶ τὸ τοῦ Ἀνανία. Μετὰ ταῦτα παρέδωκαν εἰς τὸ πῦρ καὶ τὰ ἀρχεῖα, ὅπως ἐξαφανίσωσι τὰ περὶ δανείων ἔγγραφα καὶ ἐλκύσωσι πρὸς τὸ μέρος αὐτῶν τοὺς ὀφειλέτας. Τὴν ἐπιούσαν προσέβαλον τὸ φρούριον Ἀντωνίαν, καὶ κυριεύσαντες αὐτὸ ἐντὸς ἡμερῶν δύο κατέσφαξαν τὴν Ῥωμαϊκὴν φρουράν. Οἱ δὲ μετριοπαθεῖς, καταφυγόντες εἰς τὰ παλάτια τοῦ Ἡρώδου ἀντεστάθησαν μετὰ γενναιότητος· ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἔπεσεν εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν διὰ συνθηκολογίας.

Οἱ Ῥωμαῖοι στρατιῶται πολιορκηθέντες στενῶς ἐντὸς πύργων ἐζήτησαν νὰ συνθηκολογήσωσιν, οἱ δὲ Ζηλωταὶ ὑπεσχέθησαν μεθ' ὅρκου ν' ἀφήσωσιν αὐτοὺς ἐλευθέρους· ἀφοῦ ὁμοῦ κατέβησαν τὰ ὄπλα ὀρμήσαντες ἐσφαξαν αὐτούς. Εἰς μόνος, ὁ ἑκατόνταρχος Μελέτιος, ἐσώθη, ὑποσχεθείς νὰ γίνῃ Ἑβραῖος.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ ὥραν οἱ ἐν Καισαρείᾳ Ἑλλήνες καὶ Σύριοι, ἐρεθισθέντες ὑπὸ τοῦ Φλώρου ἐφόνευσαν τοὺς ἐκεῖ Ἰουδαίους ὑπὲρ τὰς εἴκοσι χιλιάδας· οἱ δὲ σωθέντες ἀπὸ τῆς σφαγῆς ἐστάλησαν εἰς τὰς εἰρκτάς. Τῆς τρομερᾶς ταύτης φήμης διαδοθείσης ἡ ἐπανάστασις ἐγένετο γενικὴ, καὶ πᾶσα πόλις μετεβλήθη εἰς στρατόπεδον. Οἱ ἀποστατήσαντες περιερχόμενοι πανταχοῦ ἐξεπόρθουν τὰς πόλεις τῆς Περσίας τὰς κατοικουμένας ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ Συρίων· ὅπου δὲ οἱ Σύριοι ἦσαν πολυπληθέστεροι ἀπέκτειναν τοὺς Ἰουδαίους· δεκατρεῖς χιλιάδες ἐκ τούτων, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδία κατεσφάγησαν εἰς Σκυθόπολιν. Καὶ τις Ἰουδαῖος, Σίμων καλούμενος, Ἡρακλῆς τὴν δύναμιν καὶ γίγας τὸ ἀνάστημα, κατοποιήσας μέγαν ἀριθμὸν τῶν ἰδίων συμπολιτῶν, ἰδὼν ὅτι ἐμελλε νὰ φονευθῇ καὶ αὐτὸς παρὰ τῶν Συρίων οὓς εἶχε βοηθήσει, ἐσφαξεν ἰδίᾳ χειρὶ τὸν πατέρα, τὴν μητέρα, τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ καὶ μετὰ ταῦτα πύτοκτόνησε.

Κατὰ μυριάδας ἐφονεύοντο οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτε μάλιστα ὁ Σέστιος Γάλλος, ὀδηγῶν πολυἀριθμον Ῥωμαϊκὸν στρατὸν, ἀναχωρήσας ἐξ Ἀντιοχείας ἐξεπόρθησε καὶ ἐξηφάνισε πόλεις καὶ κόμας, καὶ ἐλθὼν κατεσκήνωσεν οὐ μακρὰν τῆς Ἱερουσαλήμ.

Αἱ μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Ἰουδαίων μάχαι ὑπῆρξαν αἱματηρόταται καὶ ἐντὸς αὐτῆς τῆς πόλεως· ἀλλ' οὗτοι ἀπεδίωξαν ἐπὶ τέλους ἐκείνους καὶ κατέσφαξαν ὑπὲρ τὰς εἴς χιλιάδας. Ταύτην τὴν καταστροφὴν μαθόντες οἱ ἐν Δαμασκῷ ἐθνικοὶ ἐσφαξαν δέκα χιλιάδας Ἑβραίων.

Ἐκτοτε ἡ εἰρήνη κατέστη ἀδύνατος, διότι καὶ αὐτοὶ οἱ μετριοπαθεῖς ἠναγκάσθησαν νὰ συντρέξωσιν εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος· διὸ καὶ ἠνώθησαν μετὰ τῶν Ζηλωτῶν. Μόνος οἱ τάσσοντες τὸ ἴδιον συμφέρον ὑπεράνω τοῦ τῆς πατρίδος, ἡ προτιμῶντες νὰ ἴδωσιν ἐπικρατούσας τὰς θρησκευτικὰς ἢ πολιτικὰς αὐτῶν δοξασίας, ἔφυγον. Καὶ οἱ Ἑβραῖοι δὲ οἱ ἀσπασάμενοι τὸν χριστιανισμόν ἀνεχώρησαν πέραν τοῦ Ἰορδάνου.

Μεταξὺ τῶν καταστροφῶν τούτων δεισιδαίμονες τινες διηγοῦντο τέρατα καὶ σημεῖα. Ἐλεγον ὅτι εἶδον ὑπεράνω τῆς πόλεως ἀστέρα ἐν εἴδει ξίφους καὶ κομήτην διατρέξαντα ἐπὶ ἐνιαυτὸν τοὺς οὐρανοὺς. Ἐβεβαίουν ὅτι πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου εἶδον τὸ θουσιαστήριον καὶ τὸν ναὸν περιλαμπόμενον τὴν νύκτα ὑπὸ τοσοῦτου φωτός, ὥστ' ἐνόμισαν ὅτι ἦτο ἡμέρα. Καὶ ποτε περὶ μέσην νύκτα ἡ πύλη τοῦ Νικάνωρος, ὅλη ἐξ ὀρειχάλκου, μόλις ὑπὸ εἴκοσιν ἀνδρῶν κινουμένη, ἠνοίγει μόνη ὡς διέσχυρίζοντο. Ἄλλοτε τὸ ἑσπέρας εἶδον ἀμάξας καὶ στρατεύματα πλανώμενα περὶ τὸ στερέωμα καὶ περικυκλοῦντα τὰς πόλεις· ἄλλοτε πάλιν, τὴν ἡμέραν τῆς Πεντη-

κοσπῆς, οἱ ἱερεῖς ἐλθόντες πρὸ τῆς ἡμέρας εἰς τὸν ναὸν, ἤκουσαν συγκεχυμένον θόρυβον καὶ φωνὰς πολλὰς λεγούσας, «ἐξέλωμεν ἐνταῦθα.» Ἐπὶ τοῦ διοικητοῦ Ἀλθίνου, ἐνῶ ἐπακράτει εἰρήνη εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, χωρικός τις περιερχόμενος νυχθημερὸν ἔκραζε· «Φωνὴ ἐξ ἀνατολῶν, φωνὴ ἐκ δυσμῶν, φωνὴ τῶν τεσσάρων ἀνέμων· φωνὴ ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐπὶ τὸν ναὸν, φωνὴ ἐπὶ τῶν νεογάμων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, φωνὴ ἐπὶ πάντα τὸν λαόν.» Κληθεὶς δὲ ἐνώπιον τοῦ διοικητοῦ καὶ δεινῶς μαστιγωθείς, οὐτ' ἔκλαυσεν οὐδὲ λέξιν προέφερεν· ἀλλὰ καὶ κατὰ πᾶσαν νέαν πληγὴν ἀνέκραζεν· «Οὐαὶ, Ἱερουσαλὴμ! ἀλλὰ καὶ οὐδέποτε ἐλάλει πρὸς ἄλλον, οὐδ' εὐχαρίστει τοὺς δίδοντας αὐτῷ ἄρτον. Ἐτήρησε δὲ τὴν σιωπὴν ταύτην μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς τῆς Ἱερουσαλὴμ, ὅτε περιφερόμενος περὶ τὰ τείχη καὶ ἐπαναλαμβάνων τὰς συνήθειας φωνῆς· «Οὐαὶ τῇ πόλει, οὐαὶ τῷ λαῷ καὶ τῷ ναῷ!» προσέθετο αἰφνης, «οὐαὶ καὶ ἐμοί!» καὶ ἐν τῷ ἄμα ἔπεσε φονευθεὶς ὑπὸ πέτρας ἐξακοντισθείσης παρὰ τινος ῥωμαϊκῆς μηχανῆς.

Οἱ πολιτικοὶ ὁμῶς καὶ οἱ πολεμιστὰι οὕτε τὰς προφητείας οὕτε τὰ θαύματα ἐφοβήθησαν. Οἱ ζηλωταὶ εἶχον κατορθώσει νὰ ἐνοχοποιήσωσιν ὅλον τὸ ἔθνος, καὶ πλὴν τῶν μὴ φοβουμένων τὴν ἀτιμίαν τῆς φυγῆς, πάντες οἱ λοιποὶ ἐκ συμφώνου ἐνησχολήθησαν εἰς τὴν ἄμυναν τοῦ τόπου. Ἐνόμασαν προσωρινὴν κυβέρνησιν καὶ φρουράρχους ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς πόλεως, θέσιν δὲ τινα ἀξίαν πολλοῦ λόγου ἀνέθεντο εἰς τὸν Ἰώσηπον Φλάβιον, τὸν γνωστὸν ἱστορικόν, εἰς τὸν ὀφειλομένον πᾶν ὅ,τι γινώσκωμεν περὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τὰ δὲχυρώματα τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐπεσκευάσθησαν· κατεσκευάσαν ἀκόντια, βέλη καὶ μηχανὰς, καὶ ἐγύμνασαν τοὺς νέους εἰς τὸ δειλοφορεῖν.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὁ αὐτοκράτωρ Νέρων ἐλθὼν εἰς Ἀχαΐαν καὶ μαθὼν τὰ κατὰ τὴν Παλαιστίνην, ἐνόμασεν ἀντὶ τοῦ φλόρου γενικὸν διοικητὴν Συρίας τὸν Οὐεσπασιανόν, διακριθέντα ὡς ἔξοχον πολεμιστὴν κατὰ τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Μ. Βρετανίαν· τὸν δὲ υἱὸν αὐτοῦ Τίτον ἔστειλεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἵνα παραλαβὼν τινα λεγεῶνα μεταφέρῃ εἰς Παλαιστίνην. Ἐξ μυριάδων στρατιωτῶν ἠτοιμάσθησαν ἵνα ὁρμήσωσι κατὰ τῆς Παλαιστίνης.

Ἀλλὰ πρὶν ἢ φθάσωσιν ἐκεῖ ἠθέλησαν νὰ κυριεύσωσι τὴν Ἰτακπάτ, ἧς τὴν πολιορκίαν διηγούμεθα ὡς ἀποδεικνύουσιν πόσον ἰσχυεῖ ὁ ἔρωσ τῆς πατρίδος. Ἐντὸς τῆς πόλεως ἀνώτατος διοικητὴς ἦτο ὁ Ἰώσηπος, ἐκτὸς δὲ ἀρχηγὸς τῆς πολιορκίας ὁ Οὐεσπασιανός. Καθ' ἑκάστην ὁ Ἰώσηπος ἐπενόει νέους τρόπους ἀμύνης καὶ τοιούτους, ὥστε οἱ Ῥωμαῖοι ἔμενον ἐκστατικοί. Πολλάκις οἱ πολιορκούμενοι ἐξελθόντες ἀνέτριψαν τὰ ἔργα τῶν πολιορκητῶν ὅτε

δὲ οἱ Ῥωμαῖοι κατάρθωσαν νὰ ἀνεγείρωσι τείχος ἴσον τῷ ὕψος πρὸς τὸ τῶν Ἰουδαίων, ὁ Ἰώσηπος ἀνύψωσεν ἔτι πλέον τὸ πολιορκούμενον, ἐκτείνας ἐπ' αὐτοῦ νεωπὰ δέρματα βοῶν, ἅτινα καὶ τὰ βέλη ἀπέκρουον, καὶ εἰς τὸ πῦρ δὲν ἐπέτρεπον νὰ διαδοθῇ.

Διὸ ἠναγκάσθη ὁ Οὐεσπασιανός νὰ ἐγκαταλίπη τὰς ἐφόδους καὶ νὰ περιορισθῇ εἰς ἀπλήν πολιορκίαν ἵνα βιάσῃ τὴν πόλιν νὰ παραδοθῇ· ὁ Ἰώσηπος ὁμῶς ἐβίβασεν τὸν Οὐεσπασιανόν νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ἀγῶνα. Ὁ μέγας κριὸς ἤρχισε νὰ προσβάλλῃ δεινῶς τὰ τείχη, ἀλλ' ὁ Ἰώσηπος ἐκρέμασεν ἐπ' αὐτῶν σάκκους πλήρεις χόρτων, ἐπιτηθείων ἢ ἀμβλύωνσι τοὺς κτύπους. Οἱ Ῥωμαῖοι ἀπεπειράθησαν νὰ κόψωσι τοὺς σάκκους, ἀλλ' οἱ Ἰουδαῖοι ἐξελθόντες αἰφνης κατέκαυσαν τὰ ἔργα τοῦ ἔχθρου. Ἡ μάχη ἐξηκολούθησε δι' ὅλης τῆς νυκτός· ἀλλ' ὅση καὶ ἂν ἦτο ἡ ἀνδρεία τῶν πολιορκουμένων, ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν πολιορκητῶν ἔπρεπεν ἐπὶ τέλος νὰ ὑπερισχύσῃ. Οἱ Ῥωμαῖοι ἀνέβησαν πεπυκνωμένοι εἰς τὰ τείχη, καὶ ἐνῶ ἐνόμιζον ὅτι ἐθριάμβευσαν, διεσκορπίσθη κατ' αὐτῶν ἔλαιον θερμὸν, τὸ ὁποῖον διαπεράσαν τὰς πανοπλίας κατέκαυσεν αὐτούς. Καὶ ἐπειδὴ ἐτελείωτε τὸ ἔλαιον, ἔρριψαν ἐψημένον σπύρον τινὰ ἐπὶ τῶν σανίδων ἐφ' ὧν ἀνέβαινον οἱ πολιορκηταί, οἵτινες ὀλισθαίνοντες ἕνεκα τούτων κατέπιπτον εἰς τὰς τάφρους ὁ εἰς ἐπὶ τοῦ ἄλλου καὶ κατεσυντρίβοντο. Τὸ δ' ἐσπέρας ἀπεσύρθησαν οἱ Ῥωμαῖοι μετὰ μεγίστην φθοράν.

Τεσσαράκοντα ἡμέρας διήρκεσεν ἡ πολιορκία, καὶ ἤθελε διαρκέσει ἔτι πλέον, εἴαν τις νέος Ἐφιάλτης δὲν παρίστανεν εἰς τὸν Οὐεσπασιανόν τὴν ἐξασθένειαν τῶν πολιορκουμένων καὶ τὴν ὥραν καθ' ἣν ἀνεπαύοντο. Ὁ Τίτος αὐτὸς ὠδήγει τὴν ἐφοδὸν. Φονεύσαντες ἐν πρώτοις τοὺς φύλακας εἰσῆλασαν εἰς τὴν πόλιν, καὶ νέκ πάλιν σφοδρότατη συνήφθη μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Ἰουδαίων. Πολλοὶ τούτων ἐγένοντο αὐτόχειρες. Πάντες οἱ ἄνδρες, πλὴν τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδίων, κατεσφάγησαν· σύμπας δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν πεσόντων ἀπ' ἀρχῆς τῆς πολιορκίας ἀνέβη εἰς τεσσαράκοντα χιλιάδας. Τὰ τείχη ἀνετράπησαν καὶ ἡ πόλις παρεδόθη τῷ πυρὶ. Ὁ δὲ Ἰώσηπος ἐσώθη κρυφίως.

Ἐν τοσούτῳ τὴν πόλιν τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐλυμαίνετο τρομερὰ ἐμφύλιος στάσις. Χιλιάδες θυμάτων ἐπιπτον καθ' ἑκάστην, καὶ οἱ ζηλωταὶ οὐδενὸς ἐφείδοντο ὅπως ἐνισχυθῶσιν. Ὁ Τίτος ἔφερε τὸν στρατὸν αὐτοῦ μέχρι δύο σταδίων μακρὰν τῆς πρωτεύουσας, ἧς ἡ πολιορκία ἐγένετο, ὡς πάντοτε, ἐκ τοῦ ἀρκτικῆς μέρους. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἀρχίσωσι τὰ πολεμικὰ ἔργα ἔστειλε πρέσβεις προσκαλῶν τοὺς Ἰουδαίους νὰ παραδοθῶσιν· ἐπειδὴ δὲ οὗτοι ἀντέτειναν, ἐγένετο ἀρχὴ τῆς πολιορκίας.

Αἱ ἐν Ἱεροσολύμοις δύο μερίδες ἠνώθησαν πρὸ τοῦ

κινδύνου· ἀλλὰ μετὰ δεκαπέντε ἡμέρας καὶ πολλὰς ζημίας οἱ Ῥωμαῖοι ἤνοιξαν ῥήγμα καὶ ἐκυριεύσαν τὴν Βεζέθάν, οἱ δὲ Ἰουδαῖοι ἀνεχώρησαν εἰς τὸ δεύτερον τείχος.

Ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησε μανιώδης. Μετὰ πέντε ἡμέρας οἱ Ῥωμαῖοι εἰσῆλθον μὲν εἰς τὴν κάτω πόλιν, τὴν Ἀκραν· ἀδύνατον ὁμῶς νὰ προχωρήσωσι, διότι ἐκάστη οἰκία μετεβάλλετο εἰς φρούριον καὶ ἐκάστη ὁδὸς εἰς πεδῖον μάχης· αὐτὸς ὁ Τίτος ἐκινδύνευσε νὰ φονευθῇ. Οἱ δὲ Ἰουδαῖοι κατεῖχον τὴν ἄνω πόλιν, τὸ φρούριον Ἀντωνίαν καὶ τὸν ναόν. Καὶ πάλιν τότε ὁ Τίτος προσεκάλεσε τοὺς πολιορκουμένους νὰ παραδοθῶσιν, εἰς μάτην ὁμῶς.

Νέκ πολιορκητικὰ ἔργα ἐγένοντο κατὰ τοῦ τρίτου τείχους· ἀλλ' οἱ πολιορκούμενοι κατέστρεψαν αὐτὰ, καὶ ἐφώρμησαν εἰς τὸ ἐχθρὸν στρατόπεδον ἐπιφέροντες μεγίστην φθοράν. Τότε ὁ Τίτος ἀπεφάσισε νὰ λιμοκτονήσῃ τοὺς κατοίκους, πᾶσχοντας μάλιστα τροφῶν ἔλλειψιν· διὸ καὶ ἀνθοδόμησε περὶ τὴν πόλιν μετὰ πολλῆς ταχύτητος τείχος, ἀποκλείσας αὐτὴν ἐντελῶς· εἶχε δὲ ἡ πόλις τριάκοντα ἐννέα σταδίων περιφέρειαν καὶ δεκατρεῖς πύργους.

Ταιούτος δὲ ὑπῆρξεν ὁ λιμὸς ὥστε ὀλόκληρον τὴν περιουσίαν ἔδιδον πολλοὶ ἵνα ἀγοράσωσιν ὀλίγον σίτον ἢ κριθίν. Καθ' ἑκάστην πλῆθος ἀνθρώπων ἀπέθνησκον ὑπὸ τῆς πείνης, ἡ ἀπεκτείνοντο ὑπὸ τῶν λεγομένων προμάχων τῆς πατρίδος, οἵτινες περιφερόμενοι εἰς τὰς οἰκίας ἐβασάνιζον τοὺς κατοίκους αὐτῶν ὅπως παραδώσωσιν ὅ,τι τρόφιμον εἶχον. Ἡρπαζόν ἀπὸ τῶν πτωχῶν καὶ τὰ ὀλίγα ἄγρια λάχανα τὰ ὅποια εἶχον συναΐζει, καὶ ἐρόνευον τοὺς πλούσιους κατηγοροῦντες αὐτοὺς ἐπὶ προδοσίᾳ καὶ λειποταξίᾳ. Ἡ ἀδυσώπητος πείνα κατέπιγε καὶ τὰ ἱερώτατα τῶν αἰσθημάτων. Ἡ σύζυγος ἤρπαζε τὸν ἄρτον ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ ἀνδρός, ἡ θυγάτηρ ἀπὸ τοῦ γέροντος πατρὸς, καὶ ἡ μήτηρ ἀπὸ τοῦ τέκνου. Οἱ κάτοικοι ἐξήρχοντο ἐνοπλοὶ ὅπως συναΐζωσι λάχανα· ὅσοι δὲ ἐζωγροῦντο παρὰ τῶν Ῥωμαίων, παρεδίδοντο εἰς τὸν διὰ σταυροῦ θάνατον· πεντακόσιοι τὴν ἡμέραν ἀπέθνησκον κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον. Ἐφόνευον δὲ καὶ οἱ ζηλωταὶ οὐκ ὀλίγους καθ' ἑκάστην. Αἱ ὁδοὶ ἦσαν πλήρεις πτωμάτων, τὰ ὅποια ἐρρίπτοντο εἰς τὰς περὶ τὴν πόλιν φάραγγας. Εἶδέ τινες κατάρθουν νὰ μεταβῶσι πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἀπέθνησκον καὶ αὐτοὶ ἐκ πολυφαγίας. Σύριοι τινες στρατιῶται συνέλαβον Ἰουδαῖον ἀναζητοῦντα μεταξὺ τῶν περιπτωμάτων αὐτοῦ τὸν χρυσὸν τὸν ὁποῖον εἶχε καταπιεῖ· ἐπειδὴ δὲ διεδόθη ἐν ἀκαρεῖ ἡ εἰδησις ὅτι οἱ φυγάδες Ἰουδαῖοι ἔχουσι χρυσὸν εἰς τὸν σόμαχον, οἱ Ῥωμαῖοι στρατιῶται ἐρόνευσαν δύο χιλιάδας ἐν μιᾷ νυκτί. Οὕτε ὁ Τίτος κατάρθωσε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀνήκουστον ταύτην βαρβαρότητα.

Ὁ Τίτος βλέπων παρατεινόμενον τὸν ἀποκλεισμόν ἀπεφάσισε νὰ ἀνανεώσῃ τὴν διὰ πολιορκητικῶν μηχανῶν ἐκπόρθησιν τῆς πόλεως. Καὶ κατασκευάσας τοιαύτας μετὰ πολλῆς δυσκολίας καὶ μετὰ πολλὰς ἀιματηρὰς μάχας, κατέρριψε τὸ τείχος τῆς Ἀντωνίας· ἔκθαμβος ὁμῶς εἶδε καὶ δεύτερον. Κατάρθωσεν ἐπὶ τέλος νὰ κατεδαφίσῃ καὶ τοῦτο· ἀλλ' οἱ Ἰουδαῖοι ὠχυρώθησαν ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ ναοῦ.

Τότε διέταξε τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ νὰ κρημνίσωσι τὸ φρούριον Ἀντωνίαν ὅπως διευκολυνθῇ ἡ ἀλλωσις τοῦ ναοῦ· ἔστειλε δὲ καὶ πάλιν προτείνων τοῖς Ἰουδαίοις νὰ μὴ μιάνωσι τὸν ναὸν δι' αἱμάτων, ἀλλὰ νὰ ἐξέλθωσιν ἐκτὸς τῆς περιοχῆς ἵνα συγκροτήσωσι μάχην. Καὶ αὐτὸς ὁ Τίτος προσωπικῶς πλησιάσας περὶ τὸν ναὸν παρεκάλεσε τοὺς Ἰουδαίους νὰ μὴ μιάνωσιν αὐτόν· ἀλλ' οἱ ζηλωταὶ δὲν ὑπήκουσαν, εἰπόντες μάλιστα ὅτι φοβούμενος προέτεινε ταῦτα. Τὴν ἐπαύριον οἱ Ῥωμαῖοι ὤρμησαν κατὰ τῶν Ἰουδαίων καὶ κατέσφαξαν πολλούς· ἠνίκη ὁμῶς, καὶ τοὶ διήρκεσε πολλὰς ὥρας, ἔμεινε ἀμφίβροπος.

Κατεδαφισθέντος τοῦ φρουρίου Ἀντωνίας, οἱ Ῥωμαῖοι ἀνήγειραν ἔργα πολιορκητικὰ κατὰ τοῦ ναοῦ· οἱ δὲ Ἰουδαῖοι ἐλύσαντες τοὺς Ῥωμαίους πρὸς τὰς δυτικὰς στοάς, τὰς ὁποίας εἶχον γεμίσει θεοῦ, ἀσφάλτου καὶ ξηρῶν ξύλων καὶ βαλόντες εἰς ταῦτα πῦρ κατέκαυσαν ἀπείρους ἔχθρους.

Ἐν τοσούτῳ ὁ λιμὸς κατέστη τρομερός. Οἱ στρατιῶται τῆς Ἱερουσαλὴμ ἔτρωγον δέρματα καὶ σανδάλια. Γυνὴ τις καλουμένη Μαρία, ἀρ' ἧς οἱ στρατιῶται εἶχον ἀρπάσει καὶ τὸ τελευταῖον ψυχίον, σφάζασα τὸ ψυχόραγον αὐτῆς τέκνον, ἐψῆσεν αὐτὸ καὶ κατέφαγε τὸ ἡμισυ. Οἱ στρατιῶται δελεασθέντες ἐκ τῆς ὀσμῆς, ἠπειλήσαν τὴν γυναῖκα ὅτι εἴαν δὲν ἔδιδεν αὐτοῖς τὸ λοιπὸν τοῦ κρέατος ἤθελον φονεύσει αὐτὴν ἐν τῷ ἄμα.

«Ἰδοὺ, ἀπεκρίθη ἡ Μαρία, δείξασα τὰ λείψανα τοῦ παιδίου αὐτῆς.» Οἱ δὲ βάρβαροι καταληφθέντες ὑπὸ φρίκης ὅτε εἶδον τὸ τρομερὸν ἐκεῖνο θέαμα, ἀνεχώρησαν τρέμοντες. «Εἶναι τὸ τέκνον μου, ἐξηκολούθησεν ἡ Μαρία· ἐγὼ μόνη ἐρόνευσα αὐτό· φάγετε, ἔφαγα καὶ ἐγὼ· μὴ εἰσθε τρυφερώτεροι γυναικὸς, καὶ εὐαίσθητότεροι μητρὸς.» Τῆς ἱστορίας ταύτης διαδοθείσης, πολλοὶ ἐξηνητλημένοι ὑπὸ τῆς πείνης κτύπησαν, μακαρίζοντες ἐκείνους οἵτινες εἶχον ἀποθάνει πρὶν μάθωσι τὴν φοβεράν αὐτὴν πράξιν.

Ἐπειδὴ δὲ αἱ πολιορκητικαὶ μηχαναὶ οὐδὲν εἶχον κατορθώσει ἐν τῷ διαστήματι ἐξ ἡμερῶν, ὁ Τίτος διέταξε νὰ βάλωσι πῦρ εἰς τὰς πύλας· τούτου δὲ γενομένου ἐτάκη ὁ ἐπ' αὐτῶν ἀργυρὸς, ἤναψαν τὰ ξύλα, καὶ αἱ φλόγες διεδόθησαν εἰς πάσας τὰς στοάς. Ὀλόκληρον ἡμέραν καὶ ὀλόκληρον νύκτα τὸ πῦρ ἔκαεν, οἱ δὲ Ἰουδαῖοι καταπτηθέντες οὐδὲν ἔ-

πραξαν ὅπως ἀποσβέσωσιν αὐτό. Τὴν ἐπιούσαν ὁ Τίτος διέταξε τοὺς στρατιώτας νὰ σβέσωσιν αὐτὸ ὅπως διευθυνθῶσι πρὸς τὸν ναόν, τὸν ὅποιον ἤθελεν ἀπρεκτως νὰ σεβασθῆ ὡς μεγαλοπρεπὲς μνημεῖον τμῶν τὴν αὐτοκρατορίαν.

Τὴν τρίτην ἡμέραν οἱ Ἰουδαῖοι ἐξεληθόντες ἐπέπεσαν ἐμμανεῖς κατὰ τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἠττηθέντες ἐδιώχθησαν μέχρι τοῦ ναοῦ. Ὁ Τίτος εἶχεν ἀποφασίσει νὰ διατάξῃ τὴν ἐπαύριον γενικὴν ἐφοδον· φαίνεται ὅμως ὅτι ἦτο πεπρωμένον νὰ ἐξαφανισθῆ ὁ ναὸς τοῦ Σολομῶντος· διότι Ῥωμαῖοις τις στρατιώτης ἀρπάσας ξύλον πεπρωμένον, καὶ πατήσας ἐπὶ ἄλλου στρατιώτου, ἐρρίψεν αὐτὸ διὰ τινος τῶν πρὸς βορρῶν χρυσῶν παραθύρων τῶν περὶ τὸν ναόν δωματίων. Καὶ εὐθὺς διεδόθη τὸ πῦρ. Εἰς μάτην δραμῶν ὁ Τίτος διέταξε νὰ σεβασθῆ. Τὴν φωνὴν αὐτοῦ οὐδεὶς ἤκουε μεταξὺ τοῦ τοσοῦτου θορύβου. Μαινόμενοι οἱ στρατιῶται, ἀντὶ τὸ ἀκούσασιν τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν, ἠμιλλῶντο πῶς νὰ ἐπιταχύνωσι τὴν διέδοσιν τοῦ πυρός. Οἱ Ἰουδαῖοι, ὠρῶμενοι ὡς θηρία, ἠγωνίζοντο πάντες νὰ σώσωσι τὴν ἀκρόπολιν τοῦ ἔθνους αὐτῶν· ἀνωφελῶς ὅμως διότι τὸ κτίριον κατέρρεε πανταχόθεν. Οἱ ὑπὲρ αὐτοῦ μαχόμενοι ἤρωες ἐπιπτον κατὰ μυριάδας, τῶν Ῥωμαίων μὴ φειδομένων μήτε γερόντων, μήτε παιδιῶν, μήτε γυναικῶν, μήτε ἱερέων· ὁ δὲ ναὸς τοῦ Ἰεσοῦ πρὶν ἢ ἐξαφανισθῆ διὰ παντός, ἐδέχθη ὡς τελευταῖον ἐξίλασμον πολυαριθμούς ἀνθρώπων ἐκατόμβας.

Ὁ Τίτος εἰσελθὼν εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, καὶ θαυμάσας τὴν τόσῃ λαμπρότητα, ἀπεπειράθη ἐκ νέου νὰ σώσῃ, ὅτι δὲν εἶχε κατ' ἀλλὰ τίς ἤκουε τὰς προσταγὰς καὶ τὰς ἀπειλὰς αὐτοῦ; Ἡ ἐλπίς πλουσιῶν λαφύρων ἐπηύρανε τὴν μανίαν τῶν στρατιωτῶν, καὶ τοσοῦτον, ὥστε ὁ Τίτος ἐξῆλθε μετὰ τῶν στρατηγῶν. Μετ' ὀλίγον τὸ ἄρος ὀλόκληρον τοῦ ναοῦ μετεβλήθη εἰς ἀπέραντον κάμινον. Τοὺς ἀγρίους συριγμοὺς τῶν φλογῶν καὶ τὸν ἀτάχατον τῶν καταπιπτόντων τοίχων ἐπηύρανον αἱ κραυγαὶ τῶν νικητῶν καὶ οἱ γόοι τῶν νικηθέντων· ἡ δὲ ἡχώ τῶν πέριξ ὀρέων ἐπαναλαμβάνουσα καὶ γόους καὶ κραυγὰς, καθίστα ἔτι τρομερὸν τὸ δράμα ἐκεῖνο τοῦ θανάτου καὶ τῆς καταστροφῆς. Οἱ Ῥωμαῖοι ἐμπήξαντες τὰς σημάδας αὐτῶν πρὸ τῆς ἀνατολικῆς πύλης, ἐθυσίασαν τοῖς θεοῖς, ἀνακηρύξαντες ἐν ταυτῷ τὸν Τίτον αὐτοκράτορα.

Ἐμνευεν ἔτι ἡ ἄνω πόλις εἰς χεῖρας τῶν Ἰουδαίων· μὴ θελήσασα νὰ ὑποταχθῆ καὶ μετ' αὐτὴν τὴν καταστροφὴν τοῦ ναοῦ, ἐκυριεύθη δι' ἐφόδου, καὶ πάντες σχεδὸν ἐσφάγησαν ἢ ἠχμαλωτίσθησαν· πλῆθος Ἰουδαίων ἔκειντο νεκροὶ ἕνεκα τῆς πείνης. Ἡ πόλις ἀνεσκάφη ὅλη, καὶ μόνον τρεῖς πύργοι κατελήφθησαν ὀρθοὶ ἵνα χρησιμεύωσιν ὡς ἀναμνήσεις τῆς δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς ἀγίας πόλεως.

Ἐκτοτε συγκατεστράφη καὶ ἡ πολιτικὴ ὑπαρξὶς τοῦ ἔθνους τῶν Ἑβραίων.

Ὁ Ἰώσηπος λέγει ὅτι ἐν ἑκατομμύριον καὶ ἑκατὸν χιλιάδας ἀνθρώπων ἐθέρησεν ὁ λιμὸς, ἡ νόσος καὶ τὸ ξίφος ἐν Ἱερουσαλὴμ, ὅπου εἶχον συρρέουσι καὶ πάμπολλοι ἐξώθεν ἵνα ἐορτάσωσι τὸ πάσχα. Ὁ Τάκτητος ὅμως βεβαίως ὅτι τῶν πολιορκηθέντων ὁ ἀριθμὸς δὲν ὑπερέβη τὰς ἐξακοσίας χιλιάδας, καὶ ὅτι ἐξ αὐτῶν ἠχμαλωτίσθησαν δέκα περίπου μυριάδες.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἱερουσαλὴμ, πάντα τὰ ἄλλα φρούρια τῆς Παλαιστίνης περιήλθον εἰς χεῖρας τῶν νικητῶν· ἐν μόνον, ἡ Μεζάδα, ἀντέστη καρτερικώτατα, ἐκυριεύθη δ' ἐπὶ τέλους καὶ αὐτὸ μετὰ τραγικωτάτην πράξιν, ἧς ὅμοιον δὲν εὐρίσκομεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

Τοῦ φρουρίου διοικητὴς ἦτο ὁ Ἐλεάζαρ, ἀπόγονος τοῦ ἐκ Γαλιλαίας Ἰούδα· ἐπειδὴ δὲ ἐβλεπεν ὅτι ἀδύνατον ἦτο νὰ μὴ κυριευθῆ ἐπὶ τέλους ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, πολὺ ἀνωτέρας ἐχόντων δυνάμεις, ἀπαξίαν δὲ καὶ νὰ παραδώσῃ αὐτὸ, συνέλαβεν ἰδέαν τὴν ὅποιαν μετέδωκε καὶ πρὸς τοὺς περὶ αὐτόν· ἀπερῆσαν νὰ θανατωθῶσι πάντες ἐξ ὑπαμοιβῆς. Διὸ ἀσπασθέντες μετὰ δακρύων τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα, ἀπέκτειναν ἰδίᾳ χεῖρι αὐτάς. Μετὰ ταῦτα ῥίψαντες κληρὸν ἀνέδειξαν δέκα μεταξὺ αὐτῶν δημίους, οἵτινες φρονεῦντες κατὰ πρῶτον τοὺς λοιποὺς, ἐμελλον νὰ ἀλληλοκτονηθῶσι καὶ αὐτοὶ μετὰ ταῦτα. Τοῦτο καὶ ἐγένετο. Ἐκαστος ἐνῶ ἔθανατοῦτο περιεπτύσσετο τὰ τέκνα καὶ τὴν γυναῖκα. Πρὸ τούτου δὲ εἶχον παραδώσει τῷ πυρὶ καὶ τὰ παλάτια καὶ πάντα τὰ τιμῆς ἄξια. Ἐνεακόσιοι ἐξήκοντα ἦσαν ἐν ὅλοις οἱ πεσόντες, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ.

Οἱ Ῥωμαῖοι εἰσελθόντες εἰς τὸ φρούριον ἠπόρησαν διὰ τὴν τόσῃ σιωπὴν· δύο μόνον γυναῖκες μετὰ πέντε παιδιῶν κεκρυμμέναι ἐντὸς ὑδραγωγείου ἀναφανείσαι, διηγήθησαν τὸ τρομερὸν δράμα, τὸ ὅποιον ἐδίσταζον νὰ πιστεύσωσιν οἱ Ῥωμαῖοι, ἕως οὗ εἶδον αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς τὰ πτώματα.

ΛΑΚΩΝΙΚΑ.

(Συνέχ. Ἰδε φυλ. 492.)

Ἡ Σπάρτη, ὡς ἔστι πασίγνωστον, ἦν εἰς τῶν δύο ὀφθαλμῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ὠνομάσθη δὲ Σπάρτη διὰ τὴν θυγατέρα τοῦ ποταμοῦ Εὐρώτα Σπάρτην, γυναῖκα δὲ τοῦ Βασιλέως Λακεδαιμόνου, οἰκιστοῦ τῆς πόλεως ταύτης, κατὰ Παισαρνίαν. Ἐκεῖνο δὲ ὑπὸ τὰς ὑπωρείας τοῦ Ταυγέτου παρὰ τὸν Εὐρώταν, ἔχουσα περιφέρειαν 48 σταδίων (Στράβ.

8 Πολύβ. Ἱστορ. 5, 22) καὶ ἱκανὰς ἀμπέλους, ἐλαίας, κήπους καὶ πλατάνους ἐν τοῖς πέριξ, ὅπου εἰργάζοντο οἱ ἀτυχεῖς εἰλωτες πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἑαυτῶν κυρίων.

Ἡ πόλις κειμένη ἐπὶ λόφων ἦν ἀρχαιότερα ἀτίχιστος, διότι τὰ στήθη τῶν Σπαρτιατῶν ἔδει, κατὰ τὰ πάτρια αὐτῶν ἦθη καὶ δωρικὰ ἔθιμα, εἶναι ἀσφαλέστερα τείχους. Εἰς τῶν λόφων, ὑψηλότερος πάντων, ἐθεωρεῖτο ὡς ἀκρόπολις, ἔχουσα εὐρύτητα περιλαμβάνουσαν πολλὰς ἱερὰς οἰκοδομὰς, μεταξὺ τῶν ὁποίων διεκρίνετο ἡ τῆς χαλκιοῦκου Ἀθηνῶν, ὅπου ὁ Παισαρνίαν ἀπέθανεν ὑπὸ πείνης (Θουκυδ. 1, 135). Ἀλλὰ καὶ ἄλλα μέρη τῆς πόλεως περιεῖχον διάφορα μνημεῖα εἰς τιμὴν θεῶν καὶ ἠρώων, μάλιστα ἡ μεγάλη ἀγορὰ, παρ' ἧς διάφοροι ναοὶ καὶ ἀγάλματα ἦσαν, πρὸς δὲ καὶ διάφοροι οἰκοδομαὶ διὰ τὰς συνεδριάσεις τῆς Γερουσίας, Ἐφορείας κλ. ἀρχῶν. (Παισαρν. 3, 44). Μεταξὺ τῶν οἰκοδομῶν τούτων ἀξιολογώτεροι ἐθεωροῦντο ἡ τε Περσικὴ λεγομένη στοᾶ καὶ ἡ Ποικίλη. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ὠνομάσθη οὕτως, διότι ἐκτίσθη πρὸς ἀνάμνησιν τῆς κατὰ Περσῶν νίκης καὶ τῆς ἐξ Ἑλλάδος αἰσχρᾶς φυγῆς τοῦ Ξέρξου, οὗ τινος οἱ πρῶτιστοι ἀξιωματικοὶ, μακρὰς ἐσθῆτας, οἷας φοροῦσιν οἱ Πέρσαι σατράπαι, περιβεβλημένοι, διακατέχουσι τοὺς τὴν στέγην τῆς στοᾶς ταύτης ὑποβαστάζοντας κίονας, ἢ ἐν ἄλλοις ὄροις ἐκφράσεως, οἱ σατράπαι τοῦ Ξέρξου μετετρέπησαν ἐν τῇ στοᾷ τῆς Σπάρτης εἰς κίονας (Vitruv. 4, 4.) ἐπὶ αἰῶνας τὸ ἄχθος τῆς Στέγης φέροντας, καὶ μάλιστα ὁ Μαρδόνιος ἐν ὅλῃ τῇ σατραπικῇ μεγαλοπρεπείᾳ ἐνδεδυμένος ὁ ἀτυχεῖς ἐν τῷ λίθῳ, ἐξ οὗ τότε μόνον ἀπλευθερώθη, ὅτε καὶ διὰ τὴν Σπάρτην ἐσθῆμαν τὸ πεπρωμένον, ὅπερ ἄγει καὶ φέρει πόλεις καὶ ἔθνη κατὰ τὰς ἀνατολικὰς δοξασίας. Ἡ δὲ δευτέρα ἡ ποικίλη, ἴσως διὰ τὴν τῆς ἀθηναϊκῆς ζηλοτυπίαν λαβοῦσα τὸ ὄνομα, ἦν τοσοῦτον πεποικιλμένη, ὥστε οἱ Ῥωμαῖοι ἀφήρεσαν ἐξ αὐτῆς πολλὰς τοιχογραφίας πρὶσαντες τὴν λιθοκόλλαν, ἥπερ τοῖς τείχεσιν ἦσαν συγκεκολλημένα. Plin. histor. natur. 35).

Πρὸς Ν. τῆς πόλεως ἦν καὶ ἵπποδρόμιον χρήσιμον διὰ τοὺς δρομικούς ἀγῶνας τῶν τε πεζῶν καὶ ἵππῶν. (Ξενοφ. Ἑλλην. 6), ὀλίγον δὲ τούτου ἀπωτέρω καὶ τὸ γυμνάσιον τὸ καλούμενον Πλατάνιστος, διὰ τὸ πολλὰς πλατάνους καὶ περικαλλεῖς παρ' αὐτῷ εἶναι· ἐν πολλοῖς τῶν πλατάνων τούτων ἦν ἐγκεχαρῆγμένη ἡ ἐξῆς Δωρικὴ φράσις·

Σέβου μ' Ἐλένας φυτὸν εἰμι (Θεόκρ. Ἐλεν.).

Ἡ θέσις τοῦ γυμνασίου τούτου ἦν λίαν εὐάρεστος καὶ χαρίεσσα, καθὼς μεταξὺ τοῦ Εὐρώτα καὶ τινος ῥυακίου κειμένου· διέβαινον δ' εἰς αὐτὸ ἐπὶ δύο γε-

φυρῶν, ἔχουσῶν ἀγάλματα τῆς μὲν τοῦ Ἡρακλέους, τῆς δὲ τοῦ Λυκούργου. Ἐν Σπάρτῃ ὑπῆρχε καὶ θέατρον καὶ παρ' αὐτῷ μνημεῖον, ἐν ᾧ τοῦ ἀτρομήτου Λεωνίδα τὰ ὀστά, ἐκ Θερμοπυλῶν μεταφερθέντα, ἐναπετίθησαν· ἐνεχαράχθησαν δ' ἐπὶ στήλης καὶ τῶν τριακοσίων αὐτοῦ τὰ ὀνόματα.

Ἐν γένει ἡ πόλις τῆς Σπάρτης ἦν πλήρης μνημείων δόξης, οἶον, ἠρώων, τάφων τῶν δύο βασιλευσῶν οἰκιῶν, στηλῶν καὶ τῶν ὁμοίων, ἀν οὐχὶ ὡς αἱ Ἀθῆναι, τοῦλάχιστον ὡς αἱ λοιπαὶ πόλεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος· ὅπως δ' αἱ Ἀθῆναι ἔχουσι τὸν Πειραιᾶ, οὕτω καὶ ἡ Σπάρτη τὸ Γύθειον, οὗ τινος ὁ εὐθετος λιμὴν περιελάμβανε τὰ νεώρια τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ παρ' ᾧ ὁ στόλος αὐτῶν διέμενεν. (Ἰδε καὶ Πανδώρας φυλ. 492, σελ. 282—283).

ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν κοσμοκρατόρων Ῥωμαίων ἡ Σπάρτη συνετηρεῖτο ὅπως οὐδὲν ἀκμάζουσα· πλεῖστα δὲ τῶν μνημείων αὐτῆς ἦσαν ἀκέραια καὶ ἀλώβητα· οὐχ ἦττον ὅμως καὶ πολλὰ ἐβλάβησαν παρ' αὐτῶν τούτων, ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν, διότι οἱ Ῥωμαῖοι εἶχον τὴν ἀρχὴν νὰ μετακομίζωσιν ἐξ Ἑλλάδος εἰς Ἰταλίαν πᾶν ἀριστούργημα, καὶ οὕτως ἐξεγύμνωσαν τὰς Ἀθῆνας, τὴν Ἀμβρακίαν, τῆς Ἠπείρου τὰς Πέλλας καὶ τὸ Δίον τῆς Μακεδονίας καὶ τοσαύτας ἄλλας πόλεις οὐ μόνον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς ἀκόμη.

Τῆς παρακμῆς τῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος ὀσημέραι προβαίνουσας, βεβαίως αἱ πρῶται ἐπίσημοι πόλεις κατήνησαν ἄσημοι, καὶ τὰ μνημεῖα αὐτῶν κατεστράφησαν ἢ ὅλως ἐξηλλοιώθησαν, μάλιστα ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, οἵτινες τὰ πάντα ἀφωμοιοῦντο πρὸς τὰς τοῦ χριστιανισμοῦ ἀρχὰς, ὡς ναοὺς, τεμένη καὶ λοιπὰς οἰκοδομὰς. Ἡ Σπάρτη ἐπὶ βυζαντινῶν διετήρησε τὸ ὄνομα αὐτῆς, ἀλλὰ πέραν τῶν σταυροφοριῶν δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνθῆξῃ, καθόσον οἱ ἐκ Δύσεως ἐπελθόντες καὶ τὴν Πελοπόννησον κατακτήσαντες ξένοι μετωνόμασαν τὴν μὲν ὠραίαν χερσονήσον Μωρέαν· τὴν δὲ Σπάρτην ἐγκαταλείψαντες ἀπεμακρύνθησαν καὶ ὠκοδόμησαν τὸν Μιστράν, ὅπου εἶχον ἔδραν διοικήσεως αὐτῶν καὶ οὕτως ὁ Μιστράς ἀντικατέστησε τὴν Σπάρτην· τὸ δ' ὄνομα τῆς περιβοήτου πατρίδος τῶν Διοσκούρων, τῆς καλῆς Ἐλένης, τοῦ μεγάλου Λυκούργου, Ἀγησιλάου, τῶν ἀτρομήτων Σπαρτιατῶν, ἀπώλετο μετ' ἧχου· ἡ δὲ θέσις αὐτῆς κατήνησεν ἀγνώριστος, καραδοκοῦσα τὴν εὐτυχῆ ἐκείνην στιγμὴν τῆς ἐκ τῶν χωμάτων καὶ τοῦ τῶν αἰῶνων βυθοῦ ἀνακάλυψος αὐτῆς, ὅπως καὶ συνέβη εὐτυχῶς, εὐδοκήσαντος τοῦ Βασιλέως Ὀθωνος νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐκ νέου συνοίκησιν αὐτῆς, ἐχούσης ἤδη ὠραίας οἰκοδομὰς, πλατεῖς δρόμους, ἀγυῖας, ἀγορὰς καὶ σχεδὸν καλῶς καταρτισμένον· πέριξ δ' αὐτῆς, ὡς τὸ πάλαι, κηπού εἰσιν, ἀμπελώ-

νες, έλαϊκι, και έν γένει φαίνεται άναστάσα ή πόλις πράγματι από τής λήθης, δρόμος δέ άμαξήτος καταβαίνων εις Γύθειον λίαν τερπνήν καθιστά τήν πρὸς τὰ παράλια οδοιπορίαν εκ τών ύπωρειών του Ταυγέτου.

Εκ τών μνημείων τής αρχαίας πόλεως Σπάρτης αναφάνονται εκ διαλειμμάτων τινά, ών έστι και ή εξής έπιγραφή:

..... IK ..... ΔΙΚΗΝ ..... ΙΟΜΟΙΟΤΗ... ..... ΚΚΟΥ..... ΛοΕΛΑΔΙΚΗΝ Ι..... ΙΜΙΤΟΕ..... ΣΑΥΔΑΔΑΔΙ..... ΣΜΕΑ.....

Τὸ τεμάχιον τοῦτο τῆς έπιγραφῆς έφερε μοι εκ Σπάρτης ὁ εκ Χαριάς, κώμης τῆς Άρσοπόλεως, καταγόμενος, κ. Δημήτριος Σιούμπασης, ένορκος άλλοτε έν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς Λακωνίας ὀρισθεις, άνήρ φιλόμουσος ὅπως δέ μοι είπεν, εὔρεν αὐτὸ έν θέσει τῆς Σπάρτης, Παρώρει καλουμένη, μεταξύ άλλων έρειπίων κείμενον ὡν γέμει εκείσε ὁ τόπος: κείται δ' επί λίθου εκ μαρμάρου ἄλλ' άτυχῶς τὰ λοιπά θρύμματα δέν εὔρέθησαν, ὅπως συμπληρωθῆ ή έπιγραφή διὸ και άναγκαζόμεθα, νά δημοσιεύσωμεν αὐτήν και τοι κολωθῆν οὔσαν. Εὐχῆς έργον ίνα φιλόμουσός τις Σπαρτιάτης προβῆ εις έρεύνας και άνεύρεσιν τών λοιπῶν τεμαχίων, αναγκαίων διὰ τήν συμπλήρωσιν τῆς έπιγραφῆς: ἰδίᾳ δ' ὁ συντάκτης τῆς έν Σπάρτῃ έφημερίδος ή Δοσις, ὅστις έλαθε τήν καλοσύνην και άλλοτε νά επιστήσῃ τήν προσοχήν αὐτοῦ εις τὰ εἰμὰ σπουδάσματα, μνειαν ποιούμενος αὐτῶν έν τῷ 13 ἀριθ. τῆς αξιολόγου αὐτοῦ έφημερίδος (15 Μαρτίου 1869, έτος Α΄.) Ἄλλ' έπειδή ή σειρά του λόγου κατήγαγεν ἡμᾶς εις τήν καλήν κάγαθὴν Δοσιδα τῆς Σπάρτης, φρονοῦμεν ὅτι ὁ πεπαιδευμένος αὐτῆς συντάκτης θέλει επιτρέψει ἡμῖν, ίνα παρατηρήσωμεν αὐτῷ, ὅτι τὸ δημοσιευθὲν δημῶδες, παρά τών ὀρειῶν τῆς Λακεδαίμονος ἄδόμενον ἄσμα*

*Γιὰ τήν καλή—ή Διμπεράκημου—
Γιὰ τήν καλή—ή μας συντροφιά

Διμπερή, Διμπεράκη
θά είπω 'να τραγουδάκι» κλπ.

δέν είναι Ἀρβαρίτικο τραγούδι, οὐδὲ ὁ χορὸς, παρ' ὅ ἄδεται Ἀρβαρίτικος ή Τσαμίκος, ὅπως λέγεται κοινῶς, υπάρχει. Οἱ Ἄλβανοί ἄδουσιν ἄσματα έν τῇ μητρικῇ αὐτῶν γλώσσῃ, τῇ Σκυπηρίδι καλουμένη

ὅπως δέ διάφορα του ρυθμοῦ, καθ' ὃν ἄδεται τὸ ἄνωτέρω ελληνικὸν δημῶδες ἄσμα* ὁ χορὸς δ' οὔτος έστιν ὁ λεγόμενος Μολοττικός διὰ τὸ εἶναι έν χρήσει παρά τοῖς Μολοττοῖς, ἀρχαίῳ λαῷ τῆς Ἠπείρου ὁ αὐτὸς έλέγετο και Πυρρίχιος διὰ τοὺς εὐγενεῖς βασιλεῖς τῆς Ἠπείρου, Πυρρίδας καλουμένους, ὡς καταγομένους εκ του Πύρρου ή Νεοπτολέμου, υιοῦ του Ἀχιλλέως (Πλούταρχ. έν βίῳ Πύρρου) έχορευετο δ' έν ὄπλοις: διὸ και λίαν ένθουσιαστικός και άνδρώδης, ἀρμόδιος εις τὰ παλληκάρια τῆς Ἑλλάδος και τοὺς Ἄρματωλοὺς τών ὀρειῶν τῆς Ἠπείρου και τῆς Μακεδονίας. Ὁ αὐτὸς χορὸς λέγεται και Τσιάμικος διὰ τοὺς Τσιάμιδας Ἠπειρώτας, κατοικοῦντας παρά τὸν ποταμὸν Θύαμιν (χυδαῖστὶ μετονομασθέντα Τσιάμην) εκ του φυτοῦ Τσιάμ) τουρκιστὶ λεγομένου και φουμένου παρά τὸν ποταμὸν τοῦτον τῆς Ἠπείρου. (1) Ἐσφαλμένως δέ λίαν έπεκράτησεν έν Ἑλλάδι σήμερον ή ὀνομασία Ἀρβαρίτικος χορὸς, Ἀρβαρίτικα τραγούδια, εις χορὸν και ἄσματα εθνικώτατα. Ἐρευναι Μεσαιωνικαί, έμβριθεῖς και σπουδαῖαι, πείσουσιν εκαστον περι τούτου ἄλλ' ὁ Μεσαιων, ή ἄλυσις αὐτῆ ή συνδέουσα τὸν νεώτερον ἡμῶν βίον μετά του αρχαίου, ὀλίγον έτι εφέικυσαν ἡμῶν τήν προσοχήν. Ἄλλ' άλλοτε περι τούτου πλείονα,

ΑΘΑΝ. ΠΕΤΡΙΔΗΣ.

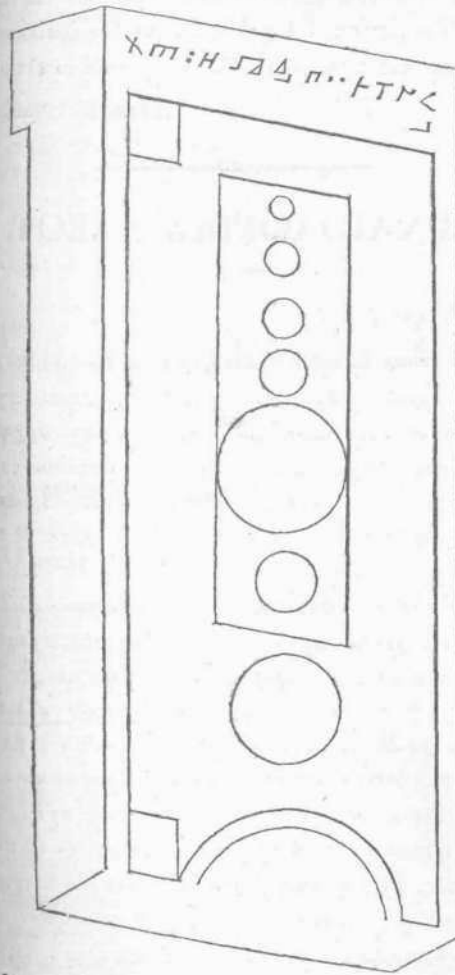
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΝΑΞΟΥ.

Αξιότιμε φίλε!

Πρό τινων ἡμερῶν επέδειξέ με ὁ Κ. Δήμαρχος Νάξου αρχαίον μάρμαρον, ὃ θεωρῶ οὐ μικροῦ λόγου ἄξιον καθὸ ὑπόλοιπον, κατ' ἐμὴν γνώμην, αρχαίας κλεψύδρας. Τὸ μάρμαρον τοῦτο έχει εκτασιν κατὰ μήκος μὲν ἐνὸς γαλλικοῦ μέτρου και 13/100, κατὰ πλάτος δέ 47/100 μ. και πάχος 10/100. μετά δέ τῆς σωζομένης κατὰ τήν μίαν ἄκρην βάσεως 14/100. Καθ' ὅλας δέ τὰς επιφανείας έστι κατεργασμένον ἡμάλιστα έν τῇ ἄνω έχει σκαφοειδῆ τινα αὔλακα έμπεριέχουσαν έτέραν μικροτέραν εκτάσεως κατὰ μήκος μὲν 59/100, και κατὰ βάθος δέ ἐνὸς περίπου εκατοστοῦ γαλλικοῦ μέτρου. έν δέ τῷ αὔλακι τούτῳ ὑπάρχουσιν εἴς κατὰ σειράν καιλώματα βαθμυδὸν κατὰ τήν χωρητικότητα ελαττούμενα και τὰ μὲν πέντε ὠοειδοῦς σχήματος μετά χειλέων κατὰ τὸ στόμιον και μικρᾶς έν τῷ πιθμῆνι ὀπῆς, ἥτις συνεπληροῦτο διὰ χαλκίνου τριχοειδοῦς σωλῆνος, σωζομένου έτι έν μιᾷ τών ὀπῶν. Εκ τῶν καιλωμάτων τὸ μὲν ἥμιστον πάντων, και πρώτον

(1) Ἰδε Κριτικὰς μου περι Δωδώνης έπιστολάς έν Πάτραις εκδοθείσας κατὰ τὸ 1866. σελ. 32—27 και καθεξῆς.

ἀριθμοῦντες εκ τῆς ἀνεπάρου του μαρμάρου ἄκρας, έχει βάθος 4 1/2/100 και χωρητικότητα οὐγγίας ὕδατος: τὸ δέ δεύτερον βάθος 16/100 μ. και χωρητικότητα 2, 1/2 οὐγγιῶν τὸ τρίτον έχει βάθος 62/100 και χωρητικότητα 3 οὐγγιῶν τὸ τέταρτον βάθος 8/100 και χωρητικότητα 5 οὐγγιῶν τὸ δέ πέμπτον, κατὰ σειράν, είναι ἀβαθεῖς, άνευ χειλέων κατὰ τὸ στόμιον και ὀπῆς έν τῷ πυθμῆνι, δικην πινακίου, ὡς κατὰ πιθανὸν λόγον έχρησίμους πρὸς έναπόθεσιν του πρὸς καθαρισμὸν στόγγου: τὸ έκτον έχει βάθος 9, 1/2/100 και χωρητικότητα 9, 1/2 οὐγγιῶν τὸ ἕβδομον, τὸ και εκτὸς του μικροῦ αὔλακος κείμενον, έχει βάθος 12/100 και χωρητικότητα 56 1/2 οὐγγιῶν. Εκτὸς δέ τούτων ὑπάρχει έν τῇ αὐτῇ σειρά, ἄλλ' εκτὸς ἀμφοτέρων τῶν έν λόγῳ αὔλακων, και έτερον, ἥτοι ὄγδον καιλώμα, μέγιστον μὲν πάντων ἄλλ' ἔλλιπε, κατὰ τὸ πλείστον μέρος μὴ ὄντος ὀλοκλήρου του μαρμάρου. έν τῇ αὐτῇ επιφανείᾳ πρὸς τήν ἀκραίαν ἄκρην ὑπάρχει και έπιγραφή λίαν ἀτέχνως έγκεχαραγμένη και έν μέρει εφθαρμένη, εχουσα τὰ έν τῷ παρακειμένῳ ζυλογραφήματι σημεία δηλοῦντα ἴσως τὸν καταμετρούμενον χρόνον.

έν τῇ αὐτῇ επιφανείᾳ κατὰ τὰς δύο ἄκρας του μαρμάρου ὑπάρχουσιν έτι δύο τετραγωνικὰ μετα-

γενεστέρως, ὡς φαίνεται έποχῆς, καιλώματα, χρνειμύοντα πρὸς ὑποστήριξιν τών παραστάδων τῆς θύρας, τῆς ὁποίας ἦτο τὸ μάρμαρον τοῦτο μέχρι τουδε κατώφλιον.

Προστίθημι δέ και τρεῖς ἀνεκδότους έπιγραφὰς ἃς ἀπήντησα έσχάτως έν Νάξῳ, μετά τών αξιοτίμων συναδέλφων μου Κ. Κ. Δημητράλου και Καλλιουρτίου. Τούτων ή πρώτη και τοι λίαν εφθαρμένη, ἀποτελοῦντος του φέροντος αὐτήν μαρμάρου μέρος βαθμίδος οικιακῆς κλίμακος, φαίνεται μοι αξιοσημείωτος διὰ τήν έν τῷ τέλει αὐτῆς λέξιν ΑΜΦΙΛΗΜΥΛΩΝ, (εκ πόλεως Ἀμφιλήμυλος?)

Α΄.

..... ΟΕΩΑ.....
..... ΝΑΡ..... Ω..... ΟΕ..... Η..... ΝΟΝ.....
..... Ν..... Ε..... Ε.....
..... Ν..... ΕΙ..... ΟΝ.....
..... ΗΝΙΚ.....
..... Ν.....
..... Α.....
..... Ε..... Μ..... ΤΙΝ..... Ε..... Λ..... ΙΝ
ΠΟ..... Α..... Τ..... ΕΤ..... ΠΟΛΕ
ΑΝΑΓΡΑΨΑΙ..... ΕΝΤΩΠΙΥ.....
Α..... ΔΙΩΝΗΙΤ..... ΑΡΠΟΤΙΟΝΙ..... ΧΕΝ ΤΟΥ.....
ΑΜΦΙΛΗΜΥΛΩΝ.....

Β΄.

..... ΑΙΜ..... Ν..... ΑΥ.....
ΠΡΟΒΙΩΝ..... ΕΛΑΜΟ..... ΩΕΚΑ.....
ΕΜΤΟΝ..... ΑΧΕΠΕ..... ΘΥΝΟΙΓΑΡ..... ΕΝΕ.....
ΤΑΠΑ..... ΚΤΗΝΑΝΤΟ..... ΠΗ.....
ΠΕΠΕΜΟ..... ΕΧΟΝΤΕΕ Α..... ΑΕΤ
ΤΑΤΟΝ..... ΦΟΙΒΙΑΝΟΕ ΔΟΝΟΜΕΕΚ.....
..... ΝΕ..... ΤΟ.....

Γ΄.

ΦΙΛΟΚΡΑΤΗΚΑΙ..... ΕΘ.....
ΧΡ..... ΤΕΧ..... Ε..... ΕΛΕΥΘ..... ΟΝΦΙΑΘ..... ΟΥ

Έν Νάξῳ τήν 2 Νοεμβρίου 1870.

Ι. ΔΕ-ΚΙΓΑΛΛΕΣ.

ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ.

Έπί λίθου σχήματος επιμήκους τετραγώνου, πολλὰς εκάτερωθεν παριστῶντος γλυφῆς και τορείας, έν Μασταύροις δέ πρὸ πολλοῦ άνορυχθέντος, και έν τῷ περιβόλῳ τῆς έν Ναζλίῳ Ἐκκλησίας μετενεχθέντος, φέρεται ή εξής επιτύμβιος έπιγραφή.

ΓΥΝΑΙΚΟΣ ΑΥΤΟΥ
ΚΑΙΤΕΚΝΩΝ ΑΥΤΩΝ

ΑΥΡΗΛΙΩΝ ΑΡΤΕΜΙΔΩ
ΡΟΥΚΑΙΖΩΣΙΜΟΥ
ΔΕΝΙΕΒΕΣΤΑΙΑΛΛΟΙ
ΤΑΦΗΝΑΙΕΙΥΤΗΝΣΟΡΩΝ
ΕΙΔΕΤΙΣΠΑΡΑΤΟΥΣ ΓΕ
ΓΡΑΜΕΝΟΥΣ ΘΑΨΕΙ ΕΙ
ΣΟΙΣΕΙΤΗΚΡΑΤΙΣΤΗ
ΒΟΥΔΗΜΑΣΤΑΥΡΕΙΤΩΝ
ΧΦ. ΤΑΥΤΗΣΤΗΣΕΠΙ
ΓΡΑΦΗΣΑΠΟΚΕΙΤΑΙΤΟ
ΑΝΤΙΓΡΑΦΟΝΕΝΤΟΙΣ

ΩΝ

ΣΙΝ

Ἦτοι.

«Γυναικὸς αὐτοῦ καὶ τέκνων αὐτῶν Αὐρηλίων, Ἀρτεμιδώρου καὶ Ζωσίμου, οὐδενὶ ἐξέσται ἄλλω ταψῆναι εἰς τὸν σορὸν. Εἰδὲ τίς παρὰ τοὺς γεγραμένους θάψει εἰσπίσει τῇ κρατίσῃ Βουλῇ Μασταυρετῶν ΧΦ. ταύτης τῆς ἐπιγραφῆς ἀπόκειται τὸ ἀντίγραφον ἐν τοῖς [Ἀρχαίοις?]. . . »

Ἡ ἐπιγραφή αὕτη εἶναι ἀναμφισβήτητος τῆς μετὰ Χριστὸν ἐποχῆς καὶ πιθανῶς τῆς Β'. ἑκατονταετηρίδος. Ἡ ἀρχὴ αὐτῆς ἴσως εἶχεν οὕτω· ΤΟ ΜΝΗΜΕΙΟΝ ΕΣΤΙ (τοῦ δεινός καὶ τῆς δεινός) ΓΥΝΑΙΚΟΣ ΑΙ ΤΟΥ.

Τὸ ἐν στίχῳ 3 ὄνομα *Αὐρηλίων*, ἂν μὴ ὑποτεθῆ τοῦ λιθοζόου ἀπροσέξια [ἀντὶ *Αὐρηλιανός*], ἐνδέχεται ἢ ἀταφέρνηται ἀπὸ κοινῆ εἰς ἀμφοτέρω τὰ τέκνα αὐτῶν [Ἀρτεμιδώρον καὶ Ζωσίμον], ἦγον ὅτι προσωνομάζοντο ταῦτα *Αὐρηλίοι*. Οὐδῶλος δ' εἶναι τοῦτο ἀπίθανον, ἐὰν λάθωμεν ὑπ' ὅσων ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας ἀγαπῶντες οἱ ἡμέτεροι τὸ καὶ μέχρι χαμερπειας Ῥωμαΐζειν ἐν πᾶσιν, ἀπεδέξαντο καὶ τὸ πολυώνυμον αὐτῶν. Οὕτω γνῶμης ἔχω ἀφ' οὗ στέρομαι τῶν ἀναγκαίων ἐν τοιαύταις περιστάσει βοηθημάτων.

Ἡ ἐν στίχῳ 10 γενικὴ ἀντὶ *Μασταυρετῶν* ἀντὶ *Μασταυρέων* ἀπαντᾷ οὐ μόνον παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντινῷ^{*)}, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐπιγραφῇ, ἣν ἐν Ναζλίῳ εὑρεν ὁ κατὰ τὸ 1740 τὴν Ἰωνίαν καὶ Καρίαν καὶ τὰς παρὰ τὸν Μαιάνδρον χώρας περιηγησάμενος Βρεττανὸς Ποκόκιος (Pococke), ἀνεφέροντο τὰ τοπικὰ *Νησαεῖς* καὶ *Μασταυρεῖτον*.^{**)}

Τὸ δ' ἐν στίχῳ 11 διγράμματον ΧΦ. δηλοῖ *δεινάρια τρισχίλια*.

Ἐν Ναζλίῳ, τῇ 26 Ὀκτωβρίου 1870.

(Ἀ μ ἄ λ θ σ ι α.)

Δ. Φ. Π.

*) Μ ἄ σ τ α υ ρ α, πόλις Λυδίας ἀπὸ Μᾶς. Μᾶ δὲ τῇ Ρέξ εἶπετο, ἣ παρέθηκε Ζεὺς Διόνυσον τρέφειν. Καὶ ἡ Μᾶ παρὰ τῆς Ἡρας ἐρωτηθεῖσα τίνας εἶη τὸ βρέφος, Ἄρεως ἔφη. Καὶ παρὰ Κερσίῳ ὁ Διόνυσος Μάσαρις ἔνθεν ἐκλήθη. Ἐκαλεῖτο δὲ καὶ ἡ Ρέξ Μᾶ, καὶ ταῦρος αὐτῇ ἔθηκε παρὰ Λυδοῖς, ἀφ' ἧς ἡ πόλις Ποταμὸς δὲ διὰ μίσεως τῆς πόλεως βεῖ Χρησαῖρα λεγόμενος. Τὸ ἔθνικόν Μασταυρεῦς ὡς Πηγασεύς. Εἴρηται καὶ Μασταυρεῖτης.

**) Ἰδ. Λήκκιον ἐν *Journal of a tour in Asia minor*, σελ. 248.

ΔΙΔΑΧΟΡΑ.

ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ. Νέον σχέδιον περὶ ἀεροπορίας ὑπέβληθη εἰς τὴν ἐν Παρισίοις ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν ὑπὸ τοῦ Κ. Dupuy de Lôme, ἀνδρὸς σοφοῦ, τοῦ ἐπινοήσαντος καὶ κατασκευάσαντος τὸν θεωρηκτὸν στόλον τῆς Γαλλίας. Ὁ Κ. Dupuy ἐφαρμόζει καὶ εἰς τὴν ἀεροπορίαν τὰς αὐτὰς ἀρχὰς τῆς θαλασσοπορίας. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐκθέσωμεν τὰς τεχνικὰς λεπτομερείας καὶ τοὺς ὑπολογισμοὺς ὅσους ὑπέβαλεν εἰς τὴν ἀκαδημίαν· λέγομεν μόνον ὅτι τὸ ἀερόστατον ἔχει σχῆμα ὠοῦ, φέροντο; εἰς τὰς ἄκρας στέλεχος, ἀφ' οὗ κρέμαται ὁ κέλης· ὀπισθεν δὲ τρίγωνον ἰστίον, κινούμενον διὰ σχοινίων χρησιμεύει ἀντὶ πηδάλιου· κινεῖ δὲ τὴν μηχανὴν ἑλιξ στρεφομένη διὰ χειρῶν τεσσάρων ἀνθρώπων. Ἡ ἑλιξ δὲν στρέφεται μετὰ τοῦ ἄξονος, ἀλλὰ περὶ ἄξονα στερεωμένον ὀριζοντεῖος. Αἱ πτέρυγες εἰσὶν ἐκ ξύλου περιτετυλιγμένου διὰ μεταξωτοῦ. Ὅπως δὲ ἀποφεύγῃ τὴν ἀποβολὴν τοῦ ἔρματος τὴν ἀναγκαίαν ἵνα καταβῆ, ὁ Κ. Dupuy ἔθετο ὑπὸ τὴν σφαῖραν σκευὸς ὅμοιον πρὸς τὴν νικητικὴν κύστιν τῶν ἰχθύων, ἐν ᾧ καταστέλλεται δι' ἀντλίας ὁ ἀήρ ὅπως βαρύνῃ ἢ σφαῖρα· ὑπάρχει δὲ καὶ ἐξόδος δι' ἧς ἐν ἀνάγκῃ ἀνακουφίσως τοῦ ἀερόστατου ἐξέρχεται ὁ ἀήρ.

Τὸ ἀερόστατον τοῦτο διατρέχει 8 ἕως 11 χιλίόμετρα καθ' ὥραν, τὴν δὲ διεύθυνσιν αὐτοῦ κανονίζουσι δύο δυνάμεις· ἡ τοῦ ἀνέμου καὶ ἡ τῆς ἑλικος. Ἐὰν ὁ ἀνεμὸς πνέῃ ἐκ νότου, ἀντὶ νὰ ὑπάγῃ κατ' εὐθείαν πρὸς βορρᾶν, ἀπευθύνεται καὶ πρὸς τὸ ἀνατολικόβόρειον καὶ πρὸς τὸ δυτικόβόρειον, ὑπὸ γωνίαν 30 μέτρι 40 βαθμῶν, κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ ἀνέμου.

Ἀναγκαιότεραι τινὲς διορθώσεις καὶ προσθήκαι τῶν ἐν τῷ προηγηθέντι φυλλαδίῳ 472.

Σελ. 305 Β. ἐξάλειψον τὸ s ἀπὸ τοῦ πρώτου vigis, — σελ. 306 Β. ἐν τέλει τοῦ § β': προστεθείτω δ' ἐνταῦθα, ὡς ἐκ τῶν ἤδη ρηθέντων ἢ ρηθησομένων, ὅτι δι' ὧν λέξεων σημαίνεται ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀνήρ ὁ κύριος ὁ ἥρωας διὰ τῶν αὐτῶν ἐκλήθησαν οἱ θεοὶ οἱ ἡμίθεοι καὶ ὁ ὕψιστος Θεός, — σελ. 307 Α. Μετὰ τὰς λέξεις vita gall. vie: τοῦτο δ' ἐπικυροῦται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι τὸ jus ζωμὸς λέγεται εἰσέτι οὐ μόνον succus ἀλλὰ καὶ vigus ὅπερ πάλιν ἰσχύος ὡς δυνάμειος σημαντικόν, — σελ. 308 Α. πρὸ τῆς σημ. 1 διόρθου ἐκτιθέμενα καὶ ἐν τῇ σημ. πρόσθεσι: Μέρους τούτων δρα ὑστερότερον μετενεχθέντα Ἕλλητιστί ἐν τῇ *Παρθώρῳ* Σεπτεμβρίου 1870, σ. 267, — σελ. 308 Β. σημ. 2 ἀντὶ τοῦ Indoeuropeennes θες celtiques avec le sanscrit, — σελ. 309 Α. πρὸς τὸ τελ. τοῦ § 1 ἀπὸ τοῦ ἀναξας ἐξάλειψον τὸ as, — σελ. 310 Α. ἐν τῷ τέλει τοῦ § ιβ' πρόσθεσι: Ἐκ τούτου ἔχομεν καὶ τὸ virgo πρὸς τὸ σημαίνειν τὴν *παρθένον*· ἀλλὰ περὶ τοῦ πῶς ἀμφοτέρω ταῦτα περιωρίσθησαν εἰδικῶς ἐπὶ τῆς ἀπειρογάμου γυναικὸς θέλωμεν λαλήσει ἀλλάχου.